T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI

YAHUDİLİK HRİSTİYANLIK VE İSLAM'IN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI (KUTSAL KİTAPLAR AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME)

Doktora Tezi

Aynur ERYİĞİT BADER

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI

YAHUDİLİK HRİSTİYANLIK VE İSLAM'IN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI (KUTSAL KİTAPLAR AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME)

Doktora Tezi

Aynur ERYİĞİT BADER

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Mustafa ERDEM

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
(DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI
ANABİLİM DALI

YAHUDİLİK HRİSTİYANLIK VE İSLAM'IN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI (KUTSAL KİTAPLAR AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Prof.Dr.Mustafa ERDEM

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Mustafa Erdem	.....
Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu	.....
Prof. Dr. Nahide Bozkurt	.....
Doç. Dr. Mehmet Katar	.....
Prof. Dr. Recai Doğan	.....

Tez Sınavı Tarihi 07 /08/2008

ÖNSÖZ

Dinlerin varlığı insanlık tarihi ile birlikte başlamıştır. İnsanlar şu veya bu şekilde her zaman inanma, tapınma ihtiyacı hissetmiş ve farklı dinleri benimsemiştir. Bu dinlerden Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam, kendilerinin ilahi, kendileri dışındakilerin de ilahî olmadıklarını iddia etmiştir

İlahi dinlere göre Tanrı zaman zaman peygamberler göndermiş, ezelî-ebedî, her şeyi bilen ve gücü sınırsız olan tek Tanrı'ya insanların inanmasını istemiştir. Ancak bazı insanlar tarihin belli dönemlerinde Tanrı'nın yanında başka ilahlar edinmiş ve aynı tanrılık vasıflarını onlara vermiştir. Özellikle ilahi dinlere göre tek Tanrı'ya inanç son derede önemli olduğundan O'nun dışındakiler put, onlara inananlar müşrik ve putperest olarak kabul edilmiştir. Putlara inanma bu ilahî dinlerde büyük günah olarak görülmüştür.

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam putları ve onlara tapınmayı pislik, hainlik, nankörlük ve yoldan sapma olarak belirtmiştir. Araştırmada bu üç dinin kendi kutsal kitapları çerçevesinde putperestliğe nasıl baktıkları incelenmiştir.

Tanah Yahudilerin, Yeni Ahit Hıristiyanların, Kur'an- Kerim Müslümanların kutsal kitabıdır. Her üç kitap ta ilahî kaynaklı olduğunu iddia etmektedir. Bu sebeple, bu kitaplar arasında put ve putperestlere bakış açısından farklılıklarla birlikte ortak noktalar olması gerekmektedir. Araştırmada üç dinin kutsal kitapları temel alınarak put ve putperestliği yaklaşımları ele alınmıştır.

Çalışmada daima objektif, ölçülü olmaya çalışılmış ve "Ölçülülük, tüm erdemleri temsil eden inci dizisinin arasından geçen ipek bir ipliktir." Özdeyişi ilke edinilmiştir.

Çalışmamda her konuda yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Erdem'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bana yaptığım çalışmamda zamanını ayırarak değerli katkılarını esirgemeyen tez jürisinde bulunan Prof. Dr. Nahide Bozkurt, ,

Prof. Dr. Recai Doğan, Prof. Dr. Ahmet Eroğlu, Doç. Dr. Mehmet Katar hocalarıma müteşekkirim.

Ankara, 2008

Aynur ERYİĞİT BADER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 1

İÇİNDEKİLER 3

KISALTMALAR 6

GİRİŞ

1. Tezin Amacı 7

2. Tezin Önemi 10

3. Yöntem……11

4. Kelime ve Terim Anlamıyla Put ve Putperestlik……..……..15

4.1. Kelime Anlamıyla Put ve Putperestlik …. ….....15

4.2.Terim Anlamıyla Put ve Putperestlik 17

5. Putperestliğin Tarihçesi……..19

5.1. Mezopotamyalılarda Putperestlik……20

5.2. Mısırlılarda Putperestlik……...23

5.3. Greklerde Putperestlik…….....24

5.4. Romalılarda Putperestlik…….....27

5.5. Arabistanlılarda Putperestlik……28

5.5.1. Güney Arabistanlılarda Putperestlik……28

5.5.2. Kuzey Arabistanlılarda Putperestlik……29

5.5.3 Hicazlılarda Putperestlik……31

I. BÖLÜM

YAHUDİLİĞİN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI

……...1

1. Putperestlik Bağlamında Yahudilik'te Tanrı.....4

2. Putperestlik Bağlamında Yahudilik'te İbadet ……..……...……...11

3. Tanah'ın Put ve Putperestlere Bakışı….....15

3.1. Put ve Putperest Tanımı……...17

3.2. Put, Putperestler ve Tek Tanrı İlişkisi……..……...35

3.3. Put ve Putperestlerin Devreden Çıkarılması……40

3.3.1. Tanrı'nın Putlara Meydan Okuması…….....40

3.3.2. Putperestlere Uyarı ve Tehditler……...43 3.4. Putlar İçin Yapılan Uygulamalar……..……...53

3.5. Put ve Putperestler Karşısında Yapılması Gerekenler……..……..61

3.6. Putperestlerle İlgili Cezalar……..….....66

II. BÖLÜM

HIRİSTİYANLIĞIN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI

……721.

Putperestlik Bağlamında Hıristiyanlık'ta Tanrı.....74

2. Putperestlik Bağlamında Hıristiyanlık'ta İbadet ……82

3.Yeni Ahit'in Put ve Putperestlere Bakışı……... …….85

3.1. Put ve Putperest Tanımı……...86

3.2. Put, Putperestler ve Tek Tanrı İlişkisi…….....92

3.3. Putlar İçin Yapılan Uygulamalar……..……...94

3.4. Put ve Putperestler Karşısında Yapılması Gerekenler.....96

3.5. Putperestlerle İlgili Cezalar……...……...97

III. BÖLÜM

İSLAM'IN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI

…….....100

1. Putperestlik Bağlamında İslam'da Allah.....102

2. Putperestlik Bağlamında İslam'da İbadet ……..…….....105

3. Kur'an'ın Put ve Putperestlere Bakışı.....106

3.1. Put ve Putperest Tanımı.....107

3.2. Put, Putperestler ve Tek Tanrı İlişkisi…….....119

3.3. Allah'ın Putlara Meydan Okuması.....121

3.4.Putlar İçin Yapılan Uygulamalar……...……122

3.5. Put ve Putperestler Karşısında Yapılması Gerekenler……...……124

3.6. Putperestlerle İlgili Cezalar……...……125

IV. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA

……..130

SONUÇ 133

KAYNAKÇA 136

ÖZET

SUMMARY

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A. Ü.	: Ankara Üniversitesi
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Hz.	: Hazreti
krş.için bkz	: Karşılaştırma için bakınız
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan sonra
Ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
st.	: Satır
Vd.	: ve devamı
Vs.	: Vesaire
yy.	:Yüzyıl

GİRİŞ

1. Tezin Amacı

İnsan hayatında göze çarpan en önemli unsurlardan biri, dinî duygu ve uygulamalardır. Herkes bir şeylere ibadet etmekte ve tapınmaktadır. İnsanların yaşamını, davranış şeklini, sevdiği, beğendiği bir kahraman, mal-mülk, maç, zevk, gerçek Tanrı ya da canlı cansız tanrılara karşı hissettikleri korku ve düşkünlükleri yönetmektedir. Çünkü insan yapısında tapınma içgüdüsü vardır. İnsanoğlunun var olduğundan bu yana kainata hakim bir ya da birden fazla güce inanarak ona tapındığı bilinmektedir. İnsanlar tapındıkları bu varlık ya da varlıkları farklı isimlerle adlandırmaktadır. Ancak farklı isimlerle adlandırsalar da ifade edilen ortak anlam, tapınılan varlık yada varlıklardır.

Tanrı terimi, tapınılan varlıklar konusunda bütün dini anlatım biçimlerinin merkezi olmuştur. Tanrı'nın mahiyeti her zaman insanları meşgul etmiş ve bu konuda birbirinden farklı görüşler ortaya atılmıştır. İnananların dışında da onun var olduğunu düşünmeyen ya da onun varlığı konusunda ciddi endişeleri olanlar açısından da Tanrı kavramı her zaman tartışmanın temelini oluşturmuştur. İnsanlar kendilerinden üstün olan bu Tanrı ya da tanrılara sevgi, korku ve dua ile bağlanmıştır. Bu bağlılıkları, yaşam tarzlarını, dünya görüşlerini, başkalarına kainata bakışlarını, hatta her türlü idrak ve fiillerini etkilemiştir. Bu etkilenmeler insanların hayatlarında farklı şekillerde ortaya çıkmıştır.

İbadet, dinler için her zaman esas olmuştur. Bütün dinlerde ubudiyet fikri yer almıştır. İnsan kendisinin acizliğini, zayıflığını hissederek üstün bir kudretin yardımına muhtaç olduğunu idrak edişinden bu yana ibadetler süregelmiştir. İnsanlar Tanrı olarak benimsedikleri ilah ya da ilahlarına farklı şekillerde ibadet etmiştir. Bu çerçevede bazıları güneş, ay, yıldız gibi gök cisimlerine, bazıları kendilerini Tanrı'ya yakınlaştırdığına inandıkları ağaç, hayvan gibi canlılara tapınmıştır. Bazıları da değişik heykeller, resimler,

figürler yapmış ve bunları Tanrı'nın bir simgesi kabul ederek kutsallıklarına inanmış, onlara yaklaşmak için takdimeler sunmuştur.

Gerçekte tapınılan bu şeylerin kendilerinden kaynaklanan bir kutsallık söz konusu olmayıp bunlar insan yaşamının aşkın bir boyutta yoğunlaşmasına yardım eden merkez görevi görmüştür[1]. Bazı toplumlar bu heykel, resim, figür gibi cansızlara tapınırken, bazıları ilahi kaynaklı olduğuna inandıkları dinlere, bazıları da daha farklı inançlara tabi olmuş ve onlara göre hareket etmiştir.

Farklı inançlardaki insanlar bugün bir arada yaşamak zorundadır. Çünkü bugün toplumları artık coğrafyalar ayırmıyor. Toplumsal şartlardan biri kişilerin karşılıklı olarak birbirlerini kabullenmesidir. Karşılıklı kabullenme, kişinin kendine göre yaptığı bir şeyde, başkaları tarafından yanlış yapmakla suçlanmasını engellemektedir. Böylece toplum fertleri, başkalarını kendi standartlarına göre değerlendirme hatasından kurtulmuş olabilmektedir. Başkalarını değerlendirmelerde onların neler hissettiği bilinmeye çalışılmalıdır. Bunun bilinmemesi duygusal zekâ bakımından büyük bir eksiklik, insan olmak anlamında da trajik bir başarısızlık olarak görülmektedir[2].

İlahî dinlere göre din duygusunun kaynağı Tanrıdır. Tanrı, yaratılış esnasında bu duyguyu insana vermiştir[3]. Bu duygu, insanın tabiî özelliklerindendir. Bu nedenle insan mutlaka bir şeylere inanma ihtiyacı hisseder. Din duygusu yaratılıştan gelen bir duygu olduğu için, tarihin hiçbir döneminde ve hiçbir yerde insanlar dinsiz olmamıştır. Arkeologlar şimdiye kadar, dinsiz bir topluluğun varlığını tespit edememiştir. İnsanoğlu doğuştan getirdiği inanma ve ibadet etme duygusunu yerine getirirken yukarıda da bahsedildiği üzere bazen çeşitli sebeplerden dolayı bu duygularını, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın ondan beklediğinin aksine gerçekleştirmeye yönelmiştir. Adı geçen dinler, kişinin bu duygusunu olumlu olarak

---

[1] Bkz. Karen Armstrong, **Tanrının Tarihi**, (Çev. Oktay Özel, Hamide Koyuhan, Kudret Emiroğlu) , Ankara, 1998, s.74; Linda Woodhead, **Hıristiyanlık**, , Ankara, 2006, s.29.
[2] Bkz. Daniel Goleman, **Duygusal Zekâ**, İstanbul, 1996, s.126.
[3] Rum, 30.

istenilen yönde eğitmek istemiş ve sapma olduğunda da onu içine düştüğü yanılgı konusunda uyarmıştır. Çünkü ilahî dinlerinin en temel amaçlarından biri, insanı doğru olan inanca ve ibadet uygulamalarına yönelterek onu ahlakî bir varlık olarak eğitmektir. Nitekim insanlar kendilerine bildirilen inanç ve uygulamalardan uzaklaştıkları zaman, dinin sahibi Tanrı, yeni bir peygamber göndererek onları içine düştükleri olumsuz durumdan olumluya çıkabilmeleri için uyarmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde insanlar zaman zaman tek olan Tanrı'ya ulaşmada aracılar kabul ederek başka ilahlara inanmış ve onlara çeşitli şekillerde ibadet etmiştir. Bu sebeple, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam, insan fıtratına uygun olmadığını belirttikleri put ve putperestlik konusuna önemle vurgu yapmıştır.

Bu çalışmada, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın put ve putperestliğe ilişkin yaklaşımlarının ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu temel amaç çerçevesinde çalışmanın diğer amaçları şöyle sıralanabilir:

- Put ve putperestlik kavramlarının açıklanması ve tarihsel gelişiminin nasıl olduğu,
- Dinin en önemli boyutlarından olarak inanç ve ibadetin put ve putperestlikle ilişkisinin belirlenmesi,
- Kronolojik olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın kutsal kitapları olan Tanah, Yenit Ahit ve Kur'an-ı Kerim temel alınarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın inanç, ibadet anlayışları ve put ve putperestliğe bakışları,
- Üç dinin kutsal kitaplarındaki put ve putperestliğe bakışlarının benzer ve farklılıklarının karşılaştırılmasıdır.

2. Tezin Önemi

İlahî dinin en temel amaçlarından biri insanı doğuştan getirdiği din duygusunu özüne uygun olarak yönlendirme olmuştur. Bu duyguda sapmalar olunca din tabiî olarak kişinin

doğru inançları, uygulamaları bulması ve yapması için yönlendirmelerde bulunmuştur. Dolayısıyla bireyi doğru inanç ve uygulamalardan uzaklaştıran puta, putperestliğe Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dininde inançtan sapmanın göstergesi olduğu için şiddetle karşı çıkılmıştır. Put ve putperestlik konusu insanların ve ilgili bilimlerin daima araştırma alanlarını oluşturmuştur.

Put ve putperest kavramları ve tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkışları ile ilgili bilimsel araştırmalar vardır. Yine Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın da put ve putperestliğe bakışı ile ilgili ayrı ayrı yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Ancak tespit edebildiğim kadarıyla ilahî dinler kategorisinde kabul edilen bu üç dinin put ve putperestlikle ilgili bakış açılarını kendi kutsal kitapları çerçevesinde araştırma konusu yapıp karşılaştıran bir çalışmaya rastlamış değiliz. Bu da bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın put ve putperestliğe bakış açılarının kendi kutsal kitapları temel alınarak belirlenmesi, karşılaştırılması, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi'ne de önemli bir katkı sağlayacaktır. Şöyle ki; böyle bir çalışma ilahî kaynaklı kabul edilen dinlerin put ve putperestlik konusundaki temel tutumlarının ne olduğunun belirlenmesini sağlayacaktır. Bu ise put ve putperestliğin ortaya çıkışı, nedenleri ve dinlerin buna gösterdikleri reaksiyonu bilmemizi sağlayacaktır. Böyle bir bilgi ilahî dinleriin put ve putperestlikle ilgili temel yaklaşımını bilmemiz açısından önemlidir. Diğer taraftan, üç ilahî dinin put ve putperestlikle ilgili bakış açılarının karşılaştırmalı olarak tespiti bize dinin ortak noktaları konusunda da önemli bilgiler verecektir. Araştırma, Karşılaştırmalı Dinler Tarihine önemli bir katkı niteliğindedir.

Sonuç olarak, Dinler tarihi alanında İslam Öncesi Hicaz bölgesi inançları ve Yahudilik ve Hıristiyanlıkla ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu üç dinin putperestliğe bakışını bir arada ele alması itibarıyla çalışmamızın dinler tarihi açısından bir boşluğu dolduracağını ve bu açıdan önemli olduğunu düşünmekteyiz.

3. Yöntem

Bilimsel araştırma, belli amaçlarla ve sistemli süreçler yoluyla veri toplama ve toplanan verilerin analizi[4] veya veri toplama, analiz ve yorumunda belli kuralların kullanılması yoluyla yapılan araştırmalar olarak tanımlanabilir. Tanımlardan anlaşıldığı üzere her bilimsel araştırmanın belirli ve sistemli kuralları ve süreçleri bulunmaktadır. Bu anlamda yöntem, bilimsel araştırmaların en önemli unsurudur. Yöntem, problemlerin çözümünde kullanılması gereken araçlar olarak tanımlanabilir[5].

Bilindiği üzere herhangi bir alanın bağımsız bir bilim dalı olabilmesi için, öncelikle, kendine özgü veri toplama teknikleriyle bilimsel bilgi üretme yönteminin olması gerekir. Bu çerçevede bizim çalışmamız Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın kutsal kitaplarından hareketle putla, putperestlikle ilgili bu üç dinin bakışlarının belirlenmesi ve karşılaştırması olduğu için, karşılaştırmalı dinler tarihinin yöntemi kullanılmıştır.

Karşılaştırmalı dinler tarihi, dinleri benzer ve farklı yönleri ile kıyas yaparak inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalının adı üç kelimeden oluşmaktadır. Bunlar; karşılaştırma, tarih ve din kelimeleridir. Bunlardan karşılaştırma kelimesi bu bilim dalının genel yöntemini belirtir. Tarih kelimesi bu bilimin bir tarih bilimi olduğunu, din ise bu bilimin konusunun din olduğunu ifade eder. Tarih biliminin değişik disiplinleri vardır. Konusuna göre bu disiplinler farklı isimlerle anılır. Felsefenin tarihî gelişimini inceleyen disipline felsefe tarihi, hukukun gelişimini konu edinen disipline hukuk tarihi adı verilir. İnsan hayatında özel bir yere sahip olan dinleri konu edinen tarih branşına da karşılaştırmalı dinler tarihi veya sadece dinler tarihi denir.

Karşılaştırmalı dinler tarihi, tarih boyunca yeryüzünde var olmuş bütün dinlerin doğuşlarını, gelişimlerini, birbirleriyle etkileşimlerini, karşılaştırmalı tarihlerini, inanç, ibadet,

---

[4] Ali Balcı, **Sosyal Bilimlerde Araştırma**, Ankara 2001, s.1.
[5] Balcı, s.2.

ahlâk sistemlerini, dinî kurumlarını, kültlerini, mezheplerini tarafsız ve karşılaştırmalı bir şekilde inceleme konusu yapar. Bu bakımdan karşılaştırmalı dinler tarihi, herhangi bir dinin savunmasını yapmaz. Bu bilim dalı, bütün dinleri aynı kategoride değerlendirir; dinleri üstünlük, gelişmişlik, doğruluk ve yanlışlık bakımından değerlendirmeye tabi tutmaz. Onları belli bir kalıba sokmaya çalışmadan oldukları gibi inceler. Birden fazla dini inceleme konusu yaptığı için bu bilim dalı, İslam tarihi, Hıristiyanlık, Yahudilik tarihi gibi sadece bir dinin tarihini inceleme konusu yapan bilim dallarından da ayrılır.

Karşılaştırmalı dinler tarihinin temel yöntemi, tarihî-karşılaştırmalı yöntemdir. Karşılaştırmalı dinler tarihi, dinlerin doğuşu, gelişmesi, yok olması gibi konularda tarihî-karşılaştırmalı yönteme başvurur. Bu bilim dalı, felsefe gibi zihinsel kurgularla dinî olguları yorumlamaya kalkışmaz. O, malzemesini daima tarihten, yaşanan, tecrübe edilen hayattan alır ve tarihî- karşılaştırmalı yöntemini kullanarak bir dinin veya dinlerdeki belirli fenomenin nasıl ortaya çıkıp şekillendiğini tespit eder. Örneğin Hıristiyanlıktaki üç tanrı inancının oluşumunun tarihî sürecini, Hıristiyanlığın irtibatta bulunduğu diğer dinlerdeki Tanrı anlayışıyla karşılaştırarak ortaya koyar.

Diğer taraftan, karşılaştırmalı dinler tarihi, dini bir nesne olarak inceleme konusu yapan din bilimleri içerisinde yer alır. Bu bilim dalı yapısı ve uyguladığı yöntemler itibariyle incelediği nesneleri doğruluk yanlışlık bakımından değerlendirmeye tabiî tutmadığından araştırmamızda tarihî-karşılaştırmalı yöntemin yanı sıra betimleyici (deskriptif) yöntem de kullanılmıştır. Yine, araştırmamız teorik bir çalışma olduğundan dolayı, literatür taraması da yapılmıştır. Kısaca araştırmamız, tarihî-karşılaştırmalı, betimsel ve literatür taraması yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın teorik yapısının kurulmasında öncelikle alanla ilgili kitap ve makaleler taranmış ve Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın kutsal kitapları incelenerek, put ve

putperestliğe bakışları belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler fişlenmiş ve raporlaştırılmıştır.

"Yahudilik Hıristiyanlık ve İslam'ın Putperestliğe Bakışı" adlı araştırmamız söz konusu üç dinin kutsal kitapları çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Araştırmanın üç dinin kutsal kitabı ile sınırlandırılmasının sebebi, daha önce betimsel ve karşılaştırmalı olarak üç dinin put ve putperestliğe bakışlarını inceleyen bir araştırmanın olmamasıdır. Biz bu araştırmada öncelikle kutsal kitaplardaki bakış açılarını incelemeye çalıştık. Çalışma daha sonra bu dinlerin kutsal kitaplarındaki put ve putperestlikle ilgili metinlerinin yorumlarının yapıldığı tefsir gibi kaynaklardan da araştırılması için bir örneklik niteliğindedir.

Bilindiği gibi put ve putperestliğin dinin inanç ve ibadet uygulamaları ile yakından ilişkisi vardır. Bu sebeple, araştırmada Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın putperestliğe bakışını verebilmek için önce bu dinlerin Tanrı inancı ve ibadeti incelenmiş, put ve putperestlik açısından ele alınmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz yaklaşımlar ışığında araştırdığımız "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın Putperestliğe Bakışı" adlı tezimiz giriş, dört bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte, tezin amacı, önemi anlatıldı. Konumuza giriş olması açısından "put"un kelime, terim anlamları verildi, putperestliğin tarihçesi, putçuluğun yoğun olduğu bölgelere göre anlatıldı ve putperestlerin tanrı anlayışları üzerinde duruldu.

"Birinci Bölüm"de "Yahudiliğin Putperestliğe Bakışı" başlığı altında Yahudilik'te Tanrı, Yahudilik'te İbadet putlarla ilişkisi açısından genel çerçeve içersinde ortaya kondu ve Tanah'ın Put ve Putperestlere Bakışı ele alındı.

"İkinci Bölüm"de "Hıristiyanlığın Putperestliğe Bakışı" başlığı altında Hıristiyanlık'ta Tanrı, Hıristiyanlık'ta İbadet putlarla ilişkisi açısından genel çerçeve içersinde ortaya kondu ve Yeni Ahit'tin Put ve Putperestlere Bakışı ele alındı.

“Üçüncü Bölüm”de “İslam’ın Putperestliğe Bakışı” başlığı altında İslam’da Allah, İslam’da İbadet putlarla ilişkisi açısından genel çerçeve içersinde incelendi ve Kur’an’ın Put ve Putperestlere Bakışı ele alındı.

Her üç bölümde Tanrı ile ibadetin yanı sıra putperestlikte put, putperest tanımı yapılmış, Tanrı ibadet ilişkisi ele alınmış, putlar için yapılanlar, putların devre dışı bırakılması, onlara karşı yapılması gerekenlerle put ve putperestlerle ilgili cezalar anlatılmıştır.

“Dördüncü Bölüm”de, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için “Karşılaştırma” başlığı altında Tanah’ın, Yeni Ahit’tin ve Kur’an’ın putperestliğe bakışları, aralarındaki benzerlikler ve ayrılıklar açısından ele alınmıştır

Sonuç bölümünde ise araştırmada varılan sonuçlar üzerinde durulmuştur.

4. Kelime ve Terim Anlamıyla Put ve Putperestlik

Bu kısımda araştırma konumuzun iyi anlaşılabilmesi için put ve putperest kelimelerinin kelime ve terim anlamları üzerinde durulmuştur.

4.1. Kelime Anlamıyla Put ve Putperestlik

İslam literatüründe put için “sanem”, “vesen” ve “nusb” kelimeleri kullanılmaktadır. Arapça kökenli olan bu kelimeler çoğullarıyla birlikte Kur’an’ın farklı ayetlerinde geçmektedir.

Put, “sanem” kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Çoğulu “esnam” olan sanem, tapınmak amacıyla taştan, tahtadan, madenden yapılmış değişik büyüklükte olan ve kutsallık atfedilerek

Allah'tan gayri tapınılan her şey demektir[6]. Sanem kelimesi türevleriyle birlikte Kuran'da beş yerde geçmektedir[7].

Çoğulu "evsan" olan vesen put, evsan putlar, veseniyyun putperest, puta tapan, puta tapıcı, veseniyye de putperestlik demektir[8]. Bu kelimenin Kur'an'da üç kez kullanıldığı görülmektedir[9].

Çoğulu "ensab" olan nusb put, anıt, abide demektir[10]. Nusb kelimesi put anlamında Kur'an'da iki kez[11], ensab kelimesinin de putlar anlamında Kur'an'da bir kez kullanıldığı görülmektedir[12]. Ayrıca İslam literatüründe putlarla ilgili olarak kullanılan "ezlâm" kelimesi vardır ki bu oklar ya da kadehler demektir. Onlarla kısmet çekiyorlardı[13].

Yahudi literatüründe putperestler için "Gentile" tabiri kullanılmıştır. Gentile latince gentie kelimesinden türetilmiştir. Bu kelime kabile, soy anlamına gelen "gens" veya asalet anlamındaki "gentilis kelimelerinden alınmıştır. Gentile sözlükte yabancı anlamında olup ve Yahudi olmayanları ifade ederken daha sonra putperest anlamında kullanılmıştır. Yahudiler bu kelimeyi sahte olan, gerçek olmayan şeyler için "aşağılama" ve "küçük görme" anlamında da kullanmıştır[14].

Yahudiler gentile kelimesini kullanırken İbranice olan "goi" ve eş anlamlısı "nokri" kelimelerinden esinlenmiştir. İbranice'de "goi" ve çoğulu "goyyim" kelimeleri millet anlamında İsraillileri ifade etmekle birlikte onlardan başka milletler için de zaman zaman kullanılmıştır. Daha sonra da her millet, her toplum kendi dışında kalan milletleri ifade etmek için bu kelimeyi kullanır olmuştur[15].

---

[6] Bkz. İbn Manzur, **Lisanu'l - Arab**, Beyrut, 1956, c.XII, s.349; İbrahim Mustafa, Hamid Abdulkadir, Ahmed Hasan Zeyyad, Muhammed Ali Neccar, **Mu'cemu'l – Vasıt**,. İstanbul, tarihsiz, s.528.
[7] Bkz. Araf 7/ 138 ; İbrahim 14/ 35 ; Enam 6/ 74 ; Şuara 26/ 71 ; Enbiya 21/ 57.
[8] Serdar Mutçalı, **Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, 1995, s.962.
[9] Bkz. Ankebut 29/ 17,25; Bkz. Hac 22/ 30.
[10] Bkz. Mutçalı, s.888; Cubran Mesud, Er Raid, Beyrut, 2003, s. 894.
[11] Bkz. Maide, 5/3; Mearic, 70/43; Maide, 5/90.
[12] Bkz. Maide, 5/90.
[13] Bkz. İbn Manzur, c.XII; Mustafa Abduh, **El Veseniyyetu ve'l - Edyan**, Kahira, 1999, s.20.
[14] Bkz. Emil G. Hirsch, "Gentile" , İsidore Singer, **The Jewish Encyclopedia** , Newyork, 1987, c.5, s.615.
[15] Hirsch, s.615.

Hıristiyan literatüründe put için "idol" kelimesi kullanılmaktadır. İngilizce kökenli bir kelime olan idol insanların tanrı olarak muamele ettiği heykel türü şeylerdir. Puta tapanlara idolater yani putperest, putperestliğe de idolatry denmektedir[16].

Hıristiyan literatüründe puta tapan putperest kimseler orta çağda "pagan" olarak isimlendirilmiştir. Pagan kelimesi, Latince kırsal, köylü anlamındaki "paganus"tan yada "pagus"tan türemiştir. Bu bağlamda putperestliğe de paganizm denilmiştir[17].

4.2. Terim Olarak Put ve Putperestlik

İlah olarak tapınılan şeylere put, tapınan kişilere de putperest denir. Putperestler, Tanrı yerine başka ilahlara veya yüce ilaha inanmakla birlikte onun yanı sıra ikincil ilahlara, yani putlara inanmaktadır. Yüce tanrı ile birlikte putlara inanıldığında putlar aracı olarak görülmekte ve onlara yapılan her şey yine yüce Tanrı'ya gitmektedir. Böyle yapanlar yüce Tanrıya, önce ilahların sonra da insanın yaratıcısı olarak inanmaktadır[18].

Putperest Araplar tarafından sanem ya da vesen olarak isimlendirilen putlar arasında bazılarına göre farklılıklar vardı. Vesenler, insan sureti gibi taştan, ağaçtan yontulmuş, ya da herhangi bir madenden yapılmış cüsseli nesneler (somut) olup bir yere dikilir ve müşrikler tarafından onlara ibadet edildi. Sanem ise cüssesiz şekilden ibaret ilahlardı[19]. Sanemlerden bazıları oyma heykeller (Hubel, Esaf, Naile gibi), bazıları da basit taşlardı (Lat, Menat, Zül Halasa Sad gibi). Bazılarına göre de sanem ağaçtan, altından, ya da gümüşten yapılmış olanlar, vesen ise taştan yapılmış olan ilahlardı[20]. Bazen mücessem olan putlar sanem,

---

[16] Bkz.Oxford Advenced Learner's of Dictionary Current English, Oxford, 1974, s.421; Julien Ries, "Idolatry", , **The Encyclopedia of Religion**, Editör Mircae Eliade, Macmillan Publishing, Newyork, 1987, c.VII, s.72.
[17] Bkz. Prudence Jones and Nigel Pennick, **A History Of Pagan Europe**, London and Newyork, 1995, s.1; Armstrong Karen, **Tanrının Tarihi**, s. 52.
[18] Bilgi için bkz. Cevad Ali, **El Mufassa'l fi Tarihi'l - Arab Kable'l - İslam**, Bağdat, 1993c.VI, s.5,34 vd.
[19] Bkz. İbn Manzur, c.XII, s.349; Zeynü'd- din Ahmed b.Ahmed b. Abdi'l- Latifi'z- Zebidi, **Sahih-i Buhari Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih Tercemesi,** (Çev. Kamil Miras), Ankara, 1980, c.VI, s.540; Ali Ahmed el- Hatib, **Şirk-u fi'l cahiliyyeti'l – Arabiyyeti Akideten ve Edeben**, Kahira, 2001, s.38.
[20] Ebi Munzir Hişam b. Muhammed b. Es- Saib El- Kelbi, **Kitabu'l Esnam,** Kahira, 1995, s.47, st.10; Bkz. Mustafa Abduh, **El Veseniyyetu ve'l - Edyan**, Kahira, 1999, s.19.

müşahhas olanlar da vesen olarak isimlendirilirdi. Bazen de aynı puta sanem ya da vesen diye isimlendirilerek tapınılırdı[21].

Ensab da Kâbe'nin çevresinde ve başka yerlerde tapınmak için dikilen taşlardı. Putperestler onları tavaf eder ve onlar için kurban keserdi. Akan kurban kanlarından onların rengi kırmızıya dönüşürdü. Bir görüşe göre de ensab belirli şekli olmayan dini ayinler için kullanılan taşlardı. Arapların hayatında ensabın yeri önemli idi[22].

Yahudilerde putperestler için kullanılan gentile kelimesi ile Tanrı'dan başka ilahlara veya Tanrı ile birlikte putlara tapanlar kastediliyordu. Bunlar tarafından tapınılan putlar altından, gümüşten, ağaçtan ve taştan şekil vererek yapılıyordu. Putlar, konuşamayan, duyamayan, koklayamayan, yiyip içemeyen, bir şey hissetmeyen, hiçbir şeye ne fayda ne de zarar veremeyen nesneler idi[23].

Bunlar genişçe kaideler üzerine yerleştiriliyor düşmemeleri için gümüşten zincirlerle ya da demir çivilerle bağlanıyordu[24]. Sonra onlar giydiriliyor ve boyanıyordu[25]. Putlar, bazen beygirler ve hayvanlar üzerinde başka yerlere taşınıyordu[26]. Putperestlere göre, bunlar kendi aralarında bazen savaşarak, birbirlerini mağlup ve sürgün ediyordu[27].

Hıristiyanlar tarafından putperestler için orta çağda kullanılan "pagan" ile Atina civarında bulunan paganus bölgesi köylüleri kastedilirken daha sonra bu kelime putlara tapan çok tanrılı halklar için kullanılmıştır[28]. Pagan medeni olmayan, vahşi anlamında aşağılayıcı bir tabir olarak Roma askerleri tarafından siviller ya da savaşçı olmayanlar için kullanılır olmuştur[29]. Bu kelime dinî bir terim olarak ilk defa Roma imparatorluğunda Hıristiyanlar

---

[21] Bkz. Ali Rafet Öskan, **Eski Araplarda Putperestlik Doğuşu ve Ortaya Çıkış Sebepleri**, Erzurum, 1991, s.38; Cevad Ali, c.VI, s.227 ve devamı; Abduh, s.14-15.
[22] Bkz. Öskan, s.32-35.
[23] Bkz. Yeremya, 10/ 9; Hezekiel, 14/18.
[24] Bkz. İşaya, 40/19; Yeremya, 10/14.
[25] Bkz. Yeremya, 10/ 9; Hezekiel, 14/18.
[26] Bkz. İşaya, 46/1.
[27] Bkz. Yeremya, 48/7; 49/3; Daniel, 11/ 8.
[28] Bkz. **Meydan Larousse**, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1972, c.IX, s.80.
[29] Bkz. Jones, s.1; Karen, Tanrının Tarihi, s.52.

tarafından Yahudilik dışındaki diğer din mensuplarını aşağılayıcı bir tabir olarak kullanılmıştır. Daha sonra Hıristiyanlar Hıristiyan olmayan herkese pagan demiştir[30].

Bu çerçevedeYunan, Roma, Pers, Kartaca gibi büyük, klasik medeniyetler için de pagan kelimesi kullanılmıştır[31].

5. Putperestliğin Tarihçesi

Mezopotamya'dan Yunanistan'a, Mısır'a ya da İngiltere'ye kadar birçok kültür aşağı yukarı aynı tür tanrılara inanıyordu. Bunlar, hava, deniz, bolluk, savaş, vs. tanrıları idi. Bu tanrıların her farklı kültürde değişik adları vardı. Aynı türdeki tanrıların sembolleri, efsaneleri, ayin şekilleri kültürden kültüre değişiyor ve her toplum tanrıları için kendisine has dualar, sunumlar yapıyordu. Bazen de toplumlar arası kültür etkilenmeleri dolayısıyla bazı tanrılar faklı toplumlar tarafından benimseniyordu[32]. Bu tanrılara tapınma zamana, mekâna, milletlerin anlayış, adet ve geleneklerine göre bazen farklı şekillerde yapılsa da bütün dinlerde mevcuttu.

Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar tarafından Tanrı dışında tapınılanlara put, onlara tapınanlara da putperest denilmektedir. Putperestler ise tapındıklarını ilah ya da Tanrı olarak kabul etmekte ve onları farklı isimlerle adlandırmaktadır. Bu açıdan putperestlerin tapındıklarından bahsederken put değil de, tanrı ve ilah tabirlerini kullanmayı tercih ettik.

Bu kısımda putperestliğin tarihçesi, putperestliğin yoğun olduğu bölgelere göre ana hatları ile incelenmiştir.

---

[30] Bkz. Jones s.1; Karen, Tanrı'nın Tarihi, s.52.
[31] Bkz. Jones, s.1.
[32] Bkz. Reuven Firestone, **Yahudiliği Anlamak Avraam'ın Çocukları**(Çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal), İstanbul, 2004, s.1106-107.

5.1. Mezopotamyalılarda Putperestlik

Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan Mezopotamya bölgesi tarih boyu pek çok medeniyetin merkezi olmuştur. Yazı ve astronomi ilk kez Mezopotamya'da Sümerlerde ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu bölge Kur'an'da ismi zikredilen bazı peygamberlerin yaşadığı yer olmasından dolayı İslam tarihi açısından çok önemli olmuştur. Bunun yanı sıra putperestlik inançlarının esası hakkında bilgi veren yazılı belgeler de Mezopotamya kültürünün eserleri olmuştur[33].

Bölgede yaşayan Sümer, Akad, Babil, Asur gibi çeşitli etnik ve siyasî grupların mitolojileri, dini fikirleri genel olarak Mezopotamya dini olarak ifade edilmektedir. Mezopotamya dinini oluşturan grupların inançları arasında bazen önemli farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıkların sebebi bazen etnik gruplardan bazen de çiftçilik, balıkçılık gibi mesleklerle geçimlerini sağlayan göçebe ve yerli bölge halkının özel hayat şartlarının dini inançlarını etkilemesinden kaynaklanmaktadır[34].

Mezopotamyalıların dini pek çok tanrı ve tanrıçadan oluşan politeist bir yapıya sahiptir. Bu tanrı ve tanrıçalar zaman içinde buralarda hakim olan etnik gruplara göre isim değiştirmişlerse de özelliklerinin hemen hemen aynı kaldığı görülmektedir.

Bu halkların tanrıları insan görünümünde, fakat insanüstü güçleri olan ölümsüz varlıklardı. İnsanlar gibi, onların da eşleri ve çocuklarından oluşan aileleri mevcuttu. Bu aileler kral gibi bir baştanrı altında toplanırdı. Tanrılar da insanlar gibi sever, üzülür, kızar, kıskanır, kavga eder, kötülük yapar, hastalanır, hatta yaralanabilirdi. Yer, Gök, Hava, Su tanrıları yaratıcı, diğerleri yönetici ve koruyucu tanrılardı[35]. Ayrıca bölgede yapılan kazılarda çok sayıda tanrı, tanrıça ve boğa sembolleri bulunmuştur[36].

---

[33] Bkz. Ekrem Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi,** Isparta, 1999, s.15.
[34] Bkz. Frederick H. Creyer, Marie- Louise Thomsen, **Witchcraft and Magic in Europe**, Philadelphia, 2001, s.10.
[35] Bkz. Creyer, s.11.
[36] Bkz. Sarıkçıoğlu, s.16.

Mezopotamyalılar tanrılarının genelde şanssızlık, büyü, hastalık, cinler gibi kötü olan her şeye karşı dürüst olanları korumasını, günahkarları cezalandırmasını ümit ederdi. Aynı zamanda insanın kaderini belirleyen Tanrıların, her şeye müdahale eden, bilgin ve yönetici varlıklar olduğuna inanırdı. Hatta onlar halkını toprak sahibi ederek doyuran, düşmanlara karşı koruyan kralları, tanrılara hizmet eden yargıçlar olarak görürdü. Bu krallar tanrılara hizmette kusur etmediklerinde, tanrılar onları destekler ülkelerine bolluk, refah ve barış verirdi. Krallar görevlerini ihmal ettiklerinde büyük bir günah işlemiş olduğundan, tanrılar desteğini onlardan çeker, krallığı onlardan alarak layık olan birine verirdi. Bu sebeple tarih boyu ilahların müdahalesi ile kralların düşme ve çıkmaları çok olurdu. Krallar galip geldiğinde tanrılar tarafından sevildiğine inanılırdı[37].

Mezopotamya halklarının yukarıda bahsedilen ortak özelliklerinin yanı sıra tanrı çeşitlerinde aralarında bazı farklılıklar olmuştur. Burada Mezopotamyalılardan Sümerler, Babil ve Asurlular'ın tanrıları hakkında bilgi vermekte fayda görülmüştür.

MÖ.3500 yıllarında bölgeye gelen zengin bir kültüre sahibi Sümerler tanrıyı "dingir" olarak isimlendirmiştir. Sümer ilahlarını en başta geleni gök ilahı, sonra Zeus'la eşleştirilen An, onun karısı yer tanrıçacı Samice Enki olan ve daha sonra İnanna diye anılan Ki, An'ın oğlu fırtına ve hava ilahı Enlildir. An, Ki ve Enlil den oluşan bu üç baş ilah daha sonra Grek ve Romalılara İştar, Afrodit ve Venüs olarak geçmiştir[38]. Diğer tanrıları, güneş ilahı Ut, ay ilahı Nanna, savaş ilahı Ninurta, yer altı ilahı Nergal ve karısı Ereşkigal den oluşmaktadır. Bu tanrılar için devlet idare merkezi olarak da kullanılan mabetler yapılmıştır. Ayrıca bunların zikkurat denilen çok katlı piramit şeklinde tapınakları meşhurdur. Sümerlerin mezarlarına koydukları eşyalardan ahiret inancına sahip oldukları anlaşılmıştır[39].

---

[37] Bkz. Creyer, s.11.

[38] Bu üçlü Hıristiyanlık'taki teslis ile benzeşmektedir. Ancak Hıristiyanlıkta olduğu gibi bunlarda kurtarıcı özelliği yoktur. Bkz., Arthur Weigall **Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik**, İstanbul, 2002, s.107; Mehmet Bayraktar , **Bir Hıristiyan Dogması Teslis,** Ankara, 2007, s.78,109.

[39] Bkz.Sarıkçıoğlu, s.16-17; Mircae Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, İstanbul, 2003, c.I, s.78-79.

Babil ve Asurlular M.Ö. 2600 yılından sonra Mezopotamya'ya göç eden Sami soyundan kavimlerden oluşmuştur. Bunlar burada bulunan Sümerlerle karşılıklı etkilenmeleri sonucu farklı bir inanç sistemine sahip olmuştur[40].

Babil ve Asur tanrıları önceleri efsaneleşmiş meşhur kahramanlar veya şahıslaştırılmış tabiat kuvvetleri olmuştur. Daha sonra onlar tanrılarını insan şeklinde düşünerek resmetmiştir[41].

Mezopotamyalılar her şehirde farklı bir tanrıya inanmıştır. Onlar bu tanrılardan Babil şehri ilahı Marduk'u , baş ilah olarak kabul etmiştir. Harran'da Sin olarak bilinen Sümerlerden kalma ay ilahı Nannar, Akadlardan kalma adaleti koruyan güneş ilahı Şamaş, Sümerlerin An dedikleri gök tanrısı Anu, (daha sonra baş tanrı olmuş ve Greklerin Zeus'u ile özdeştirilmiştir.) , Sumerlerin Enki dedikleri okyanus tanrısı Ea, yer altı tanrısı Nergal, Sumerlerin Enlil dedikleri yer ve dağ ilahı Ellil, Sumerlerin Dimuzi dedikleri İştar'ın oğlu ve sevgilisi Temmuz (Grekler'in Adonis dedikleri bu ilah daha sonra Ea'nın oğlu sayılmış ve Mardukla birleştirilmiştir.),fırtına tanrısı Adad, Asurluların savaş ve av tanrısı Ninuarta, Amorilerin mahsul koruyucu tanrısı Dagon, Marduk'un oğlu insan kader levhalarını yazan Nabu önemli tanrıları olmuştur. Bu tanrılardan daha sonra Şamaş(güneş), Sin(ay) ve İştar(yıldızlar) üçlüsü ortaya çıkmıştır[42].

Babil ve Asurlular ölümden sonraki hayata pek inanmamış genellikle mükâfat ve cezanın bu dünyada karşılığını bulacağını kabul etmiştir[43].

---

[40] Bkz.Sarıkçıoğlu, s.16-17; Eliade, c.I, s.78-79.
[41] Bkz. Sarıkçıoğlu, s.19.
[42] Bkz. Sarıkçıoğlu, s.19-20.
[43] Bkz. Sarıkçıoğlu, s.20.

5.2. Mısırlılarda Putperestlik

Mısır, Mezopotamaya'dan sonra en eski belgelerin bulunduğu yer olması bakımından dini açıdan çok önemli bir bölgedir. Ayrıca Kur'an'da adı geçen Yusuf Peygamberin yaşadığı yer olması yönüyle de İslam tarihi açısından önemli bir bölgedir.

Çok tanrılı inanca sahip olan Mısırlılar da tanrılar insan vücutlu ve hayvan başlı olarak resmedilmiştir. Mesela insan vücutlu Giza Sfenksi meşhur olmuştur. Hayvanların kutsallıkları bölgelere göre değişmiştir. Mesela Nil'de çok bulunan timsahlardan dolayı bu bölgede timsah tanrılarına, çöl kısmında da aslan tanrılarına rastlanmıştır[44].

Belli başlı tanrıları, en yüksek ilah olarak kabul edilen güneş ilahı Re, Teben şehrinin mahalli tanrısı Amon (daha sonra bu Re ile birleştirilerek Amon Re olmuştur), insan şeklinde resmedilen tanrı olan sanatkarların koruyucusu yaratıcı tanrı Ptah (daha sonra mezar ve ölüler ilahı Sokar ve Oziris ile birleşmiştir.), Ptah'ın karısı insanlara bulaşıcı hastalık gönderen aslan başlı savaş ilahesi Zehmet ve kutsal Apis Boğasıdır. Sonradan en büyük ilah yapılan tanrıça İzis[45], İzis'in kocası yer altı hükümdarı ve sonradan milli Mısır tanrısı olan Oziris (Babilliler'in Temmuz'una benzer), İzis'in oğlu dünyanın hükümdarı ve firavunların atası sayılan Horus, serbest aşk tanrıçası inek tanrısı Hator, gök ve güneş tanrıçası aslan başlı Mut, eğlence tanrısı kedi başlı kadın vücutlu Basted önemli tanrıları arasında yer almıştır. Mısırlılar ayrıca Firavunlarını da güneş ilahının oğlu olarak gördüklerinden onlara tanrı gözüyle bakmıştır[46]. Ayrıca Mısırlılara göre yıldızlar, tabiat kuvvetleri, bitkiler, hayvanlar ve ölüler alemi kaderin yöneticileri olmuştur[47].

---

[44] Bkz. Sarıkçıoğlu, s.29.
[45] İzis oğlu Horus ile resmedilmiştir. Bu kucağında oğlu İsa olan Meryem kültüyle ilişkilendirilmiştir. Bkz. Weigall, s.61.
[46] Bkz. Sarıkçıoğlu, s.30; Eliade, c.I, s.114-116.
[47] Bkz. Sarıkçıoğlu, s. 29.

5.3. Greklerde Putperestlik

Yaklaşık M.Ö.1150 yılında tarih sahnesinde yer alan Grekler tarih içerisinde pek çok puta ilah olarak tapınmıştır. M.Ö. 800 yıllarında yazılan Grek efsanelerinden edinilen bilgilere göre, onlar bir labirentin merkezinde bulunan Minotaur denilen yarı insan yarı boğa olan canavar bir ilaha inanmıştır. Kralları Minos tarafından bu ilaha her yedi yılda bir hediye olarak yedi kız yedi erkek kurban edilmiştir[48].

Greklerin temel, ana ilahı önceden gelme Posaydondur. Efendi anlamında tanımlanan Posaydon daha sonra Zeus'un kardeşi sayılmış ve o kesinlikle insan şeklinde resmedilmemiştır. Girit yazıtlarında Posaydondan antropomorfik tanrıça olarak bahsedilmiştir. Sonraları o ana ilah olarak kabul edilmiştir. Ancak ana tanrıça olarak Girit kitabelerinde Posaydon'un ismine rastlanmamıştır. Roma İmparatorluğu yıkılıncaya kadar Anadolu'da ilah olarak sürekli Posaydon'a ibadet edilmiştir. Onun anıtı Atina'ya sonrada Roma'ya götürülmüştür. Posaydonun resmedildiği şekilde Anadolu yakınlarında başka ilahlara da tapınılmıştır[49].

Grek ilahlarının her birinin farklı görevleri olmuştur. Onların başlıca tanrıları gök tanrısı Zeus, kadınların ve evliliğin koruyucusu Zeus'un eşi Hera, rahmet tanrısı Apollon, Zeus'un diğer eşi yer tanrıçası Gaya, Atina şehrini koruyan harp tanrısı Zeus'un kızı Athena, yer altı dünyasının tanrısı Zeus'un kardeşi Hades, tanrılar elçisi Zeus'un oğlu Hermes, güç tanrısı Ares, av tanrıçası Artemis, güzellik ve aşk tanrıçası Afrodit, onun kocası Hefaistos ve oğlu Eros, ocak tanrısı Hestiya, çoban tanrısı Pan, rüzgar tanrısı Aydos, karısı sabah kızıllığı tanrıçası Eos, ay tanrısı Helenadır. Bu ilahlar birbirleriyle evlenmiş, arkadaş olmuştur. Arkeolojik araştırmalar bu ilahlarla ilgili geniş boğa kültleri olduğunu göstermiştir[50].

---

[48] Bkz., Jones, s.5.
[49] Bkz., Jones, s.5.
[50] Bkz. Jones, s.5; Sarıkçıoğlu, s.68-70; Eliade, c.I, s.305 vd.

Grekler pekçok ilahını Mısır ilahları ile birleştirmiş, bazılarını da Roma, Suriye, Kenan ve Asur gibi başka milletlerden almış ve bu ilahları, Romalılardan farklı olarak daha ziyade insan şeklinde tasavvur etmiştir[51].

Daha sonraki yıllarda Grekler oniki olimpik ilahlar sistemi geliştirmiş ve onlar adına şenlikler düzenlemiştir. Bunlar, Zeus, Hera, Posaydon, Athena, Ares, Afrodit, Apollon, Artemis, Hephaistos, Hestia, Hermes ve Demeter'den oluşmuştur[52].

Grekler tanrılarını çok güçlü kabul etmemiştir. Çünkü onlar daima insanı yücelterek tanrısal güçleri küçümsemiştir. Onların nazarında tanrılar sadece saygın ve başarılı atalar olmuştur. Hatta insanların çoğunun kökeni tanrılara dayandırılmıştır. Onlar için bir hükümdarı tanrılaştırma normal bir şey olmuştur. Alexander'ın hocası Aristotales 'Politics' adlı eserinde " Herhangi bir devletteki bir insanın kişiliği ve politik becerisi etrafındaki vatandaşlarla kıyas edildiğinde hepsininkinden üstünse, o zaman o kişi 'insanların arasındaki tanrı' olarak vasıflandırılabilir" diyerek insanların kolayca tanrılaştırıldığını belirtmiştir[53].

Grekler ilahları için kurban kesmiştir. Kurban için seçilen hayvanlar seyirci kadınların acı haykırışları ile öldürülmüştür. Kurbanlık hayvana su serpilmiş, bununla hayvan ürpermiş, bu da halk tarafından hayvanın kurban edilmeyi kabulu olarak yorumlanmıştır. Bundan sonra kuvvetli bir bıçak vuruşuyla ya da balta ile hayvan kesilmiştir. Bu kurban sunmalar sonra daha da gelişerek festivallere dönüşmüştür. Kurban etlerinin bir kısmı din adamlarına verilmiştir[54].

Grekler ilahları için heykeller yapmış ve bunları kilitlenmiş tapınaklarda, mabedlerde saklamış, ya da örtüyle üstlerini kapatmıştır. Onlar bu örtülü ilahları, beyazlar giyinmiş,

---

[51] Bkz. Paul Johnson **Yahudi Tarihi**,(Çev.Filiz Orman), İstanbul, tarihsiz, s.128.
[52] Bkz. Sarıkçıoğlu, s.74.
[53] Bkz. Johnson, s.128-129.
[54] Bkz. Rabin Lane Fox, **Pagans and Christians**, San Francisco, Newyork, 1988, s.70,77.

büyük geleneksel figürler olarak hayal etmiştir[55]. M.S. beşinci asırdaki Grek mabedlerinden en meşhuru Yunan Fukis şehrindeki Defli olmuştur[56].

Greklerin bir kısmı ilahlara tapınmış ancak öldükten sonra bir hayat olmadığına, bir kısmı ruhların ölüler aleminde yaşadığına, bir kısmı da ruh göçüne inanmıştır[57].

5.4. Romalılarda Putperestlik

Romalılar da Yunanlılar gibi pek çok tanrıya inanmıştır. Onlar hakimiyetleri altına aldıkları toplumların tanrılarını da benimsemiştir[58].

Romalıların tanrılarının başlıcaları arasında ışık tanrısı Jüpiter, halkın ve mahsulün koruyucusu Mars, sonraki yıllarda Marsla birleştirilen Quirinus yer almıştır. Daha sonra bu üç tanrının yerine Jüpiter, Juno ve Minerva geçmiştir.[59]

Romalılar ayrıca toprak tanrısı Tellus, ekin koruyucuları Ceres, Flora ve Ops, sürülerin koruyucusu Faunus, su tanrısı Nepton, ateş tanrısı Vulkanus, ev kapısı tanrısı Yanus, ateş tanrıçası Febrise inanmıştır . Romalılar daha sonra bu tanrılardan bazılarını Grek tanrıları ile özdeştirmiştir: Bu çerçevede Jüpiter = Zeus, Juno = Hera, Nepton = Posaydon, Minerva = Athena, Mars = Ares, Venüs = Afrodit, Apello = Apollon, Diana = Artemis, Vulkanus = Hephaistos, Vesta = Hestia, Mercurius = Hermes, Ceres = Demeter'e dönüşmüştür[60].

Romalılar, tanrılarının, uzaktan kumanda etmeyen, zihinsel saf, soyut kavramlar olmayan, insanların hayatlarında devamlı olarak görülen güçlü kişilik sahibi olduklarına inanmıştır. Onlar, tanrıların tabi kuvvetler üzerinde bir güce sahip olduğunu ve istediği şekilde insanların hayatına müdahale ettiğini hayal etmiştir. Bu sebeple Romalılar, tarihi kutsal müdahalenin sonucu olarak değerlendirmiştir. Onlara göre tarih, bütün zaman ve

---

[55] Bkz. Fox, s.154.
[56] Bkz. Abduh, s.47.
[57] Bkz.Sarıkçıoğlu, s.70-71.
[58] Bkz.Sarıkçıoğlu, s.72.
[59] Bkz.Sarıkçıoğlu, s.74; Eliade, c.II, s.137-140.
[60] Bkz.Sarıkçıoğlu, s.74; Eliade, c.II, s.137-140.

mekanı kaplayan, önceden belirlenmiş tanrıların mükemmel planından başka bir şey olmamıştır. Romalılar, bu plan içersinde dini uygulamalarını, tanrı ile insan dünyası arasında düzenli bir ilişki içersinde sürdürmüştür[61].

Romalılar ilahlarını daha ziyade insan şeklinde değil de, ağaçtan, mermerden yaptıkları oymalarla canlandırmıştır. Bu ilahlar, kendilerinde garip güçler bulunduğuna inandıkları bazen blok taşlardan, bazen de dikili taşlardan dekore edilerek yapılmıştır. Ancak tarihi kalıntılardan M.Ö. altıncı yüzyılda Roma aleminde taşların oyularak ilah edinilmesinin az olduğu, bunun M.Ö. birinci yüzyılda yaygınlaştığı anlaşılmıştır[62].

5.5. Arabistanlılarda Putperestlik

İslam öncesi dönemde Güney Arabistan, Kuzey Arabistan ve Hicaz halkları arasında putperestlik oldukça yaygın idi. Şimdi biz bu bölgelerde inanılan putlar ve putperestlerin özellikleri hakkında ana hatları ile bilgi vermeye çalışacağız.

5.5.1. Güney Arabistanlılarda Putperestlik

Güney Arabistan'da insanlar İslam'dan önce aya, güneşe ve yıldızlara ilah olarak tapınıyordu. Tapındıkları bu tanrılar, kendi aralarında erkek ve dişi diye ayrılıyordu. Erkek sayılan ay tanrısı, dişi sayılan güneş tanrısından daha üstün kabul ediliyordu. Bu tanrılar Yemen'de kurulan devletlerde farklı isimlerle adlandırılıyordu. Bunlar;

Mainlilerde[63](M.Ö.1400-700) : Aştar, Vedd, Nekruh, Şems

Hadramavtlılar'da[64](M.Ö.800-?) : Aştar, Sin, Hol, Şems

Katabanlılar'da[65](M.Ö.400-200) : Aştar, Amm, Anbay, Şems

Sebalılar'da[66](M.Ö.995-115) : Aştar, Havbas, Almaku- hu, Şems

---

[61] Bkz. Stephen Benko, **Pagan Roma And The Early Christians**, Bloomington, 1984, s.22; Abduh, 1999, s.47.
[62] Bkz. Anne Ross, **The Pagan Celts,** Totowa, Newjersey, 1986, s.117.
[63] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.73 vd.
[64] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.129 vd.
[65] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.171 vd.

Aştar: En büyük gök tanrısıdır. O zühre yıldızıdır ve erkektir.

Vedd, Sin, Amm, Havbas en yüksek tanrı, yani aydır.

Nekruh: Zuhal ve Merih yıldızıdır.

Hol, Anbay veya Almakuhu, ayın hizmetkarı ve elçisidir.

Şems: Güneş tanrıçası ve ay tanrısının kızı idi. Genelde bu tanrıdan kadınlar talepte bulunur ve tanrılar sıralamasında sonda gelirdi.

Bunların yanı sıra ayın anası ve karısı olan büyük tanrı İlat'a vardı. Daha sonraları bu isim kısaltılarak Lat şeklinde söylendi[67].

Şimdiye kadar isimlerini saydığımız bu tanrılardan başka birçok tapınak ve yüze varan tanrı ismine rastlanmıştır. Yemenliler bazen ölmüş hükümdarlarına da tapmıştır. Çünkü onlar, hükümdarların tanrıların ilk oğlu olduğuna inanmıştır[68].

5.5.2 Kuzey Arabistanlılarda Putperestlik

Kuzey Arabistan'da kurulan ve Arap tarihinde önemli rol oynamış olan Nabatlılar[69] (M.Ö. dördüncü yüzyıl- M.S.106), Palmirliler(Tedmürlüler)[70] (M.Ö.1117- altıncı yüzyıl), Gassaniler[71](Birinci yy.-636), Hireliler[72] (268- 431) ve Kindeliler'in [73] (Beşinci yy.-550) inançlarının birbirlerine benzedikleri görülmüştür. Bunlar çok tanrıya inanıp, putlara tapınmıştır. Örnek olması açısından burada bunlardan Palmirliler hakkında bilgi verilmiştir.

Palmirlilerin altmış kadar tanrıları vardı. Bunların bir kısmı yerli bir kısmı ise başka uluslardan alınma idi. Bu tanrılardan Bol, yerli; Baalşamin, batı Samilerin; Bel ve Beltis,

---

[66] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.315 vd; Ayrıca bkz. **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,** İstanbul, 1986,c.I, s.115 vd.
[67] Bkz. Neşet Çağatay, **İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, Ankara, 1971, s.36.
[68] Bkz. Çağatay, s.37.
[69] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.5 vd; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c.I, s.120 vd.
[70] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.76 vd; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c.I, s.122 vd.
[71] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.387 vd, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c.I, s.125 vd.
[72] Bilgi için bkz. Cevad Ali,c.III, s.155 vd; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c.I, s.124 vd.
[73] Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.III, s.315 vd.

Babillilerin; Belhammon ise Fenikelilerin idi.[74]. Ayrıca talih tanrısı Nemesise, sabah ve akşam yıldızlarını temsil eden ilah, Arso ve Azizo'ya inanılıyordu. Onlar Kur'an'da zikredilen Lat, Menat ve Uzza'ya tapınıyordu. Palmirliler bazı Roma ve Yunan tanrılarına da farklı isimlerle ibadet ediyordu. Bunların yanısıra onların bir sürü küçük tanrıları bulunuyordu.

Palmirlilerin büyük tanrıları:

Tanrı Bel, Semavi bir tanrı idi. Yunan ve Roma tanrısı Zeus ile aynı idi. O, Babilonyanın en büyük tanrısı olmasının yanı sıra Palmirdeki putların da en büyüğü idi. Bel daha sonra Aghibol ve Yarhibol ile birlikte söylenmekteydi. Bel tapınağı, Palmir'in resmi ibadethanesiydi.

Aghibol: Ay tanrısıdır. Boynuzları ayı temsil ederdi. O, bolluk ve kıtlık tanrısıydı.

Yarhibol: Bu bir güneş tanrıçasıdır ve pınarların koruyucusu idi.

Malakbel: Doğan güneşi temsil ederdi. O, Aghibolla birlikte çift tanrı olarak görülür ve bu ikisi diğer tanrılardan daha fazla saygı görürdü.

Baalşamin: Göklerin sahibi, semavi bir tanrı idi. O, Bel, kadar yüce sayılan iyilik sever bir tanrı idi. Ayrıca O, sonsozluların, dünyanın sahibi olarak görülürdü.

Palmirliler tanrılarını genel olarak insan şeklinde tasvir ederdi[75].

5.5.3 Hicazlılarda Putperestlik

Hicaz bölge halkı, Hz. İbrahimle oğlu İsmaili peygamber olarak kabul etmiş ve onların şeriatlerini uygulamıştır. Ancak onlar sonradan İbrahim ve İsmail şeriatlerinden uzaklaşmış ve zamanla putlara tapınmaya başlamıştır. Onlar put olarak genellikle taşlara ibadet etmiştir.

Kelbi'ye göre Mekke'nin nüfusu artmış ve şehir orada oturanlara yetmemeye başlamış, kalabalıklaşmanın tabii sonucu olarak halk arasında savaşlar olmuştur. Bu savaşlar

---

[74] Bkz. Çağatay, s.57-58.
[75] Bkz. Çağatay, s.57-58.

neticesi galip gelenler, yenilenleri Mekke'den çıkarıp, sürgün etmiştir. Onlar sürgüne giderken beraberlerinde Kabe taşları götürerek ataları İsmail ve İbrahim'in mirası üzere Kabe gibi onları tazim ederek Mekke'ye duydukları özlemi gidermek istemiştir. Onlar daha sonra bu taşları tavaf etmeye, onlara umre ve haccetmeye, ibadet etmeye başlamıştır[76] Bu bölge insanları, taşlara yönelmede o kadar ileri gitmiştir ki bazen yanlarında bulunandan daha güzelini gördüklerinde, eskisini bırakmış yenisine tapınmıştır[77].

Tapınılan bu taşlar ilah değil, sadece ilahlara delalet eden rumuzlar olup farklı maddelerden yapılmıştır.[78] Bunlara tapınanlar yılda bir ya da iki kez onlar için kurban kesmiştir. Bu kurbanlarla putlara yaklaşıldığına inanılmıştır. Hicaz Bölgesinin kendilerine ilah edindikleri putların en meşhurları arasında Uzza, Lat, Menat ve Hubel yer almıştır. Daha sonra Hubel hepsinden ünlü olmuştur[79].

Menat: En eski dişi ilah idi. Siyah bir taş üzerindeydi. O, Mekke Medine arasında Kudeyhe bölgesinde Muşellel denilen yerde deniz kenarında dikildi ve onun için tapınak yapıldı. Evs ve Hazrec Kabileleri ona en fazla saygıyı gösterdi[80].

Lat: O, Menattan sonra gelen dişi bir ilahtı. Köşeli dörtgen bir taştı. Taif'in Menare bölgesinde idi[81].

Uzza: O, Lat ve Menattan sonra gelen Kureyş'in en büyük ilahı idi. Zalim b. Esad Uzza'yı sahiplenerek onun için tapınak yaptı. O, Mekke'den yetmişbeş mil uzaklıkta Nahle Şamiyye bölgesindeki bir vadide bir ağaç gövdesi idi. Kureyş ve Benu Kenane kabileleri Uzza'ya ibadet etti. Kureyşliler, Uzza'yı ziyaret edip kurbanlar sunarak onunla yakınlaşmaya çalıştı[82].

---

[76] Bkz. El Kelbi, s.3, st. 5; s.4, st.15; Şemsettin Günaltay, **İslam Öncesi Araplar ve Dinleri**, Ankara, 1997, s.68.
[77] Bkz. Günaltay, s.68.
[78] Bkz. Abduh, s.16.
[79] Bkz. Cevad Ali, c.VI, s.184 vd; Abduh, s.17,51.
[80] Bkz. El Kelbi, s. 11, st. 10; Abduh, s. 58; Muvafik Fevzi El Cebri, **Mucemul Evsan vel Esnam**, Kahira, 1997, s.81.
[81] Bkz. El Kelbi, s.13, st.10; Bilgi için bkz. Cevad Ali, c.VI, s.5,34 vd; Abduh, s.18, 58.
[82] Bkz. El Kelbi, s.15, st. 10; Abduh, s.18, 59; El Cebri, s.66.

Hubel: O, Kureyşlilerin ebad olarak en büyük ve en meşhur erkek ilahları idi. İnsan şeklinde kırmızı akikten yapılmıştı. Onun sağ eli kırık idi. Daha sonra Kureyşliler ona altından bir el yaptı. Araplar yola çıkacağı, bir iş yapacağı, bir konuda çelişkiye düşüp karar veremediği ya da bir konuda tartıştığı zaman ona gelir ve kadehlerle şans çekilişi yapardı[83].

Yukarıda sayılan dört put kadar meşhur olmamakla birlikte tapınılan diğer putlardan bazıları şunlardır.

İsaf ve Naile: Onlar taşlardan dönüştürülmüş ve görüntüleri güzel değildi. Bunlar insan şeklinde olup İsaf erkek, Naile ise kadın görünümünde idi. İsaf ve Naile Kabe'de idi. Kureyş ve Menaf kabileleri onlara ibadet ederdi. Daha sonra diğer putlarla birlikte onlara da herkes ibadet etti. Halk bunlara kurban keser, hediyeler sunardı[84].

Menaf: Mekke-Medine arasında deniz kenarında yer alan dişi bir ilahtı. Kureyş, Evs, Hazrec ve Gassan kabileleri ona ibadet ederdi[85].

Zü'l- Halasa: O nakışlı, beyaz sert bir taş (bazılarına göre mermer) şeklinde dişi bir ilah idi. Üzerinde taç şekli vardı. Yemen ile Mekke arasında, Mekke'ye yedi gecelik yürüyüş mesafesi olan, Tebale denilen yerde idi. Hicaz ve Mekke'nin güney kısmından Huseam, Beciyle, Ezeduşşura, Devs ve Hevazin Kabileleri onu bir ev içerisine alarak tavaf etti ve kurbanlar sunarak yüceltti[86].

Bu bölge halkı bunların dışında daha pek çok ilaha inandı ve tapındı.

---

[83] Bkz. El Kelbi, s.24, st. 5; Abduh, s.19,58; El Cebri, 1997, s. 89; Günaltay, s.69.
[84] Bkz. El Kelbi, s.24, st. 5; Abduh, s.18,59; Muvafik Fevzi El Cebri, s.27,85; Günaltay, s.70.
[85] Bkz. El Kelbi, s.28, st. 5; Abduh, s.19,60; El Cebri, s.83.
[86] Bkz. El Kelbi, 1995, s.31, st.5; Abduh, s. 18,59; Bkz. El Cebri, s.50,51.

I. BÖLÜM

YAHUDİLİĞİN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI

Yahudilik, günümüzde varlığını devam ettiren dünyanın en eski dinlerinden biri olarak bilinmektedir. Yahudi kaynaklarının verdiği bilgilere göre Tanrı, kainat ve onun içersindekileri belli bir takvime göre yaratmıştır. Bu takvime göre en son yaratılan, bütün ilahi kaynaklı dinlerde ilk insan olarak isimlendirilen Adem olmuştur. Bütün insanlık ondan türemiştir. Dolayısıyla o, insanlığın ilk atası olarak kabul edilmiştir[87].

Tanah'ın beyanına göre başlangıçta insanlar arasında ırki anlamda bir ayırım olmamış ve insanlık Adem'den sonra belli bir kronolojik sıraya göre belirlenmiştir. Tarihi kayıtlarda ırki anlamda ilk ayrımın Nuh'un çocukları arasında olduğu belirtilmiştir. Nitekim Nuh, tufan olayından sonra insanlığın Adem'den sonraki atası olarak algılanmış ve bilinen insanlık tarihinin ikinci aşaması onun oğullarından Sam, Ham ve Yafes'ten türediği genel kabul gören bir görüş olmuştur.

Yahudiler, İbrahim, Sam ve Nuh yoluyla kendilerine bu sınıflandırmada ayrı bir yer vermiştir. Tanah'ta onların diğer toplumlardan ayrıcalıklı bir konumda olduğuna Tanrı ile kendi aralarında özel bir ilişki bulunduğuna işaret edilmiştir[88]. Daha sonra bu özel ilişkiye dayanarak Tanrı'nın bütün insan toplulukları arasından yahudileri seçmiş ve İsrail ülkesini onlara armağan etmiştir. Bu Yahudilerin kimliğini oluşturan en önemli unsurlardan olmuştur.[89]

Yahudi tarihi Tanah'ta verilen kronolojik sıralamaya göre Adem'e kadar ulaşmakla birlikte İbrahim'in onların hayatında önemli bir yeri vardır. Zira İbrahim Yahudi toplumunun kurucusu kabul edilir. Bir anlamda Yahudi tarihi İbrahim ile başlatılır[90].

---

[87] Bilgi için bkz. Mustafa Erdem, **Hazreti Adem(İlk İnsan),** Ankara, 2006, s.20 vd.
[88] Bkz. Tekvin, 22/18; 26/1-5; Çıkış, 3/10; 19/6.
[89] Bkz. Suzan Alalu ve diğerleri, **Yahadilikte Kavram ve Değerler**, Hazırlayan, Yusuf Altıntaş İstanbul, 2001, s.1.
[90] Bkz. Johnson, s.27.

Tanah'ın verdiği bilgilere göre İbrahim, öncelikle Tanrı ile ahitleşen, O'na kullukta kusur etmeyen[91], şahsiyetli, insanları seven ve insanlık hizmet aşkıyla dolu, barış sever olan örnek bir insandır. Ondaki bu ahlaki ve insani faziletler irsiyet yoluyla çocuklarına daha sonra da torunlarına geçmiştir. Böylece İbrahmim'in oğlu İshak ve torunu Yakup'ta Yahudi toplumunun model insanları ve örnekleri olmuştur[92].

Yahudiler, Yahudi tanımının dışında İbraniler ve İsrailliler olmak üzere iki ayrı isimle de tanınmıştır. İbrani kavramının İbrahim'in büyük atası İvri'den geldiği, konuştukları dile de bu kelimeden türetilen "İbranice" dendiği rivayet edilmiştir[93]. Buna mukabil İbranice kelimesi ile İbrahim'in ana vatanı arasında bir ilişki kurulmuş Filistin'de yaşayan yerliler tarafından Fırat ve Ürdün nehirlerinin karşı kıyısından gelen anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir[94]. Bu kavram zaman zaman güç kaybına uğrasa da günümüzde İsraillilerin veya Yahudilerin dillerini ifade etmekte kullanılır olmuştur.

İsrail veya Yahudi kavramı Yakup'la ilişkilendirilmektedir. Tanah'ta geçen ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla "Tanrı'yla güreşip yenen" anlamında Yakub'a, İsrail (Yisrail) denmiş ve bu isim zamanla geliştirilerek bütün Yahudi toplumunu kapsar olmuştur. Yahudilerin Yakup'tan Süleyman zamanına kadar İbrani ve İsrail adını kullanmakla birlikte, İsrail Süleyman'nın ölümünden sonra ikiye ayrılan Yahudi devletinin kuzeydeki kısmını özel ismi olmuştur.[95] Ayrıca 1948 yılında Filistin toprakları üzerinde yeni kurulan Yahudi toplumunun devletine de İsrail adı resmen verilmiştir.

Yahudi kavramının Yakup'la ilişkisi oğlu Yahuda'nın adı dolayısıyladır. Yahudiler arasında yaygın olan bir görüşe göre Yakub'un oğullarına Yahuda'nın adından dolayı Yahudi

---

[91] Bkz. Tekvin, 22/12; 26/5.
[92] Bkz. Johnson, s.27.
[93] Bkz. Johnson, s.33.
[94] Bkz. Günay Tümer- Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, Ankara, 1993, s.177.
[95] Bkz. Tümer - Küçük, s.205-206.

denilmiştir. Ayrıca Musa zamanındaki Yahudilerin işledikleri günahlarından tövbe etmeleri dolayısıyla "dönen", "tövbe eden" anlamında Yahudi kelimesinin kullanıldığı belirtilmiştir[96].

Yahudi kelimesinin siyasi anlamı Süleyman'dan sonra ikiye ayrılan Yahudilerin güney kısmına isim olarak verilmesiyle başlamış, Babil sürgünü sonrası bireysel kimlik için ön plana çıkmıştır[97].

Yahudi dini hayatında birbirinden farklı dönemler olmuştur. Onlar ilahi kaynaklı ve tek tanrılı bir dinin mensubu olmalarına rağmen çevre faktörlerinden etkilenmiştir. Bu etkilenme zaman ve şartlarla sınırlı kalmış olsa bile Yahudi toplumunun hayatında farklılıklar meydana getirmiştir. Hatta bazılarına göre Yahudileri yakın çevreleriyle olan bu ilişkilerindeki olumsuzluk, dini hassasiyetin de etkisiyle onların kapalı bir topluma dönüşmesine ve diğer toplumlar açısından yalnız kalmasına sebep olmuştur[98]. Nitekim çevredeki çok tanrılı oluşumlar zamanla bazı Yahudileri de etkilemiş kendi dinlerini bırakarak başka inanışları benimsemelerine katkı sağlamıştır[99]. Musa'nın Tanrı ile görüşmek üzere Tur Dağı'na çıktığı bir sırada, Yahudilerin putlara tapmaya başlaması hatta altından bir buzağı heykeli yaptırması bunun en bariz örneklerinden biridir[100]. Tanah'ın farklı bölümlerinde yer alan cümlelerle bu durum ifade edilmiştir.[101]

Tanah'ta verilen bilgilere göre Yahudilikteki put ve putperestliği anlayabilmemiz için önce Yahudilik'te Tanrı ve ibadet anlayışını bilmemiz gerekmektedir.

1. Putperestlik Bağlamında Yahudilik'te Tanrı

Yaklaşık 4.000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu söylenen Yahudilik din, töre, gelenek, sembol, kültür ve yaşam biçiminin bütünleşmesinden oluşmaktadır. Yahudiler kutsal kitab

---

[96] Bkz. Tümer - Küçük, s.177.
[97] Bkz. Baki Adam, "Yahudiliğin İslama ve Hıristiyanlığa Bakışı" , **A.Ü.İ.F.D**. Ankara,1997, c.XXXVII, s. 334-335.
[98] Bkz. Firestone, s.109,151.
[99] Bkz. Firestone, s.109,151.
[100] Bkz. Nehemya 16/18; Mezmurlar, 106/19-20.
[101] Bkz. Çıkış, 32/4,31-34; I Krallar, 12/28; II Tarihler, 13/8; Hoşea, 8/5-6; 10/5; Ayrıca bkz. Egil Idland, M. Ali Şimşek, **Tanrı, Tarih ve Kutsal Kitap**, İstanbul, 2002, s.16; Firestone, s.109,151.

olarak doğrudan Tanrı tarafından vahyedilerek yazılmış olduğuna inandıkları Tanah'ı kabul etmektedir[102]. Yahudiliğin ahlak sistemlerini ve yaşam biçimlerini şekillendiren Tanah'ta insanın yaradılışı, Tanrı'nın tanımı, O'na kulluk edilmesi, ahlaki esaslar ve putperestlerle birlikte Yahudi tarihi bilgileri verilmektedir. Tanah içerisinde yer alan bu bilgilerden dolayı Yahudiler tarafından ilahî bir reçete olarak görülmekte ve Tanrı, İsrail, Tora bir bütün halinde değerlendirilmektedir[103].

Tanah'ta tek Tanrı inancı verilmektedir. Yahudiler Tanah'taki bu Tanrı anlayışından dolayı, tek Tanrı inancını dünyaya ilk duyuranın kendileri olduğunu iddia etmektedir[104].

Yahudilik'te, Tanrı Yahve olarak isimlendirilmiştir. Diğer ilahlara benzemeyen Yahve[105], Rab kelimesinin İbranice karşılığı kabul edilmiştir. Yahudiler Yahve ismini aynı zamanda Tanrı ile İsrail arasındaki yapılan antlaşmayla birleştirmiştir.[106] Bu sebeple, Yahve sadece Yahudilikte kullanılan milli bir isim olmuştur. Yahudiler Tanrı'yı Yahvenin yanı sıra farklı durumlar için farklı isimlerle adlandırmıştır. Onlar, O'nun merhametini ve iyiliğini aşikar gördüklerinde 'Adonay', hastalanmak, ayak burkmak gibi başlarına üzücü bir şey geldiğinde ya da Tanrı'nın sert, yargılayıcı, hatta acımasız davrandığını düşündüklerinde 'Elohim' demiştir[107]. Onlar Adonay ismini, merhametli bir Tanrının merhametli bir anne gibi dişil olarak, Elohim ismini ise, anneye nazaran daha katı ve sert olan bir baba gibi düşünmüştür. Yahudi inancına göre bu durum her iki cinsiyeti benliğinde birleştiren Tanrı'nın insanlar tarafından yüceltilmesini sağlamıştır[108]. Biz bu çalışmamızda konunun anlam ve bütünlüğü açısından sadece Tanrı kelimesini kullanacağız.

---

[102] Bkz. Mehmet Aydın, **Din Fenomeni,** Konya, 1993, s.104.
[103] Bkz. Alalu ve diğerleri, s.1.
[104] Bkz. Alalu ve diğerleri, s.1.
[105] Bkz. Kenneth Hamilton, **To Turn from İdols**, Michigan, 1973, s.17.
[106] Bkz. Fox, s.23.
[107] Elohim, ilahlar anlamına geldiği belirtilerek Yahudiler putperestlerle arasında ilişki kurulmaktadır. Krş için bkz. Jules Soury **Karşılaştırmalı Mitoloji Işığında İsrail Dini**, (Çev. Harun Güngör - İbrahim Açmaz) , İstanbul, 2008, s.43.
[108] Bkz. Rabi Benjamin Blech,, **Nedenleriyle ve Niçinleriyle Yahudilik,** (Çev. Estreye Seval Vali), İstanbul, 2003, s.45,46.

Tanah'ta Tanrı, tek, benzersiz, parçalanmayan bütün, yaratan, evrenin tek sahibi, yöneticisi ve ilahi kanun koyucusu olmuştur[109]. Tanrı ilahi kanunlarını Yahudi dininin kurucusu olarak kabul edilen Musa'ya iki kez çağırarak görüştüğü Sina dağında vermiştir. Tanrı birinci görüşmesinde kendisinden başka ilah olmadığı, O'na kurban sunulması, köleliğin durumu gibi bazı emir ve yasaklarını bildirmiştir. Tanrı bu buyurduklarını yerine getirdiklerinde Yahudileri üstün kavim kılacağına da burada söz vermiştir. Tanrı, Musa ile yaptığı ikinci görüşmesinde ise taş levhalara yazılı olarak on emir denen ilahi kanunlarını ona vermiştir. Bu on emir Yahudilik inancının temelini oluşturmuş ve bütün Yahudiler için onlara uymak ve onları yerine getirmek mecburiyeti hasıl olmuştur[110].

Musa'ya verilen on emirden ikincisi: "Benden başka Tanrın olmayacak. Kendine yukarıdaki gökyüzünde, aşağıdaki yeryüzünde ya da toprağın altındaki suda olan bir şeyin putunu veya suretini yapmayacaksın; onların önünde eğilmeyecek, onlara hizmet etmeyeceksin."[111] Burada Tanrı'nın varlığı ve tekliği açık bir şekilde belirtilmektedir. Birden fazla tanrıyı kabul etmek ve suretlere tapmak putperestlik olarak nitelendirilerek kesinlikle yasaklanmaktadır.

Yahudi inancına göre tek olan Tanrı, kainattan önce mevcut olan, daha sonra kainatı yaratan, her yerde bulunan, kadiri mutlaktır[112] ve O, bütün insanlığın Tanrısıdır[113]. İlk te O'dur, son da O'dur. Her şey gelip geçicidir ama Tanrı ebedidir[114]. O'ndan başka tanrı yoktur. Büyük Yahudi bilgin Moşe Maimonides[115]'in ifadesi ile "Tanrı, temellerin temeli, bilgeliğin

---

[109] Bkz. Tesniye, 6/4; İşaya, 45/21, 46/9.
[110] Bkz. Baki Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, İstanbul, 2002, s.88.
[111] Çıkış, 20/3-5.
[112] Bkz. Yeremya, 33/25.
[113] Bkz. I Tarihler, 29/11-12.
[114] Bkz. İşaya, 40/6-8; 44/6; Mezmurlar, 90/2.
[115] Moşe Maimonides; 1135 tarihinde Kurtuba'da doğmuş, Kahire'ye yerleşmiş ve oradaki Mısır Yahudi cemaatinin manevi şefi olmuş ve sultanın doktorluğunu yapmış, 1204 tarihinde ölmüştür. Yahudilerin Musa kadar hayran oldukları rabi, filozof, bilgin Moşe Maimonides aynı zamanda büyük bir hekimdi. Bkz. Blech, s.53.

dayanağı, her şeye hayat veren, göklerdeki ve yeryüzündeki tüm yaratıkların, varlıklarını varlığına borçlu olduğudur"[116].

Kainatı yaratan Tanrı onu kendi başına bırakmadan yöneten, nihayetinde de onu sona erdirecek olandır. O, her şeye kadirdir ve her şey onun izni ile bir plan dahilinde olmaktadır. İsrailliler, Asurlular, Babilliler ve bütün milletler bu planın bir parçasıdır. Savaşlar, barışlar, sürgünler ve her şey onun emriyle olmaktadır. Çünkü tarihi yazan O'dur. O, karar vermediği takdirde bu dünyada hiçbir şey olmaz. Bu sebeple tarihi olayların belgelenmesi, incelenmesi tanrıyı ve insanoğlunu anlamanın anahtarıdır. Nitekim on emirden birincisinde "Ben seni Mısır esaretinden kurtaran senin Tanrı'nım"[117] cümlesiyle O'nun insanoğluyla devamlı alakalı olan, tarihsel bir Tanrı olduğu açıkça belirtilir[118]. Yahudi inancına göre Tanrıyı kabul etmemek, gerçeği kabullenmemek ve akılsız olmak demektir. Nitekim kutsal kitapta akılsız insan, yüreğinde Tanrı inancı olmayan olarak tanımlanır[119].

Yahudilikte Tanrı inancının anlamlı olması için, Tanrı'ya inanmayla birlikte, O'nun yarattığı dünyanın hakimi ve her şeyi tek başına yaptığını da kabul etmek gerekir. Tanrıyla birlikte başka tanrılara inanmak, tanrı olmadığına inanmak kadar anlamsızdır. Dünyadaki ahenk ve uyum Tanrı'nın birliğinin en büyük ispatıdır. Eğer Tanrı ile birlikte başka tanrılar olsaydı kainattaki bu düzen ahenk yerine, bir kaos ve savaş ortamı olması kaçınılmazdır[120].

Her dindar Yahudi tarafından sabah akşam olmak üzere günde iki kez, 'Tanrımız tektir' şeklinde dua edilmesi tek tanrı inancının Yahudilik'teki önemini vurgulamak olduğu söylenebilir. Yahudilikte 'Tek Tanrıcılık', Yahudilerin varoluş nedeni olan güçlerini aldıkları hayat kaynağı olarak yorumlanmakta[121] ve kurtuluşa giden yolun da, tek Tanrılık kavramını

---

[116] Bkz. Blech, s.37.
[117] Çıkış, 20/2.
[118] Bkz. Johnson, s.96, 116.
[119] Bkz. Mezmurlar, 14/1.
[120] Bkz. Blech, s.39; Enbiya suresi 22. ayette de, Allah'tan başka tanrı olduğunda kainatın düzensiz olacağına dikkat çekilerek, kainattaki düzenin Allah'ın birliğinden kaynaklandığı vurgulanmıştır: "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök kesinlikle bozulup gitmişti…"
[121] Bkz. Blech, s.39.

dünyaya yaymaktan geçtiğine inanılmaktadır[122]. Ayrıca Yahudiler hayatlarının önemli anlarında okumak zorunda oldukları "Bizi hayatta tutan, sağ kalmamıza izin veren ve bugüne gelmemize olanak tanıyan Tanrı'ya teşekkür ederiz." bu duayla Tanrı'nın her zaman hayatlarını kontrol ettiğini ifade etmektedir[123].

Her şeyin yaratıcısı olan Tanrı, İbrahim'e hitabında "Ben senin Tanrı'nım"[124] derken onun şahsında herkesi kastetmektedir. Herkesin Rabbı olan Tanrı her şeyi bilir, herkesle ilgilenir, meydana gelen her şey onun izni ile ve konturolü dahilinde olmaktadır. Kişi üzerinde yetki sadece Tanrıya aittir. Onun dışındakilerin (putların ya da başka şeylerin) yetkisi söz konusu değildir. O'ndan başka bir güç kaynağı yoktur, tanrılık vasfı bölünmez, eşsiz ve tektir[125].

Güneş, Ay, yıldız gibi en büyükten gözle görülemeyen en küçük mikroba kadar her şeyi en ince ayrıntısına kadar düşünüp idare eden Tanrı doğa üstü sonsuz bir güçtür. Bundan dolayı O'nun insan veya başka bir şeyle cisimleşmesi düşünülemez[126]. Yahudi inancına göre, yaratılmamış, her şeyin yaratıcısı, ezeli- ebedi, ilmi sınırsız ve yüce olan Tanrı, görülemez, hiçbir şey O'na benzetilemez hatta kıyası bile yapılamaz. Bundan dolayı O'nun resim ve heykeli de yapılamaz[127]. O'nun resmini yapmak ya da çizmeye çalışmak Tanrı'ya büyük bir hakaret olarak kabul edilerek derhal imha edilmesi gerekmektedir[128].

Tekvin Bölümü'nde resim ve heykeli yapılamayan Tanrı'nın, insanı kendi görüntüsünde yarattığı belirtilmektedir[129]. Burada görüntüden kastedilenin fiziksel yön değil, zeka, ruh, nitelikler ve sıfatlar açısından olduğuna inanılmaktadır. Çünkü Yahudi inancına göre görünüş, yüzü veya vücudu olmayan Tanrı için mümkün değildir. Tanrı'nın bir vücudunun, fiziksel şeklinin olmaması, Yahudilerin temel inançlarından biridir. Çünkü vücut

---

[122] Bkz. Johnson, s. 438,672.
[123] Bkz. Blech, s.39, 87.
[124] Çıkış, 20/2.
[125] Bkz. Johnson, s.52-53.
[126] Bkz. Johnson, s.52-53.
[127] Bkz Tümer – Küçük, s.219-220; Johnson, s.52-53.
[128] Bkz. Çıkış 23/24; 34/13-17.
[129] Bkz. Tekvin, 1/27.

sınırlayıcıdır, her yerde bulunan Tanrı için bu imkansızdır[130]. Ayrıca Yahudilikte Tanrı, genellikle 'eller, gözler' gibi sözcüklerle ya da O'na seslenenlerin çağrısını 'duyan' gibi yine insani vasıflarla tanımlanır. Bu vasıflarda Tanrı bunlara sahip olduğu için değil, teşbih için kullanıldığı söylenmektedir. Tanrı'ya atfedilen bu vasıflardan amaç, soyut olan şeyleri somut şeylerle anlatarak insanların daha kolay anlamasını ve idrak etmesini sağlamaktır[131].

Yahudiliğe göre Tanrı'nın varlığı akıl yoluyla ispatlanabilir. En basit eserlerin dahi ortaya çıkması için bir sanatçıya ihtiyaç varsa, bu karmaşık ve bir o kadar da hassas dengeli düzene sahip, muazzam kainatın meydana gelmesi için elbette bir yaratıcıya ihtiyaç vardır. Nitekim var olan her şey O'nu bildirmekte ve anlatmaktadır. Mezmurlarda, Davud, her şeyin Tanrı'yı bildirdiğini şu veciz cümleleriyle ifade etmektedir. "Gökler Tanrı'nın görkemini açıklamakta, gökkubbe ellerinin eserini duyurmaktadır. Gün güne söz söyler, gece geceye bilgi verir".[132]

İnsan mantıklı bir şekilde düşündüğünde her şeye kadir, gücü ve fazileti insanlarınkinden çok üstün, ahlaki kurallara göre hareket eden tek bir Tanrı fikri doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Tesniye bölümünde İbrahim, ahlaki kurallara göre hareket eden tek Tanrı inancını vurgulamaktadır. Tanrının bütün yaptıkları mükemmeldir ve doğrudur. O sadakat Tanrısıdır, insafsız değildir, daima doğru olanı yapmaktadır[133]. Musa da Tanrıya "Yehova Yehova! çok acıyan ve lutfeden, geç öfkelenen ve inayeti ve hakikatı çok olan, binlerce hakikatı saklayan, haksızlığı ve günahı ve suçu bağışlayan…"[134] diye seslenerek Tanrı'nın yukarıda sayılan özelliklerini belirtmektedir[135].

Yahudi inancına göre Tanrı çok adildir. O, bu adaletinden dolayı günahkar ile günahsızı bir tutmaz ve günahkarları işlediği günahlardan dolayı en adil şekilde cezalandırır.

---

[130] Bkz. Blech, s.5.
[131] Bkz. Firestone, s.82; Kur'an'da da "Allah'ın yüzü", "Allah'ın eli", 'Allah'ın gözü" gibi kullanılan ifadeler vardır ve bunların mecaz anlamda kullanılanıldıkları belirtilmektedir. Krş, için bkz. Bakara, 2/115; Ali İmran, 3/73; Taha, 20/39.
[132] Mezmurlar, 19/1-2; Ayrıca, bkz. Armstrong, **Tanrının Tarihi**, s.393.
[133] Bkz. Tesniye, 32/4.
[134] Çıkış, 34/6-7.
[135] Bkz. Johnson, s.53; Blenh, s.43.

Yargılarken oldukça adil olan Tanrı, gerektiğinde sert ama aynı zamanda çok şefkatli, merhametli, kalbi kırılmışlara ve mazlumlara daha yakındır[136].

Tanrı en güzel olandır. O'nun güzelliğini görmek için yarattığı eseri tabiata bakmak yeterlidir. Ona bakıldığında Tanrı'nın yüceliğini, ihtişamını görmek mümkündür. Nitekim, tabiatın güzelliği ve yüceliği, Tanrı'nın ihtişamının bir yansıması olarak değerlendirilir[137].

Yahudiliğin temeli olan on emir sadece var olan, tek Allah'a saygı göstermeyi, hürmet etmeyi ve diğer ilahları tanımamayı emretmekle başlamıştır. Tanah'ta ahlaklılık, gerçek Allah'ı tanıyarak O'nun arzuları doğrultusunda yaşamak olarak ifade edilirken, ahlaksızlıkla putperestlik ilişkilendirilmiştir[138]. Bundan dolayı peygamberler zaman zaman putperest çevre faktörünün etkisiyle de çok tanrıcılığa yönelen Yahudilerle ve putlarla çetin mücadeleler yapmıştır[139].

Tanrı Yahudileri pek çok kere kendisini unutup putlara tapındıkları halde affetmiştir. Çünkü o affeden bir sevgi Tanrısıdır. Bir Yahudi de kalbiyle, ruhuyla, bütün varlığıyla Tanrı'yı severek O'na karşılık vermelidir[140].

Tarih boyu pek çok zorluk ve güçlüklerle karşılaşan Yahudiler, bunların üstesinden sahip oldukları inançları ile geldiklerini iddia etmektedir[141].

Yahudi inancında Tanrı'ya onun istediği gibi ibadet edilmesi gerekir.

2. Putperestlik Bağlamında Yahudilik'te İbadet

İbadet ifade eden kavramlar, dinlere ve dillere göre değişmektedir. Yahudilik'te İbadet teriminin İbranice karşılığı "avodat" tur. Biz anlam bütünlüğü açısından Türkçe ibadet kelimesini kullanmayı tercih etmiş bulunmaktayız.

---

[136] Bkz., Çıkış, 34/6-7.
[137] Bkz. Mezmurlar, 19/2.
[138] Bkz. Hezekiel, 18/11-12.
[139] Bkz. Idland, s.16.
[140] Bkz. Blenh, s.79.
[141] Blech, s.26.

Yahudilik'te ibadet, kişinin herhangi bir zamanda Tanrı'ya dua etmesi, şükretmesi, dilekte bulunması ve Tanrı'yı en çok iyilik eden, en yüce önder olarak kutsamasıdır. İbadet insanı Tanrı'ya ulaştırma gibi yüce amaçlar için yapılmalıdır.[142] Moşe Maimonides, gerçek ibadetin aklını kullanan insanlar için Tanrıya ulaştıran tek bağ olduğunu söylemektedir[143].

İnsanın varolmasının başlıca amacı, Tanrı'nın emirlerini yerine getirmek, O'na ibadet etmek ve O'na karşı gelmekten sakınmak ve dünyanın geçici bir o kadar da aldatıcı zevkine, sefasına kapılmamaktır. İnsan, küçük büyük yaptığı her şeyde Tanrıya yaklaşmak amacını taşımalı, ibadet vasıtasıyla O'nunla arasındaki tüm engelleri ortadan kaldırarak bütün dikkatiyle O'na odaklanmalıdır[144]. Bu odaklanmada ibadet eden kişi ilahi emirleri yapmanın mutluluğu içersinde olup, Tanrı'nın yaptığını kabul etmesi için dua etmelidir[145].

Yahudilik Yahudiler tarafından sadece bir din değil, aynı zamanda özel bir yaşam tarzı olarak görülmekte bundan dolayı ibadet hayatın her sahasında yer almaktadır[146].

Yahudi inancının temelini oluşturan On Emr'in ilk üçü kulluğun sadece Tanrı'ya yapılması.gerektiği ile ilgili olup ibadetler açısından son derece önemlidir. Bu üç emir şöyle sıralanmaktadır;

1. "Ben seni Mısır diyarından, esaret evinden çıkaran Tanrınım. Benden başka Tanrın olmayacak"[147]. Buna göre Tanrı, Rab ve kurtarıcı olduğundan onun bütün emirlerinin yerine getirilmesi, sadece ona tapılması ondan başka hiçbir şeye ibadet edilmemesi gerekmektedir.
2. "Kendine yukarıdaki gökyüzünde, aşağıdaki yeryüzünde yada toprağın altındaki suda olan bir şeyin putunu veya suretini yapmayacaksın; onların önünde eğilmeyecek, onlara hizmet

---

[142] Bkz. Lawrence A. Hoffman, "Worship and Cultic Life, Jewish Worship", Mircea Eliade, **The Encyclopedia of Religion**, Newyork, 1987, c.14, s.445.
[143] Bkz. Adem Özen, **Yahudilikte İbadet**, Ayışığıkitapları, İstanbul, 2001,s.37.
[144] Bkz. Johnson, s. 406-407.
[145] Bkz. Hoffman, c.14, s.445.
[146] Bkz. Blech, s.35.
[147] Çıkış, 20/2; Ayrıca bkz.Tesniye, 5/6-7.

etmeyeceksin”[148]. Burada hiçbir şekilde put yapılmasına, ve putperestliğe izin verilmeyerek, tapınmanın sadece Tanrının istediği şekilde O’na yapılması gerektiği vurgulanmaktadir.

3. “Tanrın Rab’bin ismini boş yere ağzına almayacaksın; çünkü Rab kendi ismini boş yere ağzına alanı suçsuz tutmayacaktır”[149]. Burada Tanrı’nın isimleri, ünvanları, nitelikleri, kurallarının ibadetlerde saygılı bir şekilde söylenmesi ve Tanrı aracılığıyla herhangi bir şeyin kötüye kullanılmasının yasaklanmış olduğu belirtilmektedir.

Yahudilik’te ibadetler dua, Tanah çalışması ve Tanah emirlerini yerine getirme şeklinde üç şekilde ifade edilmekte ve Tanah dini yaşamının merkezinde yer almaktadır. İbadetlerde Tanah’dan bölümler okunmaktadır[150].

İbadetler bireysel ve toplu olarak iki şekilde yerine getirilmektedir. Bireysel ibadetler evde özellikle yemeklerde oturarak yapılır. Ayrıca duruma ve şahsi ihtiyaçlara göre sözlü olarak yapılan dualar da özel ibadetlerden sayılmaktadır.

Dualar Yahudilik’te çok önemlidir. Onların belli bir yeri ve zamanı yoktur, her zaman her yerde yapılabilir. Güzel kokulu bitkiler koklandığında, gök gürlediğinde, şimşek ya da gökkuşağı gibi bazı tabii olaylara şahit olunduğunda, Yahudi olsun olmasın büyük bir bilge kral görüldüğünde, iyi kötü haber işitildiğinde, yeni bir şey satın alındığında, zevk alınan her şeyde, her önemli işin başlangıcında, her önemli olay ve tecrübede Tanrı’nın dünyada yarattığı iyi ve güzel şeyler için, insanların O’na olan bağlılıklarını ifade eden hayır duaları söylemesi ya da okuması gerekir. Bu dualardan amaç, hayatın her faaliyetinde, her yerde ve her zaman Tanrı’yı tefekkürden gafil olmamak ve düşünce planında sadece O’nunla meşgul olmaktır[151].

---

[148] Çıkış, 20/4-6; Ayrıca bkz.Tesniye, 5/8-9.
[149] Çıkış, 20/7; Ayrıca bkz.Tesniye, 5/11.
[150] Bkz. Hoffman, s.446
[151] Bkz. Hoffman, s.172

Yahudi ibadetinde çok önemli olan dualar Tanrı'ya yalvarma, istek ve övgüdür. Dolayısıyla dualar, hamd, temenni ve şukran için yapılanlar olmak üzere üç kısma ayrılır. Bir Yahudi Tanrı'yı hatırda tutmak için bütün kalbi ve ruhuyla birlikte içtenlikle dua etmelidir. Yapılan dua kişinin Tanrı ile yakınlaşmasını sağlamalıdır. Yahudilik'te, sözcüklerin duyguları dile getirmede genellikle yetersiz olduğu ileri sürülerek en iyi duanın konuşmaksızın kalpten yapıldığı böyle olmayan duanın da putperest ibadeti gibi adeta ruhsuz bir beden olduğu görüşü savunulmaktadır. Dualar tertipli ve düzenli olarak farklı dillerde yapılabilir. Günde üç kez tekrarlanan Yahudi ibadetindeki dualar uzundur[152].

Bireysel duaların dışında topluca yapılanlar ise belirli yer ve zamanlarda kendilerine has kurallara göre yapılmaktadır. Bunlar bazen birlikte ilahi söyleyerek, bazen düşünerek, bazen ağlayarak, bazen de okuyarak yerine getirilmektedir[153].

Yahudilik'te dualardan başka oruç[154], zekât[155], hac[156], kurban[157] gibi ibadetleri vardır.

Ayrıca haftada bir olan şabat günü ibadeti[158] Yahudilik'te özel öneme sahiptir.

Yahudi inancında Tanrı'ya kulluğun ifadesi olarak görülen ve yıllık ibadet niteliğinde olan bayramları vardır[159]. Bu bayramlar, pesah[160], lag Ba- Omer[161], şavuot[162], teşa-Beav[163], roş aşana[164], yom kipur[165], sukot[166], hanuka[167], purimdir[168].

---

[152] Bkz. Blech, s.330; Firestone, s.136.
[153] Bkz. Firestone, s.136.
[154] Bkz. Levililer, 16/29; 23/27; Sayılar, 29/7. Ayrıca bilgi için bkz. Firestone, s.151
[155] Bkz. Tesniye, 14/22,28; 26/12. Putperestler de bazı yiyeceklerinin yarısını putlara verirdi. El Kelbi, s. 38, st. 10; Bkz. Abduh, s. 60; Bkz. El Cebri, s.69.
[156] Bkz. Çıkış, 23/14,17; 34/23. Ayrıca bilgi için bkz. Özen, s.191. Bunlar her dinin kendine has ritüelleridir. Nitekim putperestler de putların bulundukları mekanları ziyaret etmekte, putları tavaf etmekteydi. Bkz. El Kelbi, 1995, s.3, st.5.
[157] Bkz. Tekvin, 43/16. Ayrıca bilgi için bkz. Hoffman, s.445. Putperestlerin putları için hayvan ve insan kurban etmişdir. Tanah'ta bu uygulama düzeltilerek sadece hayvan kurbanının Tanrı'ya sunulması şartına bağlanmıştır. Bu konuda "Tanah'ın Put ve Putperestlere Bakışı"ında bilgi verilmiştir.
[158] Bkz. Çıkış, 20/8-11; Ayrıca bkz. Tesniye, 5/12-15.
[159] Yahudilerin uzun yıllar birlikte yaşadıkları Mısırlılar da putları için merasimler festivaller düzenlemiştir. (Bkz. Sarıkçıoğlu, s.32). Bu sebeple Yahudi bayramlarından bazıları Mısırlıların bu festivalleriyle ilişkilendirilmiştir.
[160] Bu bayram tarihinin, putperest nebatat tanrılarının yeniden dirilme tarihiyle çakıştığı, dolayısıyla putperest kökenli olduğu iddia edilmiştir. Bkz. Weigall, 119-144; Erbaş, s.45.
[161] Bilgi için bkz. Alalu ve diğerleri, s. 26 vd. Putperestlerin de özel günlerde tanrılarına hasattan elde ettiklerinin yarısını sunduğu bilinmektedir.Bkz. El Kelbi, 1995, s.38, st.10.
[162] Bilgi için bkz. Alalu ve diğerleri, s. 30; Özen, s.218.

Bütün dinlerde olduğu gibi Yahudiler arasında da ibadete ve teolojiye değişik yaklaşımlar geliştirildiğinden bugün yapılan farklı ibadetler bulunmaktadır[169].

Bayramların kutlanmasındaki amaç Tanrı'nın verdiği nimetlere karşı şükürdür. Yahudilerin her kutlamasında, şarap ve ekmek bir arada bulunur. Bu Tanrı ve insanlık arasındaki bir bağın simgesi olarak kabul edilir[170].

3. Tanah'ın Put ve Putperestlere Bakışı

Yaşayan en eski dinler arasında tek Tanrı inancı esasına dayanan Yahudilik, evrensel ahlak sistemini ilahi temelli olduğunu iddia ettiği Tanah'a dayandırmaktadır. Bir kişinin Yahudi olabilmesi için kitap olarak Tanah'a inanması gerekir. Tanah, tek Tanrı inancını vurgularken Tanrı'yı inkar ya da O'na ortak koşma olan putperestliği yermekte ve onunla ilgili olan her şeyi yasaklamaktadır[171]. Bu sebeple Yahudi bilginlerin, Tanah'dan uzaklaşılır korkusu ile halklarının putperestlerle yakın olmamasına çok çaba sarfetmiş oldukları belirtilir[172].

Tanah'ta bahsi geçen putperestler daha ziyade Yahudiler'den tek Tanrı inancından uzaklaşarak putlara yönelendir. Yahudi putperestlerin yanı sıra zaman zaman diğer putperestlere de atıf yapılmaktadır.

Tanah'ta Tanrının Yahudiler'e kendi içlerinden peygamberler göndererek pek çok kez uyardığı, ancak onların bunları dinlemeyerek putlara tapınmaya devam ettikleri şu gibi

---

[163] Bkz. Tesniye, 4/25-40; Bkz. Yeremya, 8/13; 10/23; Ayrıca bilgi için bkz. Alalu ve diğerleri, s.36; Blech, s.217-218 vd.
[164] Bkz. Levililer, 23/24; Yeşu, 6/4; Ayrıca bilgi için bkz. Alalu ve diğerleri, s. 40; Ören, 2001, s.203 vd.
[165] Bkz. Çıkış, 30/10; Levililer, 23/27-28;25/9; Sayılar, 6/11; Ayrıca bilgi için bkz. Alalu ve diğerleri, s.46; Blech, s.186 vd.
[166] Bkz. Levililer, 23/34-44; Sayılar, 24/5;Tesniye, 16/13-16; 31/10; II Tarihler, 8/13; Ezra, 3/4; Eyub, 11/14; Mezmurlar, 118/15; Hoşea, 12/9; Zekarya, 14/16-19; Ayrıca bilgi için bkz. Ören, s.220 vd.
[167] Bilgi için bkz. Alalu ve diğerleri, s. 60; Blech, s.204 vd.
[168] Bkz. Ester, 3/7; 9/24-32; Ayrıca bilgi için bkz. Alalu ve diğerleri, s.72; Ören, s.225; Blech, s.208 vd.
[169] Bilgi için bkz. Hoffman, s.446.
[170] Bkz. Firestone, s.151-152.
[171] Bkz. Erdem, "İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram", **A.Ü.İ.F.D.** A.Ü. Basımevi, Ankara, 1997, c.XXXVII, s.156.
[172] Bkz. Ludwing Blao, "Worship, idol" , İsidore Singer, "**The Jewish Encyclopedia"**, Newyork, c.12, s.569.

cümlelerle sıklıkla belirtilmektedir: "…başka ilahlara kulluk etmek için onların ardınca yürümeyin ve size atalarınızın verdiği diyarda oturacaksınız diye bütün peygamberler kullarımı size gönderdim; fakat kulak asmadınız ve beni dinlemediniz"[173]. Tanrı sık sık sözünü dinlemeyen bu Yahudilerden zaman zaman "Dönek İsrail, Hain Yahuda"[174] ,diye bahsetmekte ve onlara "…Dönün ve kendinizi putlarınızdan döndürün…"[175] çağrısında bulunmaktadır.

Yahudi putperestler yaşadıkları bölgelerin putlarını benimsemiştir. Yahudiler Mezopotamya Bölgesi'nde uzun yıllar kaldıkları için benimsediği putlar daha ziyade Babil kökenli olmuştur[176]. Bunların başında da Baal[177] ve Aşera[178] gelmiştir. Dağ, gökyüzünün efendisi olduğuna inanılan Baal'a, orman da Aşera ait olarak kabul edilmiştir. Süleyman ve ondan sonrakiler zamanında bu iki put heykeli çok yaygınlaşmış ve Yehova tapınağına kadar sokulmuştur[179].

Tanahta Yahudi putperestlerin tapındıkları putların bazılarından ismen bahsedilmektedir. Bunlar; Samilerin El'i veya İlou[180], Meobitlerin Kemoş'u, Anonitlerin Milkom veya Molek yada Molok'u (Asur tanrısı Adar'dır.), Edomitlerin Oratal'i, Suriyelilerin Aştarte (Aşera ya da Aştar)'si[181], Babillilerin Marduk'u (Jüpiter,), İştar (Venüs), Adar (Satürn), Nergal (Mars), Nebo (Merkür)[182].

---

[173] Yeremya, 35/15.
[174] Bkz. Yeremya, 3/11.
[175] Bkz. Hezekiel, 14/6.
[176] Hezekiel'in Sumerlerin Babillilerin yazın ölen Tanrısı Temmuz için ağlayan kadınlara şahit olmasından bahsedilmektedir. Bkz. Hezekiel, 8/14.
[177] Baal:Asurlularda güneş tanrısı Şamaş'tır ve Babillilerin Jüpiter yıldızı Marduk'tur. Gerçek bir boğa şeklinde tasavvur edilmiştir. Bkz. Soury, s.70.
[178] Suriyeli bereket tanrısıdır. İnek şeklinde tasavvur edilmiştir. Bkz. Soury, s.70.
[179] Bkz. Soury, s.67.
[180] Bu aynı zamanda aynı zamanda Babillilerin yüce tanrısıdır. Kesin olarak ne tanrısı olduğu bilinmemekle birlikte yıldızlarla ilgili olduğu sanılmaktadır. Emirlerini yerine getiren alt derecedeki tanrılara elohim denir. İlou, Asurluların Asur diye isimlendirdikleri milli tanrısıdır. Bkz. Soury, s.24 vd.
[181] Nebo, Asurluların Dakan, Babillilerin Dagan diye isimlendirdikleri puttur. Bkz. Soury, s.80 vd.
[182] Bkz. Soury, s.41.

Tanah'ta, putlar ve onlara tapınma ile ilgili pek çok cümle bulunmaktadır. Bunlardan 270 cümlede put, 15 cümlede putperest, 196 cümlede ilahlar, 71 cümlede başka ilahlar kelimeleri zikredilmektedir.

Tanah'ta put ve putperestlikle ilgili cümlelerde put ve putperest tanımı yapılmakta, putlarla Tanrı ilişkisi anlatılmakta, putlarla putperestlere Tanrı'nın meydan okuması, öfkelenmesi, onları devreden çıkarması ya da cezalandırması anlatılmaktadır. Bunlar anlatılırken putperestlerin putları için yaptıkları ve tek Tanrı'ya inanan Yahudiler'in onlara karşı uygulaması gerekli olan şeylerde yer yer ifade edilmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz Tanah'taki bu bilgileri konunun iyi anlaşılması açısından belirli başlıklar altında vermeye çalıştık.

3.1. Put ve Putperest Tanımı

Put, Tanrı yerine kulluk edilen, ardınca gidilen ve ilah olarak değerlendirilen, ya da Tanrı'dan başka ilah olarak kulluk edilen canlı veya cansız varlıklardır[183]. Putlara kulluk eden, perestij gösteren, aracı kılan, yücelten ve onları merkeze alan kimselere de putperest denir. Kişi, Tanrı'yı en üstün varlık kabul ederek, onu yüceltmek için putları aracı kılsa bile putperest kabul edilmektedir[184].

Tanah'ta tanımı yapılan put ve putperestlikle ilgili ifadeler dikkat çekmektedir. Bu ifadeler ya Yahudiler uyarılırken, ya kınanırken, ya da karşılaştırma yapılırken verilmektedir. Bunlardan en ilgi çekeni Musa'nın putlarla ilgili söylediklerdir.

Musa, çölde kavmine yaptığı hitapta, onların erkek ve kadın şekillerindeki heykellere, yerde yaşayan hayvana, gökte uçan kuş şekillerine, küçük kara hayvanına, suda yaşayan balık ya da herhangi bir şey şeklindeki oyma putlara tapınmamalarını istemektedir. Bunların dışında o, güneş, ay, yıldız ve bütün gök cisimleri önünde eğilip, onlara kulluk etmemelerini

---

[183] Bkz. Hakimler, 2/19.
[184] Bkz. II Krallar, 17/33,41; Ayrıca bkz. Rabbi Aaron Parry, **Talmud Nedir**(Çev. Estreya Seval Vali), İstanbul, 2005, s. 222.

söylemektedir[185]. Musa bu hitabında putların neler olduğunu saymakta ve onlara uyanların da sapıtanlar olduğunu belirtmektedir. Tanah'ın tanımına göre, Putlar bazen kahramanlaştırılan ya da takdir edilen insan heykeli, bazen içgüdüsünden ve güzelliğinden etkilendikleri hayvan gibi bir canlı heykeli, bazen de görüntüsünün ve parlaklığının yararından dolayı güneş, ay, yıldız gibi gök cisimleridir.

Gök, cisimlerinin parlaklığı, yararları ve düzenli işleyişi gibi nedenlerden dolayı her zaman insanların ilgisini çekmiştir. Gökyüzü ile ilgilenen insanlar, sürekli olarak ondaki esrarengizliği anlamaya ve yorumlamaya çalışmıştır. Bu sebeplerden dolayı putperest insanlar gök cisimlerini ilahlaştırarak onları kendilerine Tanrı edinmiştir[186]. Tanrılaştırılan gök cisimleri arasında güneş herzaman başta gelmiştir. Mesela Fenike ve Suriyelilerin en Yüce Tanrısı Baal'a bir Güneş Tanrısı olarak inanılmıştır. Gök cisimlerine tapan bu önceki putperestlerle, Tanrı inancından sapan Yahudiler arasında ilişki kurularak aynı inançları devam ettirdikleri görüşü ileri sürülmüştür[187].

Tanah'ın farklı bölümlerinde Yahudilerden putperest olanların gök cisimlerine tapındıkları, onları putlaştırdıkları "…göklerin bütün ordusuna tapındılar, ve Baal'a kulluk ettiler"[188] ; "Damların üzerinde gökler ordusuna tapınanları…"[189] belirtilmiştir. Krallar Bölümü'nde belirtilen' göre, Yahuda Kralı Manesse'nin babası Hizkiya, atası Davud gibi Tek Tanrı'ya inanan bir kişi olmuştur. Ancak o öldükten sonra yerine geçen oğlu gök cisimlerini putlaştırarak, onlara kulluk ve hizmet etmiştir. Bu durum "Babası Hizkiya`nın yok ettiği yüksek yerleri yeniden yaptı. Baal için mezbahlar kurdu ve İsrail Kralı Ahab'ın yapmış olduğu gibi bir Aşera yaptı, bütün gök ordusuna tapındı ve onlara kulluk etti"[190] cümleleriyle anlatılmıştır. Ayrıca aynı bölümde Yahuda Kralı Yoşiya'nın Yahuda Krallığı'nın tüm

---

[185] Bkz. Çıkış, 20/4;Tesniye, 4/16-20; 5/8.
[186] Yunanlıların en büyük tanrısı Zeus bir gök tanrısıdır. (Bkz. Eliade, c.I,s.305). Babil ve Asurlularun en büyük tanrıları gök cisimleridir. Bkz. Soury, s.21.
[187] Bkz. Soury, s.31.
[188] II Krallar, 17/16.
[189] Tsefanya, 1/5.
[190] II Krallar, 21/3; II Tarihler, 33/3.

şehirlerinde ki tapınaklarda görevli kahinleri, Baal'a, Güneş'e, Ay' ve diğer gök cisimlerine buhur yakanları uzaklaştırdığından bahsedilmiştir[191].

Tanrı Yeremya'ya seslenişinde Yahudilerden gök cisimlerine tapanlardan "Beni öfkelendirsinler diye gökler kraliçesine pideler yapmak için oğullar odunu topluyor, babalar ateşi yakıyor ve kadınlar da hamuru yoğuruyorlar."[192] diyerek Yahudilerin gök cisimlerine taparak kendisini öfkelendirdiğini vurgulamıştır. Yeremya Bölümü'nün bir başka yerinde de evlerin damlarından gök cisimlerine buhur yakıldığı bundan dolayı da oraların kirlendiğinden bahsedilmiştir[193].

Tanah'ın ifadelerine göre, Yahudiler'in kendilerine yaptıkları ilahlar arasında dökme buzağı vardır. Krallar Bölümü'nde İsrail Kralı Yeroboam'ın danışmanlarının görüşünü alarak iki altın buzağı yaptırtıp halkına gerçek ilah olarak takdim etmesi nakledilir: "Kral, danışmanlarına danıştıktan sonra, iki altın buzağı yaptırıp halkına, "Tapınmak için artık Yeruşalim`e gitmenize gerek yok" dedi, "Ey İsrail halkı, işte sizi Mısır`dan çıkaran ilahlarınız!"[194] Hoşea Bölümü'nde Samiriye şehrinde oturanların, benzeri şekilde kendilerine buzağı şeklinde ilah yaptıklarından bundan dolayı da Tanrı'yı öfkelendirdiklerinden bahsedilmektedir[195]. "Samiriye'de yaşayanlar Beytaven`deki inek putu yüzünden korkuya kapılacak. Halkı onun ardından yas tutacak, put kahinleri onun üzerine, izzeti üzerine titreşecekler…"[196].

Tanah'ta Musa Kavmi'nin altın buzağı yapmaları ile ilgili anlatılanlar, putlar hakkında verilen bilgiler arasında en dikkat çekici olanlardan olmuştur. Bu bilgilere göre, Musa, Sina dağı'nda Tanrı ile görüşmeye gitmiş ve dönüş zamanı biraz gecikmiştir. Bu gecikme karşısında sabırsızlanan kavim, Musa'nın akibetinden endişelendiğini ve kendilerine somut

---

[191] Bkz. II Krallar, 23/5.
[192] Yeremya, 7/18;Bkz. Tesniye, 17/3.
[193] Bkz. Yeremya, 19/13.
[194] I Krallar, 12/28; Ayrıca bkz. II Tarihler, 13/8.
[195] Bkz.Hoşea, 8/4-6.
[196] Hoşea, 10/5.

bir ilah yapmasını onun kardeşi Harun'dan istemiştir. Harun onlardan kendilerine, eşlerine ve çocuklarına ait ne kadar altın varsa getirmelerini talep etmiştir. Kavim tüm altınlarını getirmiş, Harun'da bunlardan oymacı aleti ile dökme bir buzağı yapmıştır. Kavim "Ey İsrail, seni Mısır Diyarı'ndan çıkaran ilahların bunlardır" diyerek Harun'un yaptığı bu puta secde ederek tapınmıştır. Dağdan dönen Musa, kavminin bu yaptıklarını görünce çok üzülmüş ve buzağı putunu toz haline gelinceye kadar ateşte yakmıştır[197].

Yahudilerden putperestlerin ilah olarak buzağı putu yapıp tapınması Mezmurlar'da veciz bir şekilde şöyle özetlenmektedir: "Horeb'de bir buzağı yaptılar, ve dökme bir puta taptılar. Ot yiyen öküz sureti[198] ile Kendi izzetlerini değiş ettiler. Kendilerini kurtaran, Mısır'da büyük işler eden, Ham Diyarı'nda şaşılacak işler yapan, Kızıl Deniz'de korkunç işler eden Allah'ı unuttular"[199].

Tanah'ta bazı insanların üstün güçlerinden bahsedilmiştir. Bu insanlarda ilahların ruhu olduğuna inanılmış, bu sebeple de bazı olağanüstü güçlere sahip oldukları ve başkalarının bilemedikleri şeyleri bildikleri sanılmıştır. Bu konuda Babil Kralı Nebukadnetsar gördüğü rüya ile ilgili anlatılanlar ilgi çekicidir. Buna göre Kralı Nebukadnetsar'ın rüyasını falcılar, sihirbazlar, büyücüler dahil hiç kimse yorumlayamamıştır. Bu sırada Kralın karısı, ilahların ruhunu taşıyan ve üzerinde ilahların hikmeti bulunan Yahuda sürgünü Daniel denilen bilge kişinin bu rüyayı yorumlayabileceğini söylemiştir[200]. Bunun üzerine Daniel çağrılmış ve Kral ona "Ey sihirbazların başkanı Belteşatsar, mukaddes ilahların ruhu sende olduğunu, hiçbir sırrın sana güçlük vermediğini bildiğim için, gördüğüm düşün rüyetlerini ve onun yorasını bana söyle"[201] diyerek ondan rüyasının yorumunu istemiştir. Bu ifadelerden Daniel'in ilahi

---

[197] Bkz. Çıkış, 32/1-20.
[198] Greklerin Minotaur denilen yarı insan yarı boğa şeklinde canavar bir ilahlarının olduğu söylenmiştir. (Bkz. Jones, 1995, s.5). Bu ilahın boynuzlu bir boğa olduğu da söylenmiş ve Yahudilerde ki öküz, buzağı putu onunla ilişkilendirilmiştir. (Bkz. Soury, s.54). Boğa(öküz), çok eskiden bu yana dinsel bir simge olarak kabul edilmiştir. Mesela gök gürültüsü boğaların böğürtüsü ile eşleştirilmiştir. Bkz. Eliade, c.I, s.79.
[199] Mezmurlar, 106/19-22.
[200] Bkz. Daniel, 5/11.
[201] Daniel, 4/9; Bkz. Daniel, 4/18; 5/14.

ruh taşıdığına inanıldığından dolayı ona ilahilik sıfatı verildiği düşünülebilir[202]. Ayrıca Peygamber Habakkuk, Kildani krallarını anlatırken "Yel gibi tez gidecek, geçecek ve suçlu olacak, onun bu kuvveti kendi ilahıdır."[203] cümlesini kullanmıştır. Buradan Babil kralların kendilerini ilahlaştırdığı anlaşılabilir[204]. Buna karşılık Tanrı kendisi dışındaki ilahlar için ""Kavimlerin bütün ilahları putlardır."[205] tanımını yapmaktadır.

Tanrı, Süleyman'a seslenişinde, babası Davud gibi Tanrı'nın hüküm ve kanunlarını yerine getirdiğinde krallığını destekleyeceğini, o ve halkının, itaatsizlik edip Tanrı'nın emirlerini, yasaklarına yerine getirmeyip, başka ilahlara tapınır ve ibadet ederlerse onları bulundukları diyardan çıkaracağı, başkaları için eğlence haline getireceği uyarısını yapmaktadır. Onların (İsrailliler'in) durumunu görenler de " atalarını Mısır Diyarı'ndan çıkaran Tanrı'larını bıraktılar, başka ilahlara yapışıp, kulluk etti ve tapındılar Bundan dolayı da Rab bütün bu kötülüğü üzerlerine getirdi." diyecekler[206]. Tanrı'nın yaptığı bu uyarıda putun, Tanrı'dan başka ilahlar olduğu, putperestliğin de onlara tapınmak olarak tanımı yapılmaktadır.

Sürekli uyarılan ve Tanrı'ya ibadete çağrılan Yahudilere Samuel de seslenmiştir. O, " Bütün yüreğinizle Rabb'e kulluk edin, sapmayın, çünkü o zaman boş şeylerin ardınca gitmiş olursunuz, o şeyler ki fayda vermez ve kurtaramazlar, çünkü boştur"[207] cümleleriyle putların boş ve faydasız olduğunu belirtmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi kişinin kendi ya da başkası için yaptığı herhangi bir canlı veya cansız varlık heykelleri put olarak kabul edilmektedir. Putlar, bazen ağaçtan , bazen

---

[202] Krş için bkz. Tevbe, 9/31.
[203] Habakkuk, 1/11.
[204] Mısır'da Firavun diye isimlendirilen krallara güneş tanrısının oğlu, bedenleşmiş tanrı olarak inanılırdı. (Bkz. Eliade, c.I,s.117). Mezopotamyada da krallar tanrının oğlu olarak görülürdü. Bkz. Eliade, c.I, s.95.
[205] Mezmurlar, 96/5.
[206] Bkz. I Krallar, 9/4-9.
[207] I Samuel, 12/21.

taştan oyularak, bazen tunçtan, bazen de gümüş, altın, demir gibi madenler eritilerek dökme olarak yapılmaktadır[208].

Şimdiye kadar verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere putların canlı ya da cansız olmaları önemli değildir. Önemli olan onların tapınan kişi gibi bir yaratık olmalarıdır.

II Krallar bölümünde Kral Hizkiya Tanrı'ya yakarışında, Aşera ilahlarının tahta ve taştan yapıldığını şu sözleriyle ifade etmektedir: "İlahlarını yakıp yok ettiler. Çünkü onlar tanrı değil, insan eliyle biçimlendirilmiş tahta ve taşlardı"[209].

Putların yapılışına tipik bir örnek İşaya'da Davud'un putların yapılışı ile ilgili verdiği bilgilerdir: "Demirci balta yapar, kömür ateşinde çalışır, çekiçlerle ona şekil verir; kuvvetli bazusu ile onu işler, evet acıkır ve kuvveti kalmaz, su içmez ve zayıflar. Dülger ip gerer, kalemle onu çizer, ona rendelerle biçim verir, onu pergelle çizer ve evde otursun diye onu insan şekline, insan güzelliğine göre yapar"[210]. Buraya kadar verilen bilgilerle demircinin demirden insan şeklinde put yaptığı anlatılmaktadır Hemen bundan sonra gelen cümlelerde de ağaçtan put yapımı dikkat çekici bir şekilde hikaye edilmektedir: "Kendisi için erz ağaçları keser, palamut ve meşe ağaçları alır ve orman ağaçları arasında kendisi için bir ağaç seçer; çam ağacı diker, yağmur onu büyütür. İnsana ateş yakmağa yarar ve ondan alır, ısınır, evet onu tutuşturur ve ekmek pişirir, evet bir ilah yapar ve ona tapınır; onu oyma bir put yapar, önünde yere kapanır. Bir parçasını ateşte yakar; bir parçası ile et yer, kebap yapar ve doyar; evet ısınır ve der 'oh ısındım, ateş gördüm' ondan artakalanı ile bir ilah, kendine oyma put yapar ve önünde yere kapanır ve tapınır, ona yalvarır ve der 'Beni kurtar çünkü ilahım sensin' der. Bilmezler ve anlamazlar, çünkü görmesinler diye gözlerini, anlamasınlar diye de yüreklerini adeta kapamışlar, bilgisiz ve anlayışsızca bu işleri yapmaktadır. Eğer biraz düşünselerdi , 'bir parçasını ateşte yaktım, onunla ekmek pişirdim, kebap yaptım ve yedim, ondan kalanla da mekruh bir put yapıp yere mi kapanayım, oysaki bu put gerçek payı

---

[208] Bkz. Daniel, 5/4.
[209] II Krallar, 19/18.
[210] .İşaya, 44/12-13.

olmayan yalancı bir şey değil mi' diyemiyor."[211] Burada ağaçtan putların yapımı ile ilgili bilgilerin verilmesinin yanı sıra, putların yalancı oldukları vurgusu da yapılmaktadır. Onlar hiçbir şeye gücü yetmedikleri halde ilah yerine konulmaktadır. Oysa onların ilahlıkla hiçbir ilgileri bulunmamaktadır. Dolayısıyla onlar, sadece insanları aldatmaktadır. İşte bundan dolayı Davud tarafından putlar yalancı olarak nitelendirilmişdir. Ayrıca putperest ustaların kendi elleri ile yaptıkları şeylere tapınan bilgisiz, düşüncesiz gerçeği göremeyecek kadar anlayışsız kişiler olduğu belirtilmektedir.

Tanrı putları batıl şeyler olarak tanımlamıştır: "Tanrı olmayan ilahlarla beni kıskandırdılar, batıl şeylerle beni öfkelendirdiler…"[212]. Tanrı bu batıl putlara ibadet edilmesine kızmaktadır. Çünkü O, putların gerçekle alakası olmayan değersiz, boş şeyler olduklarını, onlara kulluk edenlerin de onlar gibi değersiz olacaklarını söylemektedir[213].

Yeremya Bölümü'nde Tanrı, Yeremya'ya "Atalarınız bende ne haksızlık buldular da benden uzaklaştılar ve boşluk ardınca gittiler ve boş oldular" [214] tarzında soru sorarak putların ve putperestlerin boş, değersiz olduklarını vurgulamaktadır. Ayrıca put yapanların da yaptıkları putlar gibi değersiz olacakları belirtilmektedir[215].

Tanah'ta batıl olan putlar için, ilah olmayan, faydasız[216], yalancı, aldatıcı[217] anlayışsız[218], alçak[219] tabirleri kullanılmıştır.

Yukarda ki putlarla ilgili tanımlamaların yanı sıra Davud, putları veciz bir şekilde tarif etmektedir: "…gümüş ve altındır, insan eli işidir; ağızları vardır söylemezler; gözleri vardır görmezler; kulakları vardır, işitmezler; burunları vardır, koku almazlar; elleri vardır, el

---

[211] İşaya, 44/14-20.
[212] Tesniye, 32/21.
[213] Bkz. II Krallar, 17/15.
[214] Yeremya, 2/5.
[215] Bkz. Mezmurlar, 135/ 18.
[216] Bkz. Yeremya, 2/11.
[217] Bkz. Yunus, 2/8.
[218] Bkz. Hoşea, 4/14.
[219] Bkz. Nahum, 1/14.

sürmezler; ayakları vardır, yürümezler; boğazları vardır ses vermezler"[220]. İnsan şeklinde tanımlanan putlar, tabii olarak insani uzuvlara da sahiptir. Ancak bu uzuvların hiçbir fonksiyonu yoktur[221]. Çünkü onlar acizliklerinden dolayı kendilerine yapılan göz, el, ayak gibi uzuvlarını kullanamamakta ve bunlar göstermelik olarak kalmaktadır[222].

Elle yapılan putlar ustaları tarafından insani uzuvlara sahip kılınmanın yanı sıra bakıldığında güzel insan görünümünde olurdu[223]. Yapılan bu putlar yerlerine konulduklarında düşmesinler diye bulundukları yere çivilenirdi. Çünkü onlar düşmesine engel olabilecek güce yada hareket kabiliyetine sahip değildi[224].

Putperestlerin elle yaptıkları ve hiçbir şeye gücü yetmeyen bu putları bir yerden bir yere giderken at, deve, öküz gibi yük hayvanlarının sırtında götürmektedir[225]. Onların bu putları beraberlerinde götürmesinin sebebi gittikleri yerde onlara tapınmak istemeleridir. Putperestler arasında ilahlarını taşıma uygulaması eskiden gelme bir adet olarak devam etmektedir[226].

Gidilen yere götürülen putlar hayvanlara yük olmaktan başka bir şeye yaramamaktadır. Çünkü onlar yardıma ihtiyacı olan birine koşamaz, onun için bir şey yapamaz. Dolayısıyla onlar taşıyan hayvanlar için sadece bir yük olmakta, sahiplerine de günah kazandırmaktadır. Bu durum İşaya Bölümü'nde veciz bir şekilde şöyle anlatılmaktadır: "Altını keseden boşaltanlar ve gümüşü terazide tartanlar, ücretle kuyumcu tutarlar, o da bundan bir ilah yapar, yere kapanır da tapınırlar. Onu sırtta taşırlar ve götürüp yerine koyarlar ve ayakta durup, yerinden kımıldanmaz. Evet biri ona feryat etse cevap veremez ve

---

[220] Mezmurlar, 115/4-7; Ayrıca bkz. Mezmurlar, 135/15-17.
[221] Bkz. Mezmurlar, 135/18.
[222] Bkz. Yeremya, 10/5 .
[223] Bkz. İşaya, 44/12-13.
[224] Bkz. İşaya, 40/19-20; 41/7.
[225] Bkz. İşaya, 46/1-2.
[226] Peygamber Yakub, ailesini alarak Haran'dan, Kenan diyarına göç etmiştir. Bkz.Tümer-Küçük, 182; Bu göç esnasında onun karısı Rahel, babasına ait olan putu gittiği yerde tapınmak için gizlice yükünün arasına koymuştur. Bkz. Tekvin, 31/19; Ayrıca krş.için bkz. El Kelbi, s.3, st. 5; s.4, st.15.

sıkıntısından onu kurtaramaz. Bunu anın da er olun, ey günah işleyenler, bunu tekrar yüreğinize koyun. Eski zamandan olan önceki şeyleri anın…”[227]

Taşınan putlar insanları tuzağa düşürmekten başka bir işe yaramamaktadır. Tanrı, Musa’ya seslenişinde Mısırlıların “…İlahlarına taparsanız, size tuzak olur.”[228] ; “Putlarına kulluk ettiler, onlar da kendilerine tuzak oldular.”[229] diyerek putların tuzak olduklarını belirtmiştir. Putperestler sadece puta tapmakla kalmamakta putlarla ilişkilendirdikleri fuhuş gibi şeyleri de yapmaktadır.[230] Putlara tapan kişiler Tanrı tarafından yasak olan şeyleri yaptığından haram işleyerek günah kazanmakta bundan dolayı da ceza hak etmektedir. İşte putlar, putperesti ceza uygulanması gereken bir durumu soktuğundan dolayı insanlar için tuzak olarak nitelendirilmiştir.

Tanah’ta pek çok yerde tuzak olan putların iğrenç oldukları Tanrı tarafından belirtilmiştir[231]. Tarihler Bölümü’nde belirtildiği üzere, Kudüs’te Yahuda Hakimiyetinde kırk yıl krallık yapan Asa, Tanrı’sının emirleri doğrultusunda hareket etmiştir. O, putlara kurban sunmak için yapılan mezbahları, tapınılan yüksek yerleri kaldırmış, dikili taş putlarını kırmış, ağaç putlarını kesmiş, güneş şeklinde yapılan putları parçalamış ve bütün halkını Tanrı’nın emirleri doğrultusunda hareket etmeye çağırmıştır. Bu uygulama II Tarihler Kitabı’nda şöyle nakledilmektedir: “Yahuda ve Benyamin topraklarından, Efrayim`in dağlık bölgesinde ele geçirdiği kentlerden iğrenç putları kaldırdı. Rab’bin Tapınağı`nın eyvanının önündeki Rab’bin sunağını onardı”[232]. Kral Asa sadece putları kaldırıp yasaklamakla kalmamış, annesini bile affetmemiş ve putperestleri cezalandırmıştır: “Kral Asa annesi Maaka`nın kraliçeliğini elinden almıştır. Çünkü annesi Aşera için iğrenç bir put yaptırmıştı. Asa bu iğrenç putu kesip

[227]İşaya, 46/ 6-9.
[228] Çıkış, 23/33; Bkz. Hakimler, 2/3.
[229] Mezmurlar, 106/36.
[230] Bkz. Hakimler, 8/27.
[231] Bkz. Mezmurlar, 14 /1.
[232] II Tarihler, 15/8; Ayrıca bkz. II Tarihler, 34/3-4.

parçaladıktan sonra Kidron Vadisi`nde yakmıştır”[233]. Bu cümlelerle kaldırılan putların iğrenç oldukları belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen putlara karşı yapılan benzeri şeyleri diğer Yahudi Kralları da uygulamıştır: “Yoşiya İsrail topraklarından bütün iğrenç putları kaldırttı. İsrail`de kalan halkın Tanrıları Rab’be kulluk etmelerini sağladı. Kral yaşadığı sürece halk atalarının Tanrısı Rab’bin ardınca yürümekten vazgeçmedi”[234].

Tanah’ta Tanrı, putları iğrenç olarak nitelendirmenin yanında onların ardınca gitmeyi de iğrenç işler yapma sebebi olarak gösterir. Bununla ilgili bir olay Krallar bölümü’nde anlatılır. Buna göre, Samiriye Kralı Ahab, sarayının yanındaki bağı satın almak ister, ancak sahibi satmaya razı olmaz. Bu duruma üzülen Ahab’ın karısı bir plan hazırlayarak bağ sahibini krala küfür ettiği iftirası ile öldürtür, böylece bağ da krala kalır. Bunun üzerine Tanrı’nın “…putların ardınca yürüdü ve iğrenç işler yaptı.”[235] sözleri Ahab için gelir. Bu cümlede putlara kulluk etmek, kötü işler yapma sebebi olarak belirtilir.

Tanrı iğrenç olan putların kendi yerine konulmasından nefret etmektedir. O bu nefretini açıkça belirtmiştir: “Kendin için Tanrın Rabbin nefret ettiği dikili taş dikmeyeceksin”[236]. Ayrıca Mezmurlar Bölümü’nde Davud puta tapanlardan nefret ettiğini bildirmiştir: “Değersiz putlara bel bağlayanlardan tiksinirim, Rab’be güvenirim ben.”[237] Yukarıdaki ifadelerle putlar tiksinilecek, nefret edilecek şeyler olarak tanımlanmıştır.

Tanrı tarafından iğrenç olan putlar murdar ve pis olarak değerlendirilmiştir. “Gümüş kaplı oyma putlarını ve Altın giydirilmiş dökme putlarını murdar edeceksin; onları pis bir şey diye atacaksın, ona çık diyeceksin”[238]. Bu cümleden putların pis ve murdar oldukları anlaşılmaktadır.

---

[233] II Tarihler, 15/16.
[234] II Tarihler, 34/33.
[235] I Krallar, 21/26; Ayrıca bkz. II Krallar, 16/3.
[236] Tesniye, 16/22.
[237] Mezmurlar, 31/6.
[238] İşaya, 30/22.

Tanrı murdar olan putları mekruh olarak da nitelendirmektedir. Bu nitelendirmenin yanı sıra O, putlar anısına takdimeler sunan kişinin de mekruh olduğunu söylemektedir. Bu arada Tanrı, putperestlerin mekruh şeyler yapmadan hoşlandığını vurgular. Mekruh şeyler olarak nitelendirilen putlarla putperestler Tanrı'nın öfkelenmesine sebep olmaktadırlar[239]. Tanrı onları yaptıkları bu mekruh şeylerden dolayı cezalandıracağını söyler. Tanrı putperestleri cezalandırma sebebini, onların sözünü dinlemeyip hoşlanmadığı ve kötü olan şeyi (puta tapınmak) yapmaları olduğunu belirtir[240].

Putlar iğrenç olduklarından putperestler de onlara kulluk eden, yücelten ya da onları Tanrı'ya ulaşmada aracı kıldıklarından dolayı putlar gibi iğrenç ve tiksindirici olarak nitelendirilmiştir[241]. Ayrıca Hezekiel Kitabı'nda putperestlerin, zamanla yaptıkları bu kötü işlerin farkına varacakları ve kendilerinden tiksinti duyacakları belirtilmektedir[242].

Tanrı, Yahudi Peygamberi Hezekil'i putlar konusunda uyarmakta, onun da putperest kavmini uyarmasını istemektedir. Bu uyarıyı Hezekiel'e, Yahudileri bir araya toplayacağını, onları İsrail'e yerleştireceğini vaad etmesi sırasında yapmaktadır. Tanrı bu vaadinde Yahudilerin putlardan vaz geçmesini ve onların İsrail'i putlardan temizlemesini şart koşmaktadır[243]. Onlar eğer yüzlerini putlardan döndürmeyecek olurlarsa, arzu ettikleri yere yerleşemeyecek ve günahları dolayısıyla da murdar olacakdır[244]. Tanrı'nın tüm uyarılarına rağmen putlardan yüz çevirmeyen, onlara kulluk ve perestije devam eden putperestler, fesada düşen ve kötü olanı yapan mudar kişiler olarak belirtilmiştir[245].

Günahları dolayısıyla murdar olan putperestler, aynı zamanda temiz değil kirlidir (murdardır)[246]. Çünkü Tanrı, Hezekiel'e Yahudilerden putperest olanlara, atalarının yaptığı lanetli işleri anlatmasını, bunlardan ibret alarak putları atmalarını ve putperest bir millet olan

---

[239] Bkz. Tesniye, 32/16.
[240] Bkz. İşaya, 66/ 3.
[241] Hoşea, 9/10.
[242] Bkz. Hezekiel, 6/9.
[243] Bkz. Hezekiel, 11/17-18; 14/6.
[244] Bkz. Hezekiel, 14/11.
[245] Bkz. Tesniye, 4/25.
[246] Kirli ve murdar kelimeleri Tanah'ta birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

Mısır Putları ile kendilerini kirletmemelerini söylemesini tenbihler. Ancak onlar bu emirleri dinlemeyerek, Tanrı'ya isyan eder. Onlar, Mısır putlarını sahiplenerek, onlara kulluğa, ibadete devam eder ve böylece kendilerini kirletir (murdar eder)[247]. Burada temizlik putlara tapınmama şartına bağlanmaktadır. Bu şarta uymayan putperestler kirli, murdar sayılmaktadır. Ayrıca Tanah'ta Putperestlerle fuhuş arasında irtibat kurularak, putperestlerin zina yaptıkları bu sebeple de kendilerini kirlettikleri belirtilmektedir[248].

Tanrı Hezekiel'e yaptığı hitapta put yapanların da puta tapanlar gibi kendilerini kirlettiğini[249] ve bunu yapmamaları gerektiğini söylemektedir: "…putlarıyla kendinizi kirletmeyin"[250]. Bu bağlamda Tanrı putları ve onlarla ilgili olan şeyleri ortadan kaldırdığın da insanların da temizleneceğini vurgular: "Üzerinize temiz su dökeceğim, arınacaksınız. Sizi bütün kirliliklerinizden ve putlarınızdan arındıracağım"[251]. Bu cümle ile putların kendileri pis olduklarından bulundukları yeri kirlettiği belirtilmektedir.

Tanah'ta putlar ve putperestler tasvip edilmediği farklı ifadelerle belirtilmektedir. Onlar, Tanrı'dan başka ilahlara tapan, ibadet eden, onların önünde eğilen, Tanrı'nın emir ve kurallarını dinlemeyen kişiler olduklarından dolayı doğru yoldan sapmış olarak görülmektedir[252].

Tanrı, Musa'ya seslenişinde, onun kavmi hakkında "onlara emrettiğim yoldan çabuk saptılar, kendileri için dökme bir buzağı yaptılar ve ona secde kıldılar…"[253] diyerek onları yoldan sapanlar olarak nitelendirmiştir.

Yoldan sapan putperestler, tek Tanrı'ya inananları da ayartıp inançlarından uzaklaştırıp, onların kendileri gibi olmasına, putlara tapınmasına çalışmaktadır. Buna örnek şöyle verilmektedir: "…içinizden kötü kişiler çıktığını ve 'Haydi, bilmediğiniz başka ilahlara

---

[247] Bkz. Hezekiel, 20/4-17; 23/7,30.
[248] Bkz. Hoşea, 6/10.
[249] Bkz. Hezekiel, 22/3-4.
[250] Hezekiel, 20/18.
[251] Hezekiel, 36/25.
[252] Bkz. I Krallar, 9/6; Hezekiel, 44/10.
[253] Çıkış, 32/8.

tapalım' diyerek kentlerinde yaşayan halkı saptırdıklarını duyarsanız,…"[254] ; "…çünkü onlar kesinlikle sizi kendi ilahlarının ardınca yürümek üzere saptıracaklardır…"[255] Bu cümlelerle putperestlerin doğru yoldan sapan ve saptıran kişiler olduğu doğrulanmaktadır.

Putlar, insanlar tarafından Tanrı hükümlerinin çiğnenmesine ve O'nun yolundan uzaklaşılmasına sebep olduğundan aldatıcı, doğrudan saptırıcı şeylerdir[256]. Çünkü putlar, ardınca giden putperestleri doğru yoldan ayırıp, yanlış ve ters yollarda yürüterek sendelemelerine, düşmelerine sebep olmaktadır[257]. Yahudiler de zaman zaman putların ardından gitmiş, bu sebeple de sapıtmışdır: "…Yalancı putlar saptırdı onları, Atalarının da izlediği putlar."[258]

Tanrı, sapıtarak başka ilahlara kulluk eden putperestleri "Tanrı'dan yüreği dönen" olarak tanımlamıştır[259]. Buna karşılık sadece kendine kulluk edenleri de "yüreğini Tanrı'ya çeviren kişiler olarak tanımlamıştır[260].

Tanah'ta putperestler Tanrı'yı unutan kişiler olarak tanımlanmış ve putlara kulluk etme Tanrı'yı unutma olarak değerlendirilmiştir. Bundan dolayı Tanrı sürekli olarak putlara kulluğa yönelen Yahudi putperestlerin kendisini unutarak putlara kulluk ettiğini belirtmiştir[261].

Putperestlik isyankarlık ve inatçılık olarak tanımlanmıştır. Çünkü Samuel İsrail Kralık Saul'a hitabında putların isyan, putperstliğin falcılık, inatçılığın da putperestlik gibi olduğunu söylemiştir[262]. Bu tanımlamadan dolayı putperestlere de isyankar ve inatçı denilebilir. Putperestlerin isyankar olarak tanımlanması, Tanrı'nın emirlerine itaat etmeyip, putlara kulluk ettiği içindir. Putperestlerin inatçı olarak tanımlanması ise putların kendilerine dahi faydaları

---

[254] Tesniye 13/12-13.
[255] I Krallar, 11/2; Bkz.İşaya, 44/20.
[256] Bkz. Amos, 2/4.
[257] Bkz. Yeremya, 18/15.
[258] Amos, 2/4.
[259] Bkz. Tesniye, 29/18;30/17.
[260] Bkz. I Samuel, 7/3-4.
[261] Bkz. Hakimler, 3/7;10/6.
[262] Bkz. I Samuel, 15/23.

dokunamayacak derecede acizliğini gördükleri halde onlara itaat etmede körü körüne direndikleri içindir.

Tanah'ta putların boş ve faydasız olduğunun belirtilmesinin yanı sıra niçin yapıldığı, yapanların konumu ve sonuçları da anlatılmaktadır. Buna göre put yapıcıları da boş ve faydasız kişilerdir. Çünkü Putları yapan ustalar, onların hiçbir şey görmediğini, bilmediğini, yapamadığını, bir şeye yaramayan boş şeyler olduğunu en iyi bilen ve bu duruma bizzat şahit olan kişilerdir. Onlar bunları bildiği halde put yapmakta ve onların yapımında tüm hünerlerini göstermektedir. Ancak putlar hiçbir işe yaramayan boş şeyler olduğu için onları yapan ustalar da boş işlerle uğraşmaktadır. Dolayısıyla onlar da boş insanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu boş ustalar daha sonra bir yalandan ibaret olan yaptığı putlara düşünmeksizin bilgisizce, tapınmaktadır. "Tahtadan oyma putlar taşıyan, Kurtaramayan ilahlara yakaranlar bilgisizdir."[263]; Bundan dolayı Tanrı tarafından onlar bilgisiz, budala olarak nitelendirilmekte , "Hepsi budala, bilgisiz"[264] Tanrı, putperestlerin düşüncesizce putlara taptığından dolayı budala ve bilgisiz oldukları tanımlamasını daha ileri götürerek akılsız olduklarını belirtir: "Hepsi budala ve akılsız. Yararsız putlardan ne öğrenilebilir ki? Ağaçtan yapılmış onlar!"[265] Putperestleri akılsız olarak tanımlayan Tanrı, Yeremya Peygamber'e hitabında Babil halkına putları yüzünden çıldırmış kişiler yakıştırmasını yapmaktadır: "… korkunç putlar yüzünden halkı çıldırmış"[266].

Tanrı, Yahudileri sürekli olarak uyarmış, onlardan sadece kendisine kulluk edeceğine dair söz almıştır. Ancak Yahudiler'den bazıları söz vermelerinden kısa zaman geçtikden sonra Tanrı'nın emir ve hükümlerini görmezden gelmiş, ya da unutarak tövbelerini bozmuş ve atalarından putperest olanların yolunu takip etmiş ve putlara tapınmıştır: "Ne var ki atalarının Tanrısı`na bağlı kalmadılar. Tanrı`ya ihanet ederek önlerinden yok ettiği ulusların ilahlarına

---

[263] İşaya, 45/20.
[264] Yeremya, 10/14.
[265] Yeremya, 10/8.
[266] Yeremya, 50/38.

yöneldiler"[267]. Böylece putperestler Tanrı'ya verdikleri sözü bozarak vefasızlık etmiş ve atalarından tek Tanrı inancına sadık kalanların yolunu takip etmemiştir: "Değersiz putlara tapanlar, Vefasızlık etmiş olurlar"[268].

Tanrı, Yahudilerin bir kısmının kendisine verdikleri söze vefasızlık edeceklerini önceden bilmekte ve bunu Musa'ya haber vermektedir: "Yakında ölüp atalarına kavuşacaksın. Bu halk da gideceği ülkenin ilahlarına bağlanıp bana hainlik edecek. Beni bırakacak, kendileriyle yaptığım antlaşmayı bozacaklar"[269]. Daha sonra Tanrı kendisine vefasızlık eden bu insanların, karınları doyduğunda O'nu unutup, hor görerek putlara kulluk ettiğini ve O'na vermiş oldukları söze sadık kalmadığını bildirmektedir[270].

Yahudi putperestlerin vefasız tutumuna rağmen Tanrı, onları hakimler aracılığıyla düşman zulmünden kurtarmışsa da onlar yine de Tanrı'ya vefasızlık ederek başka ilahlara tapınmıştır. "Ama hakimlerini de dinlemediler. Rab'bin buyruklarını yerine getiren ataları gibi davranmadılar, onların izlediği yoldan çabucak saptılar."[271] Görüldüğü üzere Tanrı, putperestleri vefasız ve hain olarak nitelendirmiştir.

Tanah'ta vefasız putperestlerin Tanrı'nın lanetine uğrayan kişiler olduğu belirtilmiştir. Tesniye Bölümü'n de Musa Kavmi'ne Tanrı seslenişinde" Tanrınız Rab'bin buyruklarını dinlemez, bilmediğiniz başka ilahların ardınca giderek bugün size buyurduğum yoldan saparsanız, lanete uğrayacaksınız."[272]. Ayrıca Musa kavmine seslenişinde putlara tapanların yanı sıra putları yapanların da Tanrı'nın lanetine uğradıklarını belirtmiştir. "Bir sanatkarın el işi, oyma, dökme put yapan ve onu diken adama lanet olsun"[273] Bu ifadelerde puta tapanlar ile put yapıcıları arasında bir ayırım gözetilmemiş, her ikisi de lanetli kişiler olarak zikredilmiştir.

---

[267] I Tarihler, 5/25.
[268] Yunus, 2/8; Ayrıca bkz. Hezekiel, 6/9.
[269] Tesniye, 31/16.
[270] Bkz. Tesniye, 31/20.
[271] Hakimler, 2/17.
[272] Tesniye, 11/18.
[273] Tesniye, 27/15.

Tanrı Hezekiel'e hitabında sadece kendisine kulluk edenleri, O'ndan başkasına kurban sunmayan, komşunun karısına yan gözle bakmayan, temiz kadınla ilişki kuran, kimseye haksızlık etmeyen, borcunu ödeyen, soygunculuk etmeyen, aç olanı doyuracak çıplak olanı giydirecek derecede merhametli, kötülüğe yaklaşmayan, adaletle hükmeden, onun emir ve hükümlerini yerine getiren salih kişiler olarak tanımlamaktadır[274]. Tanrı putperestleri ise, komşunun karısına sarkıntılık eden, düşküne ve yoksula haksızlık eden, soygunculuk eden, borcunu ödemeyen, putlara ibadet eden ve kötü işler yapan zorba, kan döken kişiler olarak tanımlamıştır.[275]

Mezmurlarda da, tek Tanrı'ya kulluk edenler, elleri pak, yüreği temiz, gönlünü putlara kaptırmayan, yalan yere yemin etmeyen olarak tanımlanmıştır.[276] Bu tanımlamadan putperestlerin, elleri ve yürekleri temiz olmayan, yalan yere yemin eden kişiler oldukları anlaşılabilir.

Puta tapınanların yanı sıra put yapanların da günahkar kişiler olduğu belirtilmiştir.[277]

İşaya Bölümü'nde putperestlerden ölülere varıncaya kadar kendilerini alçaltan insanlar olarak bahsedilmektedir[278]. Bulundukları bölgelerin ilahlarını benimsediği belirtilen Yahudi putperestlerin, ölülerini tazim etmede uzun süre beraber yaşadığı Mısırlıların Fravunlarının hakkındaki inanışından etkilendiği söylenebilir. Çünkü Mısırlılar, krallığı tanrısal bir kurum olarak gördüklerinden dolayı Firavun adını verdikleri krallarını yüceltmiş ve onların öldükten sonra tanrılaştığına inanmıştır[279]. Ancak kabir de ki ölü kim olursa olsun, hiç kimseye faydası olmaz. O artık bir cesetten ibarettir. Bundan dolayı ölüyü yüceltmek kişinin kendini alçaltması olarak görüldüğü söylenebilir.

---

[274] Bkz. Hezekiel, 18/6; 18/15.
[275] Bkz. Hezekiel, 18/11-12.
[276] Mezmurlar, 24/4.
[277] Bkz. İşaya, 31/7.
[278] Bkz. İşaya, 57/9.
[279] Bkz. Eliade, c.I, s.121.

Tanrı putperestlerden "…Utanç dolu puta adadılar kendilerini…"[280] diye bahsetmektedir. Çünkü putperestler sonunda tek Tanrı gerçeğini görüp anladığında putlara ibadet edip, tapındıklarından dolayı pişman olup utanacaklardır[281]. Onlar, putlara kulluk etmelerinin yanı sıra, putlarla ilişkilendirdiği her şeyden utanacaktır: "Sevip altında tapındığınız yabanıl fıstık ağaçlarından utanacaksınız, Putperest törenleriniz için seçtiğiniz bahçelerden ötürü yüzünüz kızaracak"[282].

Putperestler, ilah olarak gördükleri putlarına güvenmekte onların kendilerini kurtaracağını düşünmektedir. İhtiyaç anlarında düşündüklerinin gerçek olmadığını görünce onlara duydukları güvenden dolayı da utanacakdır: "Oyma putlara güvenenler, Dökme putlara, `İlahlarımız sizsiniz diyenlerse Geri döndürülüp büsbütün utandırılacaklar."[283] .

Put yapan ustaların, yargı günü çok korkacakları ve yaptıklarından dolayı utanacağı belirtilmektedir: "Put yapanların hepsi utandırılacak, rezil olacak. Utanç içinde uzaklaşacaklar."[284] , "…Her kuyumcu yaptığı puttan utanacak…"[285] Verilen bu örneklerden putların utanılacak şeyler olduğu, bundan dolayı putperestlerin de utanacak kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

Tanah'ta Tanrı kendinden bahsederek put ve putperestlerle ilişkili açıklamalarda bulunmuştur.

3.2. Put, Putperestler ve Tek Tanrı İlişkisi

Yahudi Kutsal Kitabı Tanah'ta Tanrı, sürekli olarak putlara değil, kendisine kulluk edilmesi "Kendin için Tanrın Rabbin nefret ettiği dikili taş dikmeyeceksin"[286]. "Kendin için

---

[280] Hoşea, 9/10.
[281] Bkz .Mezmurlar, 97/7; İşaya, 44/9; Yeremya,10/14-15.
[282] İşaya, 1/29.
[283] İşaya, 42/17.
[284] İşaya, 45/16; Ayrıca bkz. İşaya, 44/10-11.
[285] Yeremya, 51/17.
[286] Tesniye, 16/22.

dökme ilahlar yapmayacaksın"[287] ve ibadet edilmesi "…onlara eğilmeyeceksin, onlara ibadet etmeyeceksin, …"[288] yönünde insanları uyarmıştır. Tanah'ta Tanrı'dan başka hiçbir şeye kulluk edilip tapılamayacağı, sıklıkla belirtilmiştir: "Onların ilahlarına secde etmeyeceksin, onlara ibadet etmeyeceksin ve onların işlerine göre yapmıyacaksın, fakat onları tamamen devireceksin, dikili taşlarını tamamen parçalayacaksın ve Tanrı'nıza ibadet edeceksiniz..."[289] Tanrı "…başka ilahların adını anmayın, ağzınıza almayın"[290] diyerek putların isminin dahi anılmasına tahammülü olmadığını vurgulamıştır.

Putperestler bazen putları, Tanrı Yehova'ya ulaşmada aracı olarak görmüş, O'na yakın olmak ve ulaşmak için onlara tapınmıştır. Böyle yaparak hem Tanrı'ya tapınmış, hemde diğer ilahlarını ihmal etmemiştir. Mesela Asur Kralı İsrail Kralı Hoşea'yı yenerek onu esir etmiş ve halkı ile birlikte Samiriye şehrine sürmüştür. Buraya giden Yahudiler kendi ilahları Yehova'nı yanı sıra bölge halkının putlarını da benimsemiş, onlara da tapınmıştır.[291]. Benzeri bir uygulama da Yahuda Kralı Manasse kral olduğunda Aşera putunu Tanrı tapınağına koymuş ve ona tapınmıştır. Ancak Manasse Asurlular tarafından esir alındıktan sonra affını dileyerek Tanrı'ya çok yalvarmıştır. Tanrı tarafından affedilen Manasse tekrar Yahuda kralı olduğunda daha önce yerleştirdiği bütün putları kutsal tapınaktan temizlemiş, bütün mezbahları yıkmış ve sadece Tanrı'ya kulluk etmiştir[292].

Tanrı, putlarla birlikte kendisine tapınılmayı ortaklık olarak görmüş ve yasaklamıştır: "Benim yanımsıra başka ilahlar yapmayacaksınız, altın ya da gümüş ilahlar yapmıyacaksınız."[293] cümlesi Tanrı'nın bu yasağını net olarak göstermektedir.

Tanrı kıskanç olduğunu, bundan dolayı putlara kulluk edilmesine tahammülü dahi olmadığını [294] ve tapınılması gerekenin sadece kendisi olduğunu belirtmiştir"[295]. Tanrı,

---

[287] Çıkış, 34/17.
[288] Çıkış, 20/5; Ayrıca bkz. Levililer, 26/1; Tesniye, 5/9; I Samuel, 7/3-4.
[289] Çıkış, 23/24.
[290] Çıkış, 23/13.
[291] Bkz. II Krallar, 17/33,41; Yahudilerden bır kısmı başka ilahları benimseyerek putperest olurken bir kısmı da tek Tanrı inancına bağlı kalmıştır. Bkz. Daniel, 3/12.
[292] Bkz. II Krallar, 21/7; II Tarihler, 33/7,15.
[293] Çıkış, 20/23.

putperestleri düşmandan kurtarmak için kendisi dışında ilah olarak kulluk ettikleri putların atılmasını ve sadece kendisine tapınılmasını şart koşmuştur. Tanrı'nın bu emrine yerine getirenler yüreklerini tek olan Tanrı'ya döndürenler olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda Samuel, Tanrı'yı bırakıp putlara perestij eden İsraillilere, putları bırakıp yüreklerini tek olan Tanrı'ya döndürerek sadece O'na kulluk etmelerini, böylelikle düşmanların elinden kurtulacaklarını söylemiştir[296].

Tanrı'nın tüm ikaz ve uyarılarına rağmen kendilerini "Tanrı'nın Kavmi" olarak nitelendiren İsrail Oğulları tarih içersinde zaman zaman gerek oyma, gerek dökme, gerekse başka şekillerde putlar dikmiş, sonra da onlara Tanrı'ya tapınır gibi tapınmış ve ibadet etmiştir. Onlar her seferinde Tanrı'nın uyarıları ile putlara tapmaktan tövbe edip dönseler de, tekrar onlara dönerek tövbelerini bozmuştur. "Putlara dönmeyin ve kendiniz için dökme ilahlar yapmayın, ben Tanrınız Rabbim."[297] Tanrı'nın bu ikazı bize Yahudilerin putperestlik durumu ile ilgili bilgi vermiştir.

Yahudilerden putperest olanların durumu Yeremya Bölümü'nde şöyle belirtilmektedir: "Hiçbir millet ilahlarını değiştirdi mi? Onlar ise ilah değildir; fakat benim kavmim kendi izzetini faide vermeyen şeyle değişti."[298] Tanrı, sürekli uyardığı putperestlerin durumuna her zaman sabır göstermemekte "Ben Rab'bim, adım budur. Onurumu bir başkasına, Övgülerimi putlara bırakmam."[299] diyerek tek Tanrı olduğunu ortaya koymaktadır.

Mezmurlar da Tanrı'nın gücü dile getirilerek O'nun dışındakilerin hiçbir değeri olmayan putlar olduğu ve hepsinin sadece O'na secde etmesi gerektiği şu cümlelerle belirtilir: "Utansın puta tapanlar, değersiz putlarla övünenler! Rab'be tapın, ey bütün ilahlar!"[300] Ayrıca Çıkış Bölümü'nde Musa ile birlikte inanan Yahudiler Tanrı için : "İlahlar arasında senin gibi

---

[294] Çıkış, 34/14.
[295] Bkz. Levililer, 26/1; Tesniye, 5/9; I Samuel, 7/3-4.
[296] I Samuel, 7/3-4.
[297] Levililer, 19/4.
[298] Yeremya, 2/11.
[299] İşaya, 42/8.
[300] Mezmurlar, 97/7.

kim vardır, Ya Rab; Kudsiyette celil, senalarda heybetli; Harikalar yapan, senin gibi kim vardır?"[301] söyleyerek, Tanrı'nın eşsizliğini ve putlara karşı üstünlüğünü vurgulayarak insanları onun için secde etmeye çağırmıştır. Musa kayınpederi Yetro'ya Tanrı'nın kendisi ve Yahudiler için yaptığı iyilikleri anlattığında Musa gibi o da "Artık biliyorum ki, Rab bütün ilahlardan büyüktür. Çünkü onların gurur duyduğu şeylerin üstesinden geldi."[302] diyerek, Tanrı'nın bütün ilahlardan üstün olduğunu, övgüye layık olanın sadece O olduğunu ve putların O'nun yanında bir hiç olduğunu belirtmiştir[303].

Tanrı sürekli olarak "Tanrı benim ve başkası yoktur ve ben Rabbım ve benim gibisi yoktur."[304] ifadesinin yanı sıra Tarihler Bölümü'nde Davud, Tanrı'nın en büyük olduğunu, bu sebeple bütün hamd ve övgülerin sadece O'na mahsus olması gerektiğini ve O'nun dışındaki ilahların hiçbir değerinin bulunmadığını belirtir. Daha sonra Davud, her şeyi Tanrı'nın yarattığını, celal ve haşmetin O'na ait olduğunu; gücün, kudretin, haşmetin O'nun elinde bulunduğunu bundan dolayı da takdimelerin ve her şeyin O'nun için yapılması gerektiğini söyleyerek sözlerini tamamlar.[305] Tanrı'nın gücünü bildiren benzeri bir ifade de İşaya Bölümü'nde bulunmaktadır: "Ey Yakup, ve çağırdığım İsrail, beni dinle: İlk benim, sonda benim. Yerin temelini benim elim koydu, gökleri sağ elim yaydı; ben onları çağırınca, birlikte dikilip dururlar. Toplanıp dinleyin hepiniz: Putlardan hangisi bunları önceden bildirebildi?"[306] Bu cümlelerle putların hiçliğine karşı, tek olan Tanrı'nın her şeyin sahibi olduğu belirtilir. Ancak Tanrı kendisini bu şekilde bildirmesine rağmen putperestlerin bir şeye yaramayan putlara tabi oldukları Tanah'ın. "…işe yaramaz putların ardınca gittiler"[307] ifadesinden anlaşılmaktadır.

---

[301] Çıkış, 15/11; Ayrıca bkz. Mezmurlar, 86/8; 95/3.
[302] Çıkış, 18/11.
[303] Bkz. Mezmurlar, 96/4-5;97/9;135/5.
[304] İşaya, 46/9.
[305] Bkz. I Tarihler, 16/25-29.
[306] İşaya, 48/12-14.
[307] Yeremya, 2/8.

Tanrı, putperestlerin Tanrı'yı unutup putlara tapınmasına karşılık onları cezalandıracağını böylelikle Rab olduğunun bilineceğini belirtmektedir: "…putlarınızdan ötürü suçlarınızı yükleneceksiniz ve bileceksiniz ki ben Rab Yehovayım"[308]. Tanrı putperestleri cezalandırmasının yanı sıra putlara tapmaktan vazgeçtiklerinde de onlara zarar vermeyeceğini, aksine yardımcı olacağını ve onları mükafatlandıracağını bildirmektedir[309]. Nitekim Tanah'ta Tanrı'nın putperestlikten vazgeçen Yahudileri kendi topraklarına döndürdüğü nakledilmektedir. Bu döndürme sebebini Tanrı, Hezekiel'e hitabında kutsal ismini korumak olarak açıklamaktadır. Yahudiler Tanrı'yı başka milletlerin önünde mukaddes kıldığında, herkes tarafından O'nun gerçek Tanrı olduğunun anlaşılacak olduğu belirtilmektedir[310].

Putperestler Tanrının ismi ile birlikte putlar adına yemin etmiştir[311]. Tanrı kendisinden başka putların adı ile yemin edilmesini yasaklamış ve böyle yapanları cezalandıracağını belirtmiştir.[312] Tanrı'nın putlar adına yemini yasaklamasının nedeni, onların kendisi gibi görülmesini istememesinden kaynaklandığı söylenebilir[313]. Tanrı kendi yerine konulan putlara ve putperestlere bazen meydan okuyarak, bazen öfke kusarak bazen de yok ederek acizliklerini belirtmekte ve onları devreden çıkarmaktadır.

3.3. Put ve Putperestlerin Devreden Çıkarılması

Tanah 'ta put ve putperestlerin tanımlarının yanı sıra onlar bazen çok açık bazen veciz ifadelerle kınanmakta, zaman zaman Tanrı onlara öfkelenmektedir. Öfkelenen Tanrı, öfkesini, meydan okuyarak, putların yok edilmesini emrederek, uyarı ve tehditte bulunarak sonunda da onları yok edip, putperestleri cezalandırarak göstermiştir.

---

[308] Hezekiel, 23/49.
[309] Bkz. Yeremya, 7/6; 25/6.
[310] Bkz. Hezekiel, 36/22-23.
[311] Bkz. Yeşu, 23/7; Yeremya, 5/7; Amos, 8/14.
[312] Bkz. Tsefanya, 1/5.
[313] Bkz. Yeşu, 23/7.

3.3.1. Tanrı'nın Putlara Meydan Okuması

Putlara ve putperestlere çok öfkelenen Tanrı zaman zaman onlara meydan okumaktadır. Bu meydan okumalarda O bazen putların acizliğini belirterek onlarla alay etmektedir. Tanrı bazen de putların acizliğini belirten sorularla meydan okurken kendi güç ve kudretini belirtmektedir.

İşaya Bölümü'nde Yakub zamanında, Tanrı'nın putlara ve putperestlerlere alaylı bir şekilde meydan okuması şöyle ifade edilmektedir: "Putlarınızı getirin de olacakları bildirsinler bize. Olup bitenleri bildirsinler ki düşünelim, Sonuçlarını bilelim. Ya da gelecekte olacakları duyursunlar bize…, Ey putlar, bundan sonra olacakları bize bildirin de, İlah olduğunuzu bilelim! Haydi bir iyilik ya da kötülük edin de, Hepimiz korkup dehşete düşelim. İşte siz bir hiçsiniz ve işiniz olmıyan şeydir, sizi seçen mekruhtur"[314]. Burada Tanrı alaylı bir şekilde putların bilgisizliğini acizliğini belirterek onların hiçbir işe yaramayan mekruh şeyler olduğunu belirtmekte, daha sonra da meydan okumasını şu cümlelerle tamamlamaktadır. "Hepsi bomboş, yaptıkları da bir hiç. Halkın putları yalnızca yeldir, sıfırdır"[315].

Tanah'ta Tanrının soru sorarak putlara meydan okumalarına örnekler mevcuttur. Bunlardan biri, Tesniye Bölümü'nde Musa'nın Yahudilere seslenişinde yer almaktadır. Musa, bazılarının cinlere, Tanrı dışında başka ilahlara kulluk ettiklerini bundan dolayı Tanrının öfkelendiğini "Tanrı olmayanla beni kıskandırdılar; batıl şeylerle beni öfkelendirdiler"[316] bildirilir. Öfkelenin Tanrının şu sözlerle putlara meydan okuduğu haber verilir "…onların ilahları nerededir? Kalksınlar da size yardım etsinler, üzerinize örtü olsunlar. Şimdi görün ki ben, ben oyum, nezdimde ilah yoktur; ben öldürürüm ve ben diriltirim; ben yaralarım ve ben sağaltırım, benim elimden kurtaran yoktur"[317]. Burada Tanrı, soru sorarak putların hiç

---

[314] İşaya, 41/22-24.
[315] İşaya, 41/29.
[316] Tesniye, 32/21.
[317] Tesniye, 32/38-39.

kimseyi koruyacak güce sahip olmadıklarını buna karşılık kendinin ise her şeye muktedir olduğunu belirterek onlara meydan okumaktadır.

Tanah'ta Tanrı'nın güç durumda olan birine putların yardım edememe acizliğini ifade eden meydan okumalarından biri Hakimler Bölümü'nde anlatılır. Burada Yahudilerin pek çok farklı ilahlara kulluk ederek Tanrı'nın gözünde kötü olanı yaptığı, bundan dolayı Tanrı'nın onlara öfkelendiği ve başlarına musibetler verdiği nakledilir. Tanrı'nın verdiği musibetler karşısında güç durumda kalan Yahudiler, yaptıklarından dolayı pişman olur ve Tanrı'ya tövbe ederek kendilerine yardım etmesini ister. Tanrı da "Gidin, seçtiğiniz ilahlara yakarın; sıkıntıya düştüğünüzde sizi onlar kurtarsın."[318] diyerek onların putlarına meydan okur. Tanrı'nın benzeri bir meydan okuması da İşaya Bölümü'n de yer almaktadır: "Feryat ettiğinizde topladığınız putlar sizi kurtarsın bakalım! Rüzgar hepsini silip süpürecek, Bir soluk onları alıp götürecek. Bana sığınansa ülkeyi mülk edinecek, Kutsal dağımı miras alacak"[319]. Bu cümlelerle, putların rüzgar önünde dahi duracak kadar kuvvetleri olmadığı, bütün güç ve yetkinin Tanrı'ya ait olduğu, tek kurtarıcının da O olduğu vurgulanır.

Tanrı bazen de şaşkınlık ifadesi taşıyan sorularla putlara meydan okumuştur. Buna örnek Tarihler Bölümü'nde yer almaktadır: Yahuda Kralı Amatsya, savaşta yendiği Seir Oğulları kavminin ilahlarını getirerek ilah olarak dikmiş, onlara buhur yakarak tapınmıştır. Bundan dolayı "Rab Amatsya`ya öfkelendi. Ona bir peygamber göndererek, 'Halkını senin elinden kurtaramayan bu halkın ilahlarına neden tapıyorsun?' diye sordu"[320]. Görüldüğü gibi burada Tanrı soru sorarak puta tapanları düşünmeye ve akletmeye çağırmaktadır.

Tanrı'nın putlara soru sorarak meydan okumalarına bir diğer örnek de Yeremya Bölümü'nde nakledilmektedir: Tanrı, Yahudileri Mısır esaretinden kurtarır, onları nimetlendirir ancak onlar bu yapılanları unutur ve Tanrı'ya sırtlarını dönerek putlara yönelir, bunun üzerine Tanrı "Onlar ki, ağaca 'babamsın'; taşa, 'bizi sen doğurdun' derler, çünkü bana

---

[318] Hakimler, 10/14.
[319] İşaya, 57/13.
[320] II Tarihler, 25/15.

yüzlerini değil sırtlarını döndürdüler; fakat başlarına bela gelince 'kalk ta bizi kurtar' diyecekler, bunun üzerine Rab, onlara "Hani nerede kendiniz için yaptığınız ilahlar? Felakete uğradığınızda kurtarabiliyorlarsa, Kalkıp gelsinler. Kentlerinin sayısı kadar İlahların var, ey Yahuda halkı."[321] diyerek putlara meydan okumaktadır. Putların sayısının az ya da çok olmasının Tanrı nazarında bir önemi yoktur. Çünkü onlar güçsüz olduklarından, çok oluşları sadece kuru bir kalabalık anlamına gelmekte hiçbir şey etkinlikleri olmamaktadır.

Buraya kadar verdiğimiz örneklerle, Tanrı putlara ve putperestlere meydan okumalarında, putların acizliğini ortaya koyarak insanları düşünmeye, akletmeye çağırmaktadır. Tanrı çağrılarına kulak vermeyenleri uyarmakta sonra da tehdit etmektedir.

3.3.2. Putperestlere Uyarı ve Tehditler

Tanah'ta Tanrı'nın Yahudilere sürekli iyilik yaptığı, onların ise Tanrı'yı bırakıp putların ardından gittikleri bundan dolayı da O'nu öfkelendirdiği anlatılmaktadır. Hakimler Bölümü'nde Tanrı'nın öfkelenme sebebi şöyle anlatılmaktadır: "Kendilerini Mısır`dan çıkaran atalarının Tanrısı Rab'bi bıraktılar ve etraflarında olan milletlerin ilahlarından olan başka ilahların ardınca yürüdüler, onlara eğildiler ve Rab'bi öfkelendirdiler."[322] ; "Yüksek yerleri ile onu öfkelendirdiler ve oyma putlarıyla O`nu kıskandırdılar"[323].

Tanrı sürekli olarak iyilik yaptığı Yahudilerden putlara kulluğa yönelenlere çok öfkelenmektedir. Tanrı öfkelenmemesi için başka ilah olarak nitelendirilen putlara değil sadece kendisine tapınmayı şart koşmaktadır.[324].

Tanah'ta Tanrı'nın putperestlere öfkelenmesi ile ilgili pek çok örnek vardır. Bu örneklerden bazıları Krallar Bölümü'nde bulunmaktadır: Tanrı Yahuda Kral Süleyman'a kızarak krallığı onun hizmetinde çalışan Yeroboam adlı kişiye verir. İsrail Kralı olan

---

[321] Yeremya, 2/28.
[322] Hakimler, 2/12.
[323] Mezmurlar, 78/58.
[324] Bkz. Yeremya, 25/7.

Yeroboam, önce Davud yolunda hareket eder. Ancak o daha sonra emrindeki halkın Süleyman'ın oğlu Rehoboam'a döneceğinden korkar ve bazı putlar yapar[325]. O, yaptığı bu putların, onları Mısır'dan çıkaran ilah olduklarını halkına ilan eder ve Tanrı'yı öfkelendirir: "Senden önce yaşayanların hepsinden çok kötülük yaptın. Beni öfkelendirmek için gidip kendine başka ilahlar yaptın ve beni arkana attın."[326] Tanrı'nın yaptığı iyiliklere karşısında Yeroboam nankörlük eder ve putlar yaparak halkının putperest olmasına sebep olur. Bu durum karşısında öfkelenen Tanrı, İsrail halkını sürgüne göndererek suda sallanan bir kamış gibi dayanaksız kılarak cezalandıracağını belirtir[327].

Krallar Bölümü'nde anlatılan Tanrı'nın öfkelenmesine bir diğer örnek ise İsrail Kralı Omri ve onun oğlu Ahab ile ilgili olandır. İsrail'e kralı olan Omri ve oğlu Ahab, her ikisi de krallık dönemlerinde daha önce Yeroboam'ın ve oğlu Nabat'ın putperest yolunu takip etmiştir. Ahab, Saydalılar kralının kızı ile evlenmiş ve onların putu Baal'a tapınmış ve onun için tapınak, mezbah yaptırmıştır.Ahab, Baal'ın yanı sıra Aşera gibi başka putlara da kulluk etmiş ve Tanrı'yı öfkelendirmiştir[328].

Putperestler putlara tapınmalarının yanı sıra onlar için tapınaklar, mezbahlar yaparak, buralarda kurban keserek ve buhur yakarak Tanrı'yı öfkelendirmiştir: "Başka ilahlara buhur yakmak için Yahuda`nın her şehrinde yüksek yerler yaptı ve atalarının Tanrısını öfkelendirdiler"[329].

Tanah'ta putlara ve putperestlere öfkelenen Tanrı'nın onları cezalandıracağı uyarısı yapılmaktadır: "Rab'bi bırakıp yabancı ilahlara kulluk ederseniz, o zaman size iyilik etmişken dönecek, sizi kötülük edecek ve sizi bitirecektir"[330]. Bu uyarılar putperestlerin imhası, başlarına düşman musallat kılınması ya da düşmanları tarafından memleketleri ellerinden

---

[325] Yeroboam'ın böyle bir şey yapması, Yahudi halkının daima somut ilahları tercih ederek meylettikleri fikirini akla getirmektedir.
[326] I Krallar, 14/9.
[327] Bkz. I Krallar, 14/15.
[328] Bkz. I Krallar, 16/25-33.
[329] II Tarihler, 28/25; Ayrıca Bkz. II Tarihler, 34/25.
[330] Yeşu, 24/20.

alınarak sürgüne gönderilmesi bazen de veba gibi tehlikeli hastalıklara yakalanması gibi farklı şekillerde yapılmaktadır. Bu uyarılarla ilgili birçok örnek Tanah'ın farklı bölümlerin de bulunmaktadır. Örneklerden biri Levililer Bölümü'nde yer almaktadır. Burada Tanrı'nın uyarısı şöyle bildirilmektedir."Yüksek yerlerinizi yıkacağım, güneş putlarınızı[331] devireceğim, leşlerinizi putlarınızın leşleri üzerine koyacağım; canım sizden nefret edecek. Şehirlerinizi çöl edeceğim, makdislerinizi ıssız bırakacağım, onda oturan düşmanlarınız bundan dolayı şaşacaklar; sizi milletler arasında dağıtacağım, ardınızdan kılıç çekeceğim ve diyarınız ıssız, şehirleriniz çöl olacaklar"[332]. Levililer Bölümü'nde de başka ilahların ardınca giderek, putlara kulluk etmenin cezasının, Tanrı tarafından mutlak şekilde helak edilmek olduğu uyarısı yapılmıştır[333]. Tanrı'nın bu kadar şiddetli öfkelenmesinin sebebi, putperestlerin O'nun uyarılarına kulak vermemeleridir. Putperestler, böyle yaparak kendilerini ve taptıklarını yaratan gerçek Tanrı'yı görmezden gelmekte, putlara tapınarak Tanrı'yı öfkelendirmektedir. Putperestlere öfkelenen Tanrı onların üzerlerine belalar, musibetler vereceği, nesillerini yok edeceği, leşlerini kuşlara ve köpeklere yem edeceği gibi en ağır cezalarla cezalandıracağı tehdidinde bulunmaktadır[334].

Tanrı Musa'ya seslenişinde de Yahudilerin emirlerini yerine getirmesi uyarısını yapmıştır: "Beni dinlemez, emirlerimi yapmazsanız, eğer bütün emirlerimi yapmamak ve ahdimi bozmak için kanunlarımı reddederseniz, eğer canınız hükümlerimden nefret ederse ben de size şunu edeceğim: Dehşeti gözleri söndüren, canı yıprandıran veremi ve ısıtmayı üzerinize koyacağım; tohumunuzu boş yere ekeceksiniz ve onu düşmanlarınız yiyecek. Yüzümü size karşı koyacağım, düşmanlarınızın önünde vurulacaksınız; sizden nefret edenler üzerinize hükümdar olacaklar ve sizi kovalayan yokken kaçacaksınız"[335] Tanrı, bu tehdit ve

---

[331] Güneş tanrısı An, Mezopotamya bölgesindeki milletlerin birinci tanrısıdır. Karşılaştırma için bkz.Eliade, c.I, s.79.
[332] Levililer, 26/30-33.
[333] Bkz. Tesniye, 8/19.
[334] Bkz. I Krallar, 14/9-11.
[335] Levililer, 26/14-17.

uyarılarına rağmen kendisine itaat edilmediğinde, daha da öfkelenmekte ve vereceği cezaları yedi kat daha artıracağını belirtmektedir: "…Eğer bunlarla da beni dinlemezseniz, o zaman suçlarınız için sizi yedi kat daha tedib edeceğim. Kuvvetiniz gururunu kıracağım, göklerinizi demir, yerinizi tunç gibi edeceğim ve kuvvetiniz boş yere sarfolunucak; diyarınız mahsulünü vermeyecek ve yerin ağaçları meyvelerini vermeyecek"[336] Bu uyarı ve tehditlere rağmen Tanrı'ya karşı gelenlere O, bir o kadar daha bela vereceğini ve yabani hayvanları başlarına musallat edeceğini, bu hayvanların da onları yiyip bitireceğini bildirmektedir. Tanrı, bu cezaya rağmen itaat etmeyenlerin üzerine veba salgını göndereceği, güçsüz kaldıklarından dolayı düşmanların onları esir alacağı, aç kalacakları gibi uyarılar da bulunmaktadır. Bütün bu uyarılara cevap vermeyenlere karşı artık Tanrı hoşgörülü muamele etmeyeceğini, onları bir daha kurtarmayacağını "Sizse beni bıraktınız ve başka ilahlara kulluk ettiniz; bunun için sizi bir daha kurtarmayacağım"[337]. ve en ağır ceza ile cezalandıracağını bildirmektedir. Bu ağır cezalar arasında sularının kuruması, ülkelerinde kıtlık olması, birbirlerini yok etmeleri, sürgün edilmeleri, bundan dolayı da milletler arasında helak olmaları sıralanmaktadır[338].

Peygamberler tarafından sürekli olarak Tanrı'ya ibadete çağrılan Yahudilere Samuel'de putlara tapmamasıı için seslenmiştir. O, putperestlere putların faydasızlığından bahsettikten sonra sadece Tanrı'dan korkmalarına, O'na kulluk etmelerine, itaatsizliğe devam ederlerse Tanrı'nın öfkeleneceği bunun neticesinde de başlarına felaketler geleceği ve yok olacakları uyarısında bulunmuştur[339]. Peygamber İşaya da benzeri uyarıyı Yahudilere yapmıştır. İşaya, çok zor bir gün geleceğini uyarısında bulunarak, o gün insanların Tanrı'nın heybeti ve celalinden korkarak altından, gümüşten tapındıkları ne varsa hepsini köstebek ve yarasalara atacakları ve o günde sadece Tanrı'nın yüceleceğini haber vermiştir[340]. Bu uyarıların devamı niteliğinde aynı bölümde Tanrı, daha önce başka bölgelerde daha büyük

---

[336] Levililer, 26/18-20.
[337] Hakimler, 10/13.
[338] Bkz. Levililer, 26/27-39; Mezmurlar, 106/25-29.
[339] Bkz. Yeremya, 30/58; I Samuel, 12/21.
[340] Bkz. İşaya, 2/18-21.

putlara yaptıklarını hatırlatarak aynısını Kudüs bölgesi putlarına ve halkına da yapacağını bildirmektedir[341].

Tanrı'nın tüm uyarılarına rağmen putperestlikten vaz geçmeyen kavminden dolayı Yeremya'nın yakarışları Tanah'ta ki ifadeler içersinde dikkat çekenlerden olmuştur. Yeremya Tanrı'ya "Ya Rab, sen benim gücüm, kalem, sıkıntı gününde sığınağımsın. Dünyanın dört bucağından uluslar sana gelip, 'Atalarımız yalnız yalanları, Kendilerine hiçbir yararı olmayan değersiz putları miras aldılar' diyecekler. Ya Rab kuvvetim, hisarım ve sıkıntı günümde sığınacak yerim! Milletler dünyanın uçlarından sana gelecekler ve diyecekler: 'Atalarımız ancak yalanlara, boş şeye ve kendilerinde faide olmayan şeylere varis oldular"[342]. Yakarışını şu şaşkınlık ifadesi ile tamamlamıştır. "İnsan kendine ilahlar yapar mı? Ve onlar ilahlar değil"[343]. Yeremya'nın yakarışına Tanrı'nın Mezmurlarda zikredilen "Tanrı işitti ve gazaplandı; İsrail'den çok ikrah etti"[344] sözleri adeta cevap olmuş ve O, gazabını, öfkesini puta tapanların üzerine indirerek kendini tanıtacağını bildirmiştir. Tanrı'nın kendini bu şekilde tanıtması ile puta tapanların ismi Yehova olan tek Tanrı gerçeğini anlayacağı belirtilmiştir[345].

Tanrı'nın putlara karşı duyduğu öfkenin dile getirildiği Yeremya Bölümü'nde nefes alma gücü dahi olmayan ve bir yalandan ibaret olan dökme putlarının zamanı gelince yok olacakları şu ifadelerle belirtildi: "…dökme putu yalandır, Soluk yoktur onlarda. Bir hiçtirler, aldatıcılığın işi yoklanmaları vaktinde yok olacaklar"[346]. Tanrı bu bölümde yaptığı tehditlerini, zalim aynı zamanda putperest olan Babil Kralları'nın ve Ülkesi'nin başına felaketler geleceğini, kurtulanların yaptıklarından utanacaklarını bütün putların da o gün yok olacağı[347] hatta "Babil göklere de çıksa, kuvvetinin yüksekliğini de pekiştirse, yine benim

[341] Bkz. İşaya, 10/10-11.
[342] Yeremya, 16/19.
[343] Yeremya, 16/20.
[344] Mezmurlar, 78/59.
[345] Bkz. Yeremya, 16/21.
[346] Yeremya, 51/17-18.
[347] Bkz. Yeremya, 51/47-52.

tarafımdan ona helak ediciler gelecek”[348] uyarısı ile devam etmektedir. Buradan put ve putperestlerin hiçbir zaman Tanrı’nın cezalandırmasından kurtulamayacağı anlaşılmaktadır.

Tanah’ta Hezekiel Bölümü’nde Tanrı’nın putperestlere yönelik pek çok uyarısı vardır. Bu uyarılardan bazıları dikkat çekici ifadeler içermektedir. Bunlardan birkaç örnek şöyledir: “Sunaklarınızı devirecek, buhur sunaklarınızı paramparça edeceğim. Kılıçtan geçirilmiş halkınızı putlarınızın önüne düşüreceğim.”[349] , burada bütün putperestlerin kılıçla öldürüleceği, putlara ait olan her şeyin yıkılacağı anlatılarak şöyle devam edilir: “Yaşadığınız her yerde kentleriniz yakılıp yıkılacak, tapınma yerleriniz yerle bir edilecek. Öyle ki, sunaklarınız devrilip yıkılsın, putlarınız ezilip paramparça olsun, buhur sunaklarınız yok edilsin, el emeğiniz boşa çıksın.”[350]. Tanrı’nın putperestlerin başına veba hastalığı vermesi ve aç bırakması ile ilgili bir örnek de : “…İsrail evinin bütün mekruh şeylerinden ötürü yazık! Çünkü kılıçla, kıtlıkla, ve veba ile düşecek ve arta kalıp çevresi kuşatılan kıtlıkla ölecek; ve onların üzerinde kızgınlığımı sonuna erdireceğim. Putlarının arasına, sunaklarının çevresine, her yüksek tepeye, dağ doruğuna, her yeşeren bol yapraklı ağacın altına cesetleri serilince, benim Rab olduğumu anlayacaklar…”[351] Başlarına bu tür felaket gelen kişilerin artık Tanrı’nın varlığı ve gücünü kesin olarak anlayacağı belirtilmektedir.

Tanrı yaptığı uyarıları şu sözleriyle adeta noktalamaktadır: “Onlara şunu diyeceksin, ‘Yeri, göğü yaratmayan bu ilahlar, Yerden de göğün altından da yok olacaklar.’ ”[352] ; “…Putları yok edecek, değersiz putlara son vereceğim…”[353] ; “Dehşete düşürecek Rab onları, Yeryüzünün bütün ilahlarını yok edecek. Kıyılardaki bütün uluslar, Bulundukları yerde O`na tapınacaklar”[354]. Bu cümleleriyle Tanrı bütün putları bitireceğini ve herkesin O’na secde edeceğini ilan etmektedir.

---

[348] Yeremya, 51/53.
[349] Hezekiel, 6/4.
[350] Hezekiel, 6/6.
[351] Hezekiel, 6/13.
[352] Yeremya, 10/11.
[353] Hezekiel, 30/13.
[354] Tsefanya, 2/11.

Tanrı kendisini öfkelendiren bu putların yok edilmesini emretmektedir. Musa'ya seslenişinde bunu çok açık bir şekilde belirtmektedir: "Onların mezbahlarını yıkacaksınız, ve onların dikili taşlarını parçalayacak, aşerlerini keseceksiniz" [355]. Hakimler Bölümü'nde Tanrı, Yoaş'ın oğlu Gideon'a da benzeri şekilde Baal mezbahını yıkmasını, onun yanındaki Aşera putunu kesmesini emretmiştir. Gideon kendisine emredileni yapmış ancak babası ve putperest halktan korktuğu için bunu yapanın kendisi olduğunu gizlemiştir[356].

Tanrı sadece putların yok edilmesini emretmekle kalmamış onlar için yapılan tapınakların ve onlar adına kurban kestikleri mezbahların da yıkılmasını parçalanmasını emretmiştir. Tesniye Bölümü'nde Tanrı bu emrini şöyle belirtmektedir: "Mülklerini alacağınız milletlerin yüksek dağlar üzerinde, tepeler üzerinde ve her yeşil ağacın altında ilahlarına ibadet ettikleri bütün yerleri mutlaka harap edeceksiniz, mezbahlarını yıkacaksınız ve dikili taşlarını parçalayacaksınız, Aşerlerini ateşte yakacaksınız, ilahlarının oyma putlarını baltalayacaksınız ve o yerden adlarını yok edeceksiniz."[357] Burada Tanrı onların imhasından sonra isimlerinin dahi bir daha anılmayarak unutulmasını istemiştir. Putların isimlerinin dahi unutulmasını isteyen Tanrı, putların adlarını bir daha hatırlanmamak üzere yok edeceğini bildirmiştir[358].

Tarihler Bölümü'nda anlatıldığı üzere Yahuda Kralı Asa, Tanrı'nın putlar konusundaki emirlerine kulak vererek putları parçalamış, tapınaklarını kaldırtmış, mezbahlarını yıkarak atası Davud'un yolunu takip etmiştir[359]. Yahuda kahinlerinden Yehoyeda da Asa gibi Tanrı'nın putlar konusundaki emirlerine itaat ederek putları parçalamış, tapınak ve mezbahları yıkmıştır.[360] Ayrıca Yahuda krallarından Hizkiya bir bayram günü

---

[355] Çıkış, 34/13-14; Ayrıca bkz. Mika, 1/7.
[356] Bkz. Hakimler, 6/25-27.
[357] Tesniye, 12/2-3.
[358] Bkz. Zekarya, 13/2.
[359] Bkz. II Tarihler, 14/3.
[360] Bkz. II Tarihler, 23/17.

halkı ile birlikte bütün Yahuda şehirlerinde ki putları kırmış, tapınakları yıkmış, mezbahları parçalayarak Tanrı'nın emirlerini yerine getirmiştir[361].

Tanrı, Tanah'ta sık sık ikaz ve uyarıda bulunmasına rağmen sözünü dinlemeyip putlara tapınmaya devam eden putperestleri[362] farklı şekillerde cezalandırmaktadır. Bu cezalandırmalar, Tanrı'nın onları tümüyle helak etmesi, başlarına düşman salıvermesi, ya da düşmanları vasıtasıyla memleketlerini ellerinden alarak onları esir durumuna düşürmesi ya da sürgüne göndermesi, bazen de veba hastalığını onlara musallat etmesi gibidir. Mesela, İsrail Kralları Başa ve oğlu Ela putlara taptıklarından dolayı Tanrı öfkelenerek onların başına Zimri denen şahsı musallat ederek, bütün her şeylerini helak eder[363].

Tanah'ta Tanrı'nın cezalandırmalarından dolayı putperestlerin başkaları için alay ve eğlence konusu olarak utanılacak konuma düştükleri belirtilir. Bu durum Hezekiel'de şöyle anlatılır: "Döktüğün kan yüzünden suçlu bulundun, yaptığın putlarla kirlendin. Böylece günlerin yaklaştı, yıllarının sonuna ulaştın. Bu yüzden seni uluslara alay konusu edeceğim, bütün ülkelerin gözünde seni gülünç duruma düşüreceğim"[364].

Dikkat çeken cezalandırmalardan biri Daniel Bölümü'nde Kildani Kralı Putperest Belşatsar'in başına gelendir. Kral Belşatsar[365], büyük bir ziyafet verir. Bu ziyafette Kudus'ü alan babasının Kutsal Mabed'den getirttiği altın ve gümüş kaplarla kendisi, ailesi ve ileri gelen adamları içki içer, sonra da altın, gümüş, tunç, demir, ağaç, ve taştan yapılı ilahlarına secde ederler. Onların bu secdeleri esnasında bilinmeyen bir el tarafından saray duvarına bir yazı yazılır. Ancak bu yazıyı kimse okuyamaz. Sonunda Kral Belşatsar'ın babasının Kudüs'ü işgali sırasında oradan getirttiği Yahudi bilgin Daniel çağrılır. Kral, ona yazıyı okuması karşılığı çok değerli hediyeler vaad ederse de o, hediyeleri istemediğini belirterek yazıyı okur.

---

[361] Bkz. II Tarihler, 31/1.
[362] Bkz. Yeremya, 44/5.
[363] Bkz. I Krallar, 16/12-13.
[364] Hezekiel, 22/4; Ayrıca bkz. II Tarihler, 7/19.
[365] Kildani Kralı olarak böyle bir kişinin olmadığı söylenmektedir. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Danyal", **TDVİA**, İstanbul, 1993, c.8,s.481.

Bu yazıda Belşatsar'ın babasının yaptığı zulümlerden dolayı, Tanrı tarafından krallığının alındığı, oğulları tarafından dahi kovulduğu anlatılır[366] ve şöyle devam edilir: "Onun oğlu sen bunların hepsini bildiğin halde yüreğini alçaltmadın ve göğün Rab`bine karşı kendini yükselttin. O`nun tapınağından aldıkları kapları sana getirdiler. Sen, karıların, cariyelerin, soylu adamların onlarla şarap içtiniz. Görmeyen, duymayan, anlamayan altından, gümüşten, tunçtan, demirden, ağaçtan, taştan ilahları övdün. Soluğunu elinde tutan, bütün yollarını gözeten Tanrı`yı ise yüceltmedin."[367] , Belşatsar'ın yaptıkları bu şekilde sayıldıktan sonra yazıda, onun terazide tartıldığı , bu tartıda eksik geldiğinden dolayı Tanrı'nın ona ait krallığı sona erdirdiği ve ülkesinin Med ve Farslar arasında bölündüğü ifadeleri yer almaktadır. Yazının okunduğu günün gecesi Belşatsar öldürülür, böylece onun krallığı sona erer[368]. Tanrı'nın Belşatsar'dan krallığı almasının tek nedeni onun babasının başına gelenlerden ibret almayarak, putlara secde etmesi ve kendini yüceltmesidir. Oysa yüceltilmesi gereken sadece Tanrıdır. Putların yüceltilmesine öfkelenen Tanrı onun elinden krallığını alır, ülkesini de parçalar.

İşaya Bölümü'nde Yakub'un günah işlediği ve bu günahtan kurtulabilmesi için, Tanrı tarafından putları imha etmesinin şart koşulduğu belirtilmektedir: "Bundan ötürü Yakub'un günahı bununla örtülecek ve suçunun kaldırılmasının bütün semeresi şu ki, mezbahın bütün taşlarını, dövülmüş tebeşir taşları gibi edecek, güneşler ve Aşerler artık dikilmeyecek"[369]. Yakub bunları yaptığında Tanrı tarafından günahları bağışlanmış olacaktır.

Görüldüğü üzere, başka ilahlara kulluk ederek Tanrı' ya arkasını dönen kişi, işlemiş olduğu bu büyük günahtan dolayı kim olursa olsun, Tanrı onu bağışlamayacak, onu lanetleyecek ve onun ismini ortadan kaldıracaktır[370].

---

[366] Bkz. Daniel, 5/1-22.
[367] Daniel, 5/23.
[368] Bkz. Daniel, 5/25-30.
[369] İşaya, 27/9.
[370] Bkz. Tesniye, 29/18-21.

Bu putları yapan ve onlara güvenerek tapanlar da ileride onlar gibi hareketsiz kalacak, aciz olacaktır[371].

Putperestler tapındıkları putları yüceltmek için bazı farklı uygulamalarda bulunmuştur.

3.4. Putlar İçin Yapılan Uygulamalar

Yahudilerden putprerest olanlar diğer putperestler gibi, putlarını bazen Tanrı yerine koymuş bazen de O'na aracı kılarak onların önünde eğilmiş, secde etmiş, onlara tapınmış ve kulluk etmiştir. Tesniye Bölümü'nde Tanrı, Musa'ya bu putperestlerin tanımadıkları başka ilahlara yönelerek tapındıklarını belirtmiştir.[372] Tanrı Samuel'e seslenişinde de bu putperestlerden "…beni bırakıp başka ilahlara kulluk ettiler…" [373] , Hoşea'ya seslenişinde de "…kendilerini utanılacak şeye verdiler ve verdikleri şey gibi mekruh oldular"[374] diye bahsetmiştir.

Putperestler sadece putlara tapınmakla kalmıyor, onların her tür bakımına da çok özen gösteriyordu. Yeremya Bölümü'n de putperestlerin putları ile ilgilenmesi, çocukları ile ilgilenmesine benzetilmiştir. Onlar putlarını özel olarak getirttiği ve hazırlattığı boyalarla boyamış, giysilerle de giydirmiştir. Putperestlerin putlarına gösterdikleri bu itina ve özenden dolayı büyük suç işledikleri, bu suçlarının da Tanrı tarafından silinmeyecek şekilde elmas uçlu demir kalemle yazıldığı belirtilmiştir[375].

Putperestlerin put ve tapınakları ile ilgilenmeleri içersinde putların, tapınakların, mezbahların yapımı, bakımı, temizliği ve oralara kahin atamaları öncelikler arasında yer almaktadır.

---

[371] Bkz. Mezmurlar, 135/18.
[372] Bkz. Tesniye, 29/26.
[373] Bkz. ISamuel, 8/8.
[374] Hoşea, 9/10.
[375] Bkz. Yeremya, 10/9; 17/1-2.

Yahudi putperestlerden bazıları, putlarını kendi evlerine[376] veya onlar için yaptıkları özel tapınaklara koymuştur. Putperestler put tapınaklarını her şehirde daha ziyade yüksek yerlere, ağaç altlarına yapmıştır. "Ayrıca kendilerine her yüksek tepenin üstüne ve bol yapraklı her ağacın altına tapınma yerleri, dikili taşlar ve Aşera putları yaptılar"[377]. Bu cümleden putperestlerin hertarafta tapınak yapmaya özen gösterdikleri anlaşılmaktadır. Yahudi tapınakları arasında Rama, Guigal, Beth-el ve Misspa sayılmaktadır[378].

Putperestler tapınak olarak Aşera putları için dikilmiş bir kütüğün yanını, Baallar için de meşe ağaçlarının altlarını düzenlemiş ve buraları "Bamah" olarak isimlendirmiştir. Onlar, Baal tapınaklarının üstünü alevi temsil eden piramit ya da koni şeklinde ki güneş resimleriyle süslemiştir[379].

Putperestler putları için bazen özel tapınak yapmamış onları Tanrı Yehova'nın Tapınağı içersine koymuştur. Kirli olarak nitelendirilen bu putlardan dolayı Tanrı Tapınağı kirlenmiştir. Tapınağının kirletilmesi Tanrı'nın öfkelenerek putperestleri cezalandırmasına sebep olmuştur. Bu durumu Tanrı şu sözleri ile ifade etmiştir: "Egemen Rab varlığım hakkı için diyor, madem tapınağımı iğrenç put ve uygulamalarınızla kirlettiniz, ben de sizi esirgemeyecek, size acımayacak, sizi kayırmayacağım"[380].

Putperestler tapınaklarının bakımı, ihtiyaçlarının giderilmesi gibi her tür işlerinin idaresi için kahinler atamıştır. Tapınaklarda kahinlerin görevlendirilmesiyle ilgili bilgiler Tanah'ta verilmektedir. Tarihler Bölümü'nde "Yüksek yerler için, ergeçler için ve yaptığı buzağılar için kendisine kahinler koydu."[381] ifadesi yer almıştır. Hoşea Bölümü'nde de bereketli toprakları sebebiyle Meyvası bol olan İsrail'de, meyvaların çokluğuna göre putlar dikilmiş ve onlar için mezbahlar, tapınaklar yapılmış, bu tapınaklar için de kahinler

---

[376] Bkz. İşaya, 44/12-13.
[377] I Krallar, 14/23.
[378] Bkz. Soury, s.66.
[379] Bkz. Soury, s.66.
[380] Hezekiel, 5/11.
[381] II Tarihler, 11/15.

görevlendirildiği anlatılmıştır. Görevli olan bu kahinler daha sonra sürgüne gönderilmiş ve bu sebeple tapınaklarından ayrılan kahinlerin üzüldüğünden bahsedilmiştir[382] , Tsefanya Bölümü'nde de Yahuda Krallığı'nda putlar için görevlendirilmiş kahinlerden ve onların bulundukları yerden yok edileceğinden bahsedilmektedir[383].

Putperestler arasında putlara kurban etme tarihi bir gelenek olarak devam etmiştir. Bu gelenek içersinde önceleri putlara insan kurbanı yer almıştır. Samiriyede yaşayan Asurlular güneş tanrıları Molok'a yiyecek olarak insan kurban etmişdir. Asurluların yanı sıra Girit, Kartaca ve Fenikede de düşman saldırısı, açlık, kuraklık, veba gibi tehlikelerden korunmak için insan kurbanı sunmuştur[384]. Kurbanlar bazen kesilerek bazen de akkor ateşe atılarak sunulmuştur. Sunulan bu kurbanlar tek evlatlar, genç erkekler ve kral soyundan çocuklar özellikle de ilkler olmuştur[385].

Yahudi inancında, ataları İbrahim'den itibaren Tanrıya kurban olarak insan yerine hayvan sunulması gerekli olmuştur. İbrahim oğlu İshak'ı[386] kurban edecekken, Tanrı'nın isteği ile koç sunmuştur.. O zamandan sonra Yahudiler arasında insan kurban etme yerini hayvana bırakmıştır. Ancak sık sık gerçek tek Tanrı inancından uzaklaşarak putlara yönelen Yahudilerden putperest olanlar önceden kalma kurbanla ilgili bazı adetlerini devam ettirmişdir. Bir putperest adeti olan insan kurban etmenin Babil esaretinden dönünceye kadar Yahudiler arasında uygulandığı ve onların Yehova için düzenledikleri bayramlarda gürültülü danslar eşliğinde öküz, koç ya da insan kurban ettiği nakledilmiştir. Yehova'ya sunulan bu kurbanların yavru hayvanlar, insan olduğunda da ilk çocuklar olması tercih edilmiş, bazen de kurban olarak ağaç meyvası sunulmuştur[387]. Mezmurlar Bölümü'nde Yahudilerden

---

[382] Bkz. Hoşea, 10/1-5.
[383] Bkz. Tsefanya, 1/4.
[384] Girit kralı, yarı insan yarı boğa olan canavar tanrıları Minotaur'a her yıl yedi kız, yedi erkeği kurban olarak sunmuştur. Bkz..Jones, s.5.
[385] Bkz. Soury, s.54.
[386] Kur'an'da benzeri bilgiler mevcut olup, İbrahim tarafından kurban edilmek istenen oğlunun ismi zikredilmemektedir, ancak Müslümanlar arasındaki yaygın görüş bunun İshak değil de İsmail olduğu doğrultusundadır. Bkz. Saffat, 37/99-107.
[387] Bkz. Soury, s.59.

putperestlerin Kenan putları için günahsız masum kız ve erkeklerin kurban edilerek ülkenin onların kanıyla kirletildiği anlatılmıştır[388]. Hezekiel Bölümü'nde de putperestlerin çocuklarını putlarına kurban olarak boğazladığından bahsedilmiştir[389].

Tesniye Bölümü'nde Yahudilerden putperestler olanların Baallara[390] ve "Tanrı olmayan cinlere, bilmedikleri ilahlara, atalarınızın korkmadıkları, son zamanlarda çıkan Yeni ilahlara kurban ettiler"[391] putlarının hepsi için kurban kestikleri anlaşılmaktadır. Hakimler Bölümü'nde, Filistilerin çok güçlü olan İsrail Kralı Şimonu ele geçirdiğinde Dagon isimli putlarına şükran için şenlik düzenliyerek kurban sunduğu anlatılmıştır[392]. Yahuda Putperest Krallarından Yotam'ın oğlu Ahaz, Hizkiyanın oğlu Manesse putlara kurban kesip buhur yakanlar arasında yer almıştır[393].

Tanah'ta Yahudi putperestlerin putlarına sundukları insan kurbanlarını bazen boğazladıklarından bahsedilmiştir[394]. Yeremya Bölümü'nde Yeremya'nın çağrılarıyla pişman olarak putperestlikten dönen Yahudiler "Gençliğimizden beri Atalarımızın emeğini, sürülerini, sığırlarını, Oğullarını ve kızlarını utanılacak şey yedi"[395] diyerek bu konudaki şikayetlerini dile getirmiştir.

Tanrı, insan kurban edilmesinden tiksindiğini[396] ve "…bunu ben emretmedim aklımdan da geçmedi."[397] diyerek garipsediğini belirtmiştir.

Yahudi putperestler arasında kurbanlar kahinler tarafından tapınakların yanında bulunan mezbahlarda sunulmuştur. Kurbanlar mezbah olmadığında da basit çadırlarda yerine getirilmiştir[398].

---

[388] Bkz. Mezmurlar, 106/38; Yeremya, 19/4.
[389] Bkz. Hezekiel, 23/38.
[390] Bkz. Hoşea, 11/2.
[391] Tesniye, 32/17.
[392] Bkz. Hakimler, 16/23-24.
[393] Bkz. II Krallar, 16/4; 21/3; II Tarihler, 28/4; 33/22.
[394] Bkz. Tesniye, 12/31; II Krallar, 17/31; Hezekiel, 16/20-21; 20/31.
[395] Yeremya, 3/24.
[396] Bkz. Tesniye, 12/31.
[397] Yeremya, 7/31.
[398] Bkz. Soury, s.66.

Putperestler, bu kurbanlarla tanrıları teskin ettiğine ve onların ilgisini çektiğine inanıyordu. Onların kurban kesmedeki amaçları, tanrıları şereflendirmek ve yüceltmek idi. Kurbanın amaçlarından biri de, kötü tanrıların insanlara zarar vermesini önlemekti[399].

Putperestler putlarına kurban kesme ile birlikte buhur yakmıştır. Tanah'ta "…yalancı ilahlara buhur yaktılar…"[400] diye bahsedilmiştir. Hezekile Bölümü'nde güzel kokularından dolayı, buhur olarak ekmek, un, yağ ve balında buhur gibi sunuldukları belirtilmiştir[401]. Tanrı putlarla ilgili olan her şeyde olduğu gibi onlara kurban kesmeyi ve buhur yakmayı yasaklamış, mezbahların da tapınaklar gibi yıkılmasını emretmiştir[402]. Tanrı bu emre uymayanlarında günah işlediklerini belirtmiştir. Tanrı Yeremya'ya Mısırlılarla ilgili seslenişinde, onların putlara buhur yakarak kendisini dinlemediğini, günaha girdiğini ve bundan dolayı da başlarına felaketler geldiğini belirtmiştir[403].

Yahuda Krallarından ataları Davud yolunda yürüyen Asa ve Yoşiya gibiler putların ve onlar için yapılanların Tanrı tarafından yasaklanması emrine uyarak mezbahları yıkmış, putlara kurban kesen ve buhur yakanları etkisiz hale getirmiştir. Davud yolunda yürüyen krallardan Yoşiya buhur yakan putprestleri yok etmesi Tarihler Bölümü'nde şöyle anlatılmaktadır: "Yahuda krallarının kentlerde ve Yeruşalim`in çevresindeki tapınma yerlerinde buhur yaksınlar diye atamış olduğu putperest kâhinleri, Baal`a, güneşe, aya, takımyıldızlara, bütün gök cisimlerine buhur yakanları ortadan kaldırdı."[404] , Asa'nın tüm Yahuda şehirlerinde ki puta tapılan yerlerde bulunan buhur sunaklarını kaldırarak ülkede barışı sağladığı nakledilmektedir[405].

Putperestlerin putlarına sunmak için saç ve sakallarını traş ettiği anlatılmaktadır. Levililer Bölümü'nde Tanrı, Musa'ya seslenişin de "Başlarından bir parça traş etmiyecekler,

---

[399] Bkz. David Rokeah, **Jews, Pagans and Christians ın conflict**, Jerusalem-Lieden, 1982, s.24.
[400] Yeremya, 18/15; Ayrıca bkz. Hezekiel, 6/13.
[401] Bkz. Hezekiel, 16/19.
[402] Bkz. Levililer, 17/7.
[403] Bkz. Yeremya, 44/23.
[404] II Krallar, 23/5.
[405] Bkz. II Tarihler, 14/5.

sakal köşelerini traş etmiyecekler, bedenlerinde yara açmayacaklardır."[406] ; şeklinde yer alan cümleler daha sonra böyle yapanların "kendi Tanrı'larına mukaddes olacaklardır" diye devam etmektedir. Yeremya Bölümü'nde de"…sakal başı kesik olanların hepsini yoklayacağım günler geliyor…"[407] Dolayısyla Tanrı'ya karşı mukaddes olabilmek için yukarıda bahsedilen işlemlerin yapılmaması gerekmektedir. Çünkü bahsedildiği şekilde ki gerek saç kesimi, gerekse bedende yara açma daha önceki putlara sunulan insan kurbanı ile ilişkilendirildiklerinden dolayı yasaklanır ve bu kişilerin Tanrı tarafından cezalandırılacakları, yok edilecekleri bildirilmektedir.

Yahudilerden putperest olanlardan bazı erkekler kadın elbiseleri giyip süslenerek kadınsı hareketlerle fuhuş yapmıştır. Tesniye Bölümü'nde erkeklerin kadın, kadınların da erkek elbiseleri giymelerinin yasaklandığı ifade edilmiştir[408]. Buradaki yasak, putlara kazanç sağlamak amaçlı fuhuş yapmak için kadın ve erkeklerin birbirlerinin kılıklarına girmesidir.

Putperestler için putların, tapınakların, mezbahların yapımı, bakımı, temizlikleri ve oralara atanan kahinler için gerekli olan gelirin sağlanması önemli ihtiyaç olmuştur. Bu ihtiyaçlar tapınağa ait tarlalardan, bazı ürünlerden alınan vergilerden yada fuhuş yolu ile elde edilen gelirden sağlanmıştır. Bunun için onlar, put, heykel ya da bunların sembollerinin yanında, mezbahların bulunduğu yerler gibi kutsal mekanlarda genellikle fuhuş yapmak için süslü çadırlar kurmuştur. Bu çadırlar kullanıldığı amaçtan ötürü 'kutsal fuhuş çadırları' olarak isimlendirilmiştir. Buralarda, genellikle süslü elbiseler giyinmiş, çok bakımlı kadınlar bulunmuştur. Bu kadınlar putlara gelir sağlamak için fuhuş yapmıştır. Fuhuş yapan bu kadınlara 'kadeşot' denmiştir. Onlar, kutsal günlerde tapınakları, putları görmeye gelen hacılar ve başka zamanlarda gelen ziyaretçilerle fuhuş yapmıştır[409]: "…ilah olmayanlarla and ettiler. Ben onları doyurunca zina ettiler ve fahişelerin evlerine bölük bölük koşuştular. Başı

---

[406] Levililer, 21/5.
[407] Yeremya, 9/26; Ayrıca bkz. Yeremya, 25/23; 49/32.
[408] Bkz. Tesniye, 21/5.
[409] Bkz. Soury, s.86.

boş besili aygır oldular…"[410]. Bu cümle de belirtildiği üzere Yahudilerden bazıları sıkıntıdan kurtulup refaha kovuşunca Tek olan Tanrı'ya sırtlarını dönmüş O'nu unutmuş, putlara yönelmiş ve onlara gelir sağlamak için fuhuş yapanlara giderek bu hizmette katkıda bulunmuştur: "Çünkü fahişelik ettiler, kan döktüler. Putlarıyla fahişelik ettiler…"[411]

Kurulan bu çadırlarda genellikle kadınlar çalışmakla birlikte bazen erkekler de çalışmıştır. Fuhuş yapan bu erkeklere 'kadeşim' denmiştir.[412] Çadırlarda çalışan bu kişiler kendilerini bu amaç için vakfetmiştir[413]. İşte putperestler putlar için fuhuş yaptıklarından dolayı Tanah'ta onlar için fahişe ve zani tabirleri kullanılmıştır[414].

Tanrı putperestlikle fuhuşu irtibatlandırmıştır: "…çünkü zina ruhu onları saptırdı, Kendi Tanrıları`ndan ayrılarak zina ettiler"[415]. Putperestlerin putlara tapınmasının yanı sıra, onlar için Tanrı'nın yasakladığı zinayı da yaptıkları belirtilmiştir: "…onların ilahlarına tabi olarak zina etmesinler…"[416] Tanah'ta putperstlerin putları için fuhuş törenleri düzenledikleri ve Yahuda Kralı Asa'nın bunları ülkesinden kovduğu,[417] kalanlarını da oğlu Yehoşafat'ın temizlediği anlatılmıştır[418].

Çadırlara gelen ziyaretçilerle fuhuş yapan kadınlar ve erkekler, yaptıkları iş karşılığı nakit para yada putlara sunulmak üzere teke türünden hayvan gibi bazı hediyeler almıştır. Onlar bu aldıklarını put tapınaklarına vermiştir. Verilen bu para ve hediyeler tapınak ve putların bakımı için harcanmıştır[419]. Tanrı, alınan bu şeyleri "zina hediyeleri" olarak tanımlamış ve onların yakılacağını belirtmiştir: "…bütün zina hediyeleri ateşle yakılacak ve

---

[410] Yeremya, 5/7.
[411] Hezekiel, 23/37; Ayrıca bkz. Hakimler, 8/27.
[412] Bkz. Soury, s.88.
[413] Bkz. I Krallar, 14/24.
[414] Bkz. Yeremya, 5/7.
[415] Hoşea, 4/12; Ayrıca bkz. Hoşea, 4/14; 5/4.
[416] Çıkış, 34/15.
[417] I Krallar, 15/12.
[418] Eyüp, 36/14.
[419] Bkz. Soury, s.86-89.

bütün putlarını harap edeceğim; çünkü fahişe ücretiyle onları topladı ve fahişe ücretine geri dönecekler"[420].

Yukarıda görüldüğü şekilde putperestler tarafından fuhuş yapılarak elde edilen gelirin bir kısmı putların süslenmesi, giydirilmesi için harcanmıştır. Putperestler putların yapımına, süslenmesine çok önem vermiş, onların yapımı ve süslenmesinde gümüş, altın gibi değerli madenler kullanmıştır. Bu konu Tanrı'nın Yeremya'ya seslenişinde şöyle anlatılmıştır: "…kavimlerin adetleri boş şeydir; çünkü ağacı ormandan keserler, balta ile üstat ellerinin işidir. Gümüşle ve altınla onu süslerler…"[421] onlar kullandığı gümüş ve altınları bazen özel olarak uzaklardan getirtmiştir. Putperestler uzaklardan getirterek mahir ustalar tarafından şekil verdirttiği bu gümüş ve altınları bazen de putlara giydirilen elbiselerin süsü olarak kullanmıştır: "Tarşişten dövülmüş gümüş levhalar, ufazdan altın getirilir, üstadın ve kuyumcu ellerinin işidir, lacivert ve erguvani onların esvabı içindir, hepsi hünerli adamların işidir"[422]. Çünkü putperestler putlarını süslemekle kalmayıp onları gümüş ve altınla işlenmiş elbiseler de giydirmiştir.

Tanrı Tanah'ta kendisi gibi tapınılan putlara ve onlara tapan putperestlere karşı inananların bazı tedbirler almalarını ve onlara karşı bazı uygulamalarda bulunmalarını istemiştir.

3.5. Put ve Putperestler Karşısında Yapılması Gerekenler

Tanrı, Putperestler tarafından kulluk edilen putların yapılmasını, dikilmesini yasaklamıştır. Tanrı putları yasaklamasını şu ifadelerle bildirmiştir: "Kendinize putlar yapmayacaksınız, kendiniz için oyma put ve dikili taş dikmeyeceksiniz ve önünde secde etmek için memleketinizde resimli taş kurmayacaksınız……ben Rabbım"[423] ; "Kendin için

---

[420] Mika, 1/7.
[421] Yeremya, 10/4.
[422] Yeremya, 10/9.
[423] Levililer, 26/1; Ayrıca bkz. Sayılar, 4/23.

dökme ilahlar yapmayacaksın”[424] Bu cümleler putların yapılmaması konusunda kesinlik bildirmektedir.

Tanah’ta sadece put ve putperestlik kınanmamakta onlarla ilgili yapılmaması gerekenler de belirtilmektedir.

Yahudi putperestler pis ve iğrenç olarak nitelendirilen putlarının heykellerini sadece Tanrı’ya ait olan tapınağa koyarakoranın kirlenmesine sebep olmuştur[425]. Bu sebeple Tanah’ta putların, asla Tanrı tapınağına konulmaması ikaz edilmiştir. Putperestler bazen de putlarının heykellerini Tanrı mezbahının yanına dikmiştir. Tanrı, put heykellerini mezbahının yanında dahi görmek istememiş ve buna izin vermemiştir[426].

Putlar için yapılmaması gerekenler arasında, onların yapımında kullanılan şeylerden faydalanılmaması vardır. Altın, gümüş ve gibi değerli madenler de bunların arasında yer almaktadır. Altın, gümüş gibi değerli madenlerden eriterek yapılan putların imhasından sonra kalan şeyler, değerleri bakımından cezb edici ve aldatıcıdır. Ancak bunlar da asılları gibi mekruh ve lanetlidir. Hiçbir şekilde alınmaması, evlere götürülmemesi, faydalanılmaması gerekir. Aksine putlar, insanları kötülüğe ve aldatıcılığa sevk ettiklerinden dolayı kendileri gibi parçalarından da nefret edilmesi gerekmektedir[427]. Bu parçalar Tanrı tarafından yasaklandıkları için onlardan faydalanma da tuzağa düşme olarak ifade edilmiştir[428].

Tanrı putların yapımında kullanılan mücevherlerin miktarının, güzelliğinin ve kalitesinin hiç önemli olmadığını, onların kirlenmiş olduklarını belirtmiştir[429]. Mücevherelerin kirlenmesi put yapımı gibi kötü bir amaç için kullanılmalarından dolayıdır. Bundan dolayı da Tanrı onlardan faydalanmayı yasaklamıştır.

---

[424] Bkz. Çıkış, 34/17.
[425] Bkz. ; II Tarihler, 36/14; Yeremya, 7/30.
[426] Bkz. Tesniye, 16/21-22.
[427] Bkz. Tesniye, 7/25-26.
[428] Bkz. Tesniye, 7/16.
[429] Bkz. Hezekiel, 7/20.

Tanrı, putları yasaklamanın yanı sıra onlar için yapılan yada onlarla ilgili olan bazı uygulamaları da yasaklamıştır. Bunlar arasında baştan bir parça saç alıp traş etme, vücuda yakarak yazı yazma[430] ve kadınların erkek, erkeklerin de kadın elbisesi giymeleri yer almıştır[431]. Bazı putperest erkekler kadın gibi süslenip giyinerek putlara gelir sağlamak için fuhuş yapmıştır. Putlarla ilgili olan her şey de olduğu gibi bu da Tanrı tarafından yasaklanmıştır.

Tanrı, putlara kurban sunulmasını yasaklamayla birlikte onlar için kesilen bu hayvanların etinden yenilmesini de yasaklamıştır[432]. Tanrı'nın bu etlerin yenilmesini yasaklamasının sebebi hayvanların kendisinden dolayı değil, kesildikleri amaçtan kaynaklanmaktadır. Çünkü bu hayvanlar insanların Allah'a kulluk etmesini engelleyen putlar için kesilmiş bulunmaktadır[433]. Kesilen bu haram etlerden yiyenler, şehvete kapılan kişilerle bir zikredilmiştir[434]. Bundan dolayı haram et yiyenlerin şehvete kapılanlarla aynı görüldüğü söylenebilir.

Tanrı'nın resmini çizmek, heykeli yapmak putlarla ilişkilendirilmiş ve yasaklanmıştır. Bu amaçla yapılan her şeyin yok edilmesi gerektiği belirtilmiştir[435].

Tanah'ta putperest kadınlarla evlilik yasaklanmıştır. Bu yasaklamanın nedeni putperest ile evlenen kişi zamanla evlendiği eşinden etkilenerek tek Tanrı inancından uzaklaşır endişesidir. Bu endişe ile tedbiren böyle bir yasak konmuştur. Bu endişe Tanrı tarafından şöyle ifade edilmektedir: "Onların kızlarından oğullarına almayasın ve onların kızları kendi ilahlarına tabi olup zina etmekle, senin oğullarını kendi ilahlarına tabi kılarak senin oğullarına zina ettirmesinler"[436]. Daha sonra Tanrı putperest kızlarla evlenen erkeklerin

---

[430] Bkz. Levililer, 21/5; Yeremya, 9/26.
[431] Bkz. Tesniye, 22/5.
[432] Bkz. Çıkış, 34/16.
[433] Bkz. Erdem, "İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram", s.169.
[434] Bkz. Hezekiel, 22/9.
[435] Bkz. Çıkış 23/24; 34/13-17.
[436] Çıkış, 34/16; Ayrıca bkz. Tesniye 7/ 3.

etkilenerek onlar gibi putlara taptıklarını ifade etmiştir[437]. Tanrı, putperest kadınlarla evlenerek putlara meyleden kişilerin, zina yapacaklarını vurgulamış bu sebepten dolayı da onlarla evlenilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Tanah'ta putperest kadınlarla evlenen Süleyman hakkında anlatılanlar dikkat çekicidir. Krallar Bölümü'de Süleyman'ın putperest kadınlarla evlendiği, yaşlandığında bu kadınların onu etkileyerek kendi putlarına yönelttikleri ve babası Davud'un yolundan ayırdıkları anlatılır[438].

Yahudilerin putperestlerle evlenmelerinin yasaklanma nedenleri arasında, onların diğer milletlerin hakimiyetlerine karşı hissettikleri düşmanlık sayılmakta ise de bu gerçekçi bulunmayarak asıl nedenin inançlarını korumak olduğu belirtilmektedir[439]. Ayrıca bu nedenler arasında, Yahudiler putperestle evlendiklerinde onların yapılarından etkilenerek, ataları İbrahimden gelen kutsal zürriyetlerinin saflığını koruyamayacakları da sayılabilir. Bahsedilen bu sebeplerden dolayı Yahudiler genel olarak kendilerinden olmayanlarla evlenmeyi uygun görmemektedir.[440] Ancak bütün bu yasak ve engellemelere rağmen, başta Süleyman olmak üzere Yahudi erkekler, putperest kadınlarla evlenmiştir[441]. Çünkü bir arada yaşayan kişiler arasında bu tür evliliklerin olması kaçınılması imkansız sosyal bir realitedir. Putperestlerle yapılan evlilikler genelde Yahudi erkekler tarafından gerçekleştirilmekle birlikte, Yahudi kadınlarla putperest erkekler arasında da evlilikler yapıldığı Tanah'ta bildirilmiştir[442].

Tanrı, putpestlerle ilişkileri sınırlamada evliliğin yanı sıra onlarla herhangi bir şekilde anlaşma yapılmasını da "…onlarla and etmiyesiniz…"[443] gibi sözlerle yasaklayarak, aksini yapan kişinin günah işleyeceğini vurgulamaktadır. Tanrı bu yasaklamasını biraz daha ileri

---

[437] Bkz. Hakimler, 3/5-6.
[438] Bkz. I Krallar, 11/4-11.
[439] Bkz. Hirsch, 1987, c.5, s.615.
[440] Bkz. Mustafa Baş, **İslam'ın Doğuş Döneminde Hicaz Bölgesinde Yahudilik ve Hıristiyanlık**, Ankara, 1999, s.71.
[441] Bkz. Rut, 1/4.
[442] Bkz. I Tarihler 2/ 34-35.
[443] Yeşu, 23/7.

götürerek putperestlerin ülkeden dahi çıkarılmasını istemektedir[444]. Krallar Bölümü'nde Yehu, Tanrı'nın emir buyurması ile, İsrail Kralı Ahab oğlu Yotam'ı devirmeye gittiğinde Yotam'ın barış teklifine putperestlik ve büyücülük devam ederken barıştan söz edilemeyeceği cevabını vermektedir[445].

Tanrı, putpestlerle anlaşma yapıldığında, onlarla yakınlık kurulabileceğini ve bu yakınlıktan dolayı, sadece kendisine kulluk edenlerin onlardan etkilenebileğini belirtmektedir. Mesela onlar putları için kurban kestiklerinde, bundan yemek için tek Tanrı inancına bağlı olanları davet eder. Davet ile iki taraf arasında bir yakınlık gelişerek tek Tanrı inancına bağlı olanların putperestlerden etkilenerek putlara yönelme ihtimali vardır. Bu Tanrı tarafından dile getirilen bir endişedir.[446] Ayrıca Süleyman'ın da sonunda babası Davud yolundan ayrılarak putlara meyletmesi, putperestlerle yakınlık kurmasından dolayıdır[447].

Bu sebeple Yahudi bilginleri, halklarının putperestlerle yakın olmaması için her türlü çabayı sarfetmiş ve putperestliğe imkan kılan her şeyi önlemek için bütün Yahudilerin putperestlerle ilişkilerini zorlaştırmıştır. Mesela bir putperest bayramından üçgün önce bütün Yahudilerin putperestlerle ticari ilişkide bulunması, festivallerle ilgili panayırlara katılması, put heykeli yakınında olması ve ona yakın bir yerde toplantı düzenlemesi bile hoş karşılanmamıştır[448].

Tanah'ta, putperestlerle hiçbir şekilde ilişki kurulmasına izin verilmezken[449] bir yandan da putperest olan Mısırlılardan ve Edomidlerden[450] nefret edilmemesi tavsiye edilmektedir. Buna sebep olarak ta Edomidlerin kardeş, Mısırlıların ise, Yahudilerin orada

---

[444] Bkz. Çıkış, 23/32-33.
[445] II Krallar, 9/22.
[446] Bkz. Çıkış, 34/15.
[447] I Krallar, 11/2.
[448] Bkz. Blao, c.12, s.569.
[449] Mesela Tanah'ta Tanrı'nın garibi sevdiği belirtilerek (Bkz.Mezmurlar, 146/9) Yahudilerin böylelere çok iyi muamele etmeleri, onları doyurmaları, giydirmeleri ve kendilerinden biri gibi görmeleri tavsiye edilmiş Bkz. Levililer, 19/33-34;24/22; Sayılar, 15/16; Mezmurlar, 94/6; Yeremya, 7/6; Zekerya, 7/10; Malaki, 375, ancak putperestler bundan istisna tutulmuştur. (Bkz. Levililer, 17/10). Sebep olarak ta garip olanın Tanrı hükümlerini yerine getiren kişiler olması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. Levililer, 16/29;18/26.
[450] Edomidler, İsrailliler gibi Teraş soyundan gelmektedir ve onlar putperesttir. Bkz. Soury, s.24.

garip olarak yaşamış olması belirtilmektedir[451]. Tanah'ın ifadeleri arasında yer alan putperestlerle ilişkileri yasaklayan tavır ile, Tesniye Bölümü'nde Mısır ve Edomitler için geliştirilen tavır arasında tezat görülmektedir.

Tanrı emirlerini dinlemeyen putperestlerin cezalandıracağını söylemiş, bazen de onları dünyada cezalandırmıştır.

3.6. Putperestlerle İlgili Cezalar

Hiçbir şekilde putlara tapılmaması ve sadece kendisine kulluk edilmesini sürekli olarak tekrarlayan Tanrı, onların devrilmesini, yıkılmasını, parçalanmasını ve yakılmasını emretmiştir[452]. Tanrı, putperestlerinde Tanrı'yı bırakarak putlara tapması ve onları yüceltmek için tapınak inşa etmesi, kurban sunması ve buhur yakması gibi yaptıkları herşeyi suç olarak görmüş ve bunu çok büyük günah olarak nitelendirmiştir.[453] Putperestler yaptıklarına pişman olduklarında Tanrı'yı bırakarak putlara tapmasıyla suç işlediğini kabul etmiştir: "Rabbe feryat edip dediler, suç ettik, çünkü Rab`bi bırakıp Baallara ve Astartilere kulluk ettik…"[454] Putperestler putlara tapmayla kendilerine karşı en büyük kötülüğü yapmış ve Tanrı tarafından cezalandırmayı hak etmiştir[455].

Puta tapanların yanı sıra put yapanlar da günahkar kişilerdir[456]. Bu yaptıkları putlar onların Tanrı tarafından farklı şekillerde cezalandırılmasına sebep olmuştur[457].

Yahudi putperestlerin işledikleri bu büyük suç ve günahlar yüzünden, Tanrı Tarafından çok ağır şekilde cezalandırılacağı belirtilmektedir. Çünkü onlar Tanrı'nın "…İsrail halkına de ki, 'Egemen Rab şöyle diyor: Geri dönün! Putlarınızdan vazgeçin, iğrenç

---

[451] Bkz. Tesniye, 23/7.
[452] Bkz. Tesniye, 7/5. Bundan dolayı Tanrı'nın dışındakilere kulluk eden putperestlere, tek Tanrı inancına sahip Yahudiler çok sert davranmışdır. Bkz. Fox, s.23.
[453] Bkz. Yeremya, 17/1-2.
[454] ISamuel, 12/10.
[455] Bkz. Yeremya, 44/8.
[456] Bkz. İşaya, 31/7.
[457] Bkz. Hoşea, 8/4.

uygulamalarınızı bırakın!”[458] bu çağrısına olumlu cevap vermemiş bundan dolayı da cezalandırmayı hak etmiştir. Tarihler Bölümü’nde onların kendilerini Mısır firavunlarının zulmünden kurtaran Tanrı’yı unutup, başka ilahların ardından giderek, putlara kulluk ettiklerinden dolayı bu ağır cezaları hak ettikleri anlatılmaktadır[459]. Ayrıca Tanrı, söz dinlemediklerinden dolayı onları iki kat cezalandıracağını[460] ve onlardan intikam, öç alacağını belirtmektedir[461].

Yeremya Bölümü’nde Tanrı Yeremya’ya hitabında putlara kulluk eden Yahudi putperestleri düşmanların kölesi olmakla cezalandıracağını belirtmiştir. Putperestler bu şekilde cezalandırılmalarının sebebini sorduklarında Tanrı onlara “Beni nasıl bıraktınız, ülkenizde yabancı ilahlara nasıl kulluk ettinizse, siz de kendinize ait olmayan bir ülkede yabancılara öyle kulluk edeceksiniz”[462] cevabını vermiştir.

Tarihler Bölümü’nde Tanrı’nın Yahuda Kralı putperest Ahaz’ı krallığına son vererek cezalandırdığı belirtilmiştir[463].

Tanrı, putperestlerin bulundukları yerden kovulmalarını emretmiştir[464]. Sayılar Bölümü’nde kavmi ile birlikte Mısır’dan Kenan’a göç eden ve orada putperest halk için Tanrı’nın Musa’ya “Memlekette oturanların hepsini önünüzden kovacaksınız, bütün resimli taşlarını yok edeceksiniz ve bütün dökme putlarını yok edeceksiniz ve onların bütün yüksek yerlerini harap edeceksiniz.”[465] diye emretmiştir.

Tanrı, putlara insan kurban edenlerin taşlanacağını, kılıçlarla delik deşik edileceklerini, evlerinin yakılacağını ve aleyhlerinde hükümler verilerek cezalandıralacağını belirtmiştir[466].

---

[458] Hezekiel, 14/6.
[459] Bkz. II Tarihler, 7/22; İşaya, 57/6;Yeremya, 22/8-9.
[460] Bkz. Yeremya, 16/18.
[461] Bkz. Mika, 5/13.
[462] Yeremya, 5/19.
[463] Bkz. II Tarihler, 28/23.
[464] Bkz. Çıkış, 23/32-33.
[465] Sayılar, 33/52.
[466] Bkz. Hezekiel, 16/36.

Tanrı, putlara kurban amaçlı saç ve sakallarından bir parça kesip putlarla sunan kişileri rüzgar gibi savuracağını ve üzerlerine belalar getireceğini söylemiştir[467].

Tanrı, sadece Tanrı'ya ait olan tapınağa, put koyanları da cezalandıracağını belirtmiştir[468].

Tanrı kendisinden gerek kendi adıyla birlikte gerekse sadece putların adı ile yemin edilmesini "…ilahlarının adını anmayın; kimseye onların adıyla ant içirmeyin; …"[469] gibi sözlerle yasaklamış ve böyle yapanları bulundukları yerden sökercesine çıkararak cezalandıracağını belirtmiştir[470]. Yeremya Bölümü'nde de Tanrı bu şekilde yemin edenleri bağışlamayacağını söylemiştir[471].

Tanrı, putlar adına konuşan kişi peygamber dahi olsa öldürülmesini emretmektedir[472]. Peygamber Tanrı tarafından gönderilen kişi olmakla birlikte sonradan Tanrı'yı unutup putlara meyleder ve onlar adına konuşursa ölümü hak eder. Burada önemli olan kişinin peygamber olması değil, putlara meyletmesidir. Bundan dolayı her kim putlara meylederde onlara adına konuşursa öldürülmelidir.

Tanrı Musa'ya seslenişinde kendisine lanet edenin suçunun sorumluluğunu taşıyacağını ve ismine küfreden putperestin de taşlanarak öldürülmesi gerektiğini belirtmiştir[473]. Çünkü küfür Tanrı'ya baş kaldırma ve O'na yapılabilen en büyük hakaret olarak görülmüştür[474]. Bu sebeple putperest en ağır cezayı hak etmiştir.

Tanrı putperest kadınlarla evlenen Süleyman'a öfkelenmiş ve ceza olarak krallığı, oğlu Rehoboam'dan almış, onun yanında çalışan Nebat oğlu Yeroboam'a vermiştir[475].

---

[467] Bkz. Yeremya, 9/26;25/23;49/32.
[468] Bkz. Tsefanya, 1/9.
[469] Yeşu, 23/7.
[470] Bkz. Tsefanya, 1/5-6.
[471] Bkz. Yeremya, 5/7.
[472] Bkz. Tesniye, 18/20.
[473] Bkz. Levililer, 24/16.
[474] Parry, 2005, s. 216-217.
[475] I Krallar, 11/4-12.

Tanah'ta putlar adına evlilik dışı başkalarıyla ilişki kuran kişilerin zina (fuhuş) yaptığı bundan dolayı da taşlanarak öldürülmesi gerektiği belirtilmiştir[476]. Çünkü fuhuş her zaman evliliğin yıkılmasında önemli etken olmuştur. Yahudi inancında evlilik, kutsallık anlamında İbranice'de 'kiduşin' kelimesi ile ifade edilerek teşvik edilmiştir. Bekar bir erkek eksik sayılmıştır[477].

Tanrı putperestleri çok ağır şekilde cezalandırmasının yanı sıra, putperest olmaya teşvik eden, çaba harcayan, hatta putperest olmayı teklif eden kişinin de aynı şekilde cezalandırılacağını bildirmiştir. Tanrı Tesniye Bölümü'nde böyle kişilerin nasıl cezalandırılacağını açık ifadelerle belirtmiştir: "Eğer kardeşin, ananın oğlu, yahut kendi oğlun, kendi kızın, yahut koynundaki karın, yahut canın gibi olan dostun, seni gizlice baştan çıkarmak için, senin ve atalarının bilmediğiniz, etrafınızdaki dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar, sana yakın yahut senden uzak olan milletlerin ilahlarından biri hakkında, gidelim ve başka ilahlara kulluk edelim, derse, ona uymayacaksın ve onu dinlemeyeceksin ve gözün ona acımayacak ve esirgemeyeceksin ve onu gizlemeyeceksin, fakat onu mutlaka öldüreceksin, onu öldürmek için önce senin elin ve sonra bütün kavmin eli onun üzerine olacak. Ölsün diye onu taşla taşlayacaksın…"[478] Burada putperestliğe teklif yada teşvik eden bu kişiler anne, kardeş, evlat, eş gibi en yakın dahi olsa onlara uygulanacak cezalar konusunda bir hafiflik söz konusu olmadığı vurgulanmıştır. Onlara uygulanacak cezanın bu şekilde çok ağır oluş nedeni, onları zor durumlardan kurtararak çok iyilik yapan Tanrı'yı unutturmaya

---

[476] Bkz. Levililer, 20/20; Tesniye, 22/22.

[477] Yahudi inancına göre, çocuk dünyaya getirmek de ilahi bir emirdir. Bu da evlilik sayesinde olmalıdır. Ancak bunu gerçekleştiremeyecek durumda olanlar cezalandırılmaz ve de dışlanmazlar. Anne babalar sağlıklı ve üretken bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için çocuklarını eğitmek, onlara bir meslek kazandırmak, hatta yüzmeyi bile öğretmekle sorumludurlar. Yahudi inancı dünya hayatına çok önem verdiğinden, çocuğun potansiyelinin farkına varması, dünyaya olumlu ve mutlu bir şekilde katkıda bulunmasını sağlama görevi ebeveynin, ailenin ve toplumun vazifesidir. (Bkz. Firestone, s.167-170). Fuhus ise boşanmaya sebebiyet vererek ya da huzursuzluğa yol açarak aileyi bozmakta ve çocuk yetiştirmeyi engellemektedir.

[478] Tesniye, 13/ 6-10.

çalışmaları[479] ve gerek kendilerinin gerekse başkalarının günah işlemelerine sebep olmaları olarak ifade edilmiştir[480].

Putperestler ve putperestliğe yönelten kişiler hakkında ki ağır hükmün yanı sıra sürekli ikaz ve uyarılara rağmen putlara tapmayı pek çok tekrarlayan Yahudi putperestlere karşı, Tanrı'nın bağışlayıcı olduğu Tanah'ta sık sık tekrarlanmaktadır. Mesela Hezekiel Bölümü'nde Tanrı, Yahudilerin ülkesindeki putları her yerden temizleyerek, onları günahtan arındıracağını ve onların Tanrı'sının sadece kendisi olacağını belirtmektedir[481]. Bu ifadeden Tanrı'nın onlara karşı hoşgörülü, affedici tutumu anlaşılmaktadır.

---

[479] Bkz. Tesniye, 13/ 10.
[480] Bkz. Hezekiel, 44/12.
[481] Bkz. Hezekiel, 37/23.

II. BÖLÜM

HIRİSTİYANLIĞIN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI

Yaklaşık ikibin yıllık tarihi olan Hıristiyanlık, Yahudilikten sonraki en eski ilahi kaynaklı dindir. Hemen hemen dünyanın her tarafına dağılmış birbuçuk milyardan fazla Hıristiyan vardır.

Hıristiyanlık kendisini Yahudiliğin devamı olarak kabul etmektedir. Bu sebeple, Hıristiyanlar insanlığın başlangıcı konusunda Yahudilerle aynı görüştedir. Hıristiyanların Yahudilerden farklılaşması İsa'dan itibaren başlamaktadır. Onlar İsa'yı kurtarıcı olarak görmekte ve onu Mesih olarak isimlendirmektedir. Zaten Hıristiyan Mesih'e bağlı demektir. Bu kelime Yunanca kaynaklı olup, İbranice'de yağlanmış demektir[482].

Hıristiyanlığın kurucusu olarak kabul edilen İsa-Mesih Kudüs'te doğmuş, Hıristiyanlık da buradan batıya ve bütün dünyaya yayılmıştır. Bundan dolayı Hıristiyan ibadethaneleri olan kiliselerinin yönü doğuya doğru olmuştur[483].

Hıristiyanlar Yeni Ahit adını verdikleri kendi kutsal kitapları yanı sıra Yahudilerin kutsal kitabı Tanah'ı kabul eder ve onu Eski Ahit olarak isimlendirir. Yeni Ahit, İsa'ya dayandırılarak onun havarileri tarafından yazılan Matta, Markos, Luka, Yuhanna İncilleri, Resullerin İşleri, Mektuplar[484] ve 1545 yılında yapılan Trent Konsili'nde dahil edilen Vahiy Kitabından ibarettir. Hıristiyanlar Eski Ahit ve Yeni Ahit'ten oluşan kitap koleksiyonunun hepsini birden Kitabı Mukaddes diye adlandırır. Hıristiyanlara göre Eski Ahid'in en önemli mesajı, Kutsal Ruh vasıtasıyla peygamberlerin, İsa Mesih'in geleceğini haber vermesidir.[485]

---

[482] Bkz. Linda Woodhead, **Hıristiyanlık**, Ankara, 2006, s.141; Ayrıca bkz. Şinasi Gündüz, **Hıristiyanlık**, İstanbul, 2006, s.13,162

[483] Bkz. Woodhead, s.141.

[484] Mektupların çoğu Pavlus'a aittir. Bunlar da Yeni Ahit'in üçte birini oluşturur. Pavlus ayırca dört incilin değerlendirilmesinde de çok etkilidir. Pavlus, İsa'nın gelişi ve dünyadan ayrılışına konusunda getirdiği farklılıklarla, bugünkü Hıristiyanlığın onun yorumlarına dayandığı söylenmektedir. Bkz. Tümer - Küçük, s.235; Bkz. Sarıkçıoğlu, s.276.

[485] Bkz. Gündüz, s.48, 54.

İsa Mesih merkezli bir din olan Hıristiyanlık'ta, her şey İsa ile şekillenmekte ve Tanrı ile ilişkilendirilmektedir[486]..

Yeni Ahit'te metinler arasında bazı farklılıklar vardır. Hıristiyanlar bu durumun tarihi ve toplumsal sebeplerden kaynaklandığını belirtmektedir[487].

"İzah edilmesi zor ama inanılması gereken bir sır" olarak belirtilen Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'dan oluşan teslis inancına dayalı olan Hıristiyanlık kendisini monoteist bir din olarak tanımlamaktadır. Bu Tanrı anlayışı Hıristiyanlığı diğer tek Tanrılı dinlerden ayırarak farklı bir din haline getirmektedir[488].

Teslise dayalı Tanrı anlayışına sahip Hıristiyanlar 340 tarihinden itibaren devlet desteğini arkasına alan kiliseleriyle birlikte putlara ve onlara tapınan putperestlere karşı çok sert davranmıştır. Putperestlerin ibadetini hedef alan fermanlar çıkarmıştır. Putperestler 360 tarihlerinde imparator Julian'ın zamanında kısa süren bir tepki göstermişse de Hıristiyanlar onları tamamen yok etmeyi hedefleyen acımasız ve sistematik bir kampanya ile karşılık vermiştir. Daha sonra gelişim süreci içersinde Hıristiyanlık bir toplum dini olmuştur[489].

Putperestler, Yahudi ve Hıristiyanlara yönelttikleri eleştirilerde, Hıristiyanlığın putperest mitolojiden pek çok şey alarak İsa'nın hayatıyla birleştirmiş olduğunu ileri sürerek Hıristiyanların inanç ve ibadet yönünden kendilerini taklit ettiklerini iddia etmiştir[490]. Hıristiyanlıkta bu iddia gerçekçi bulunmayarak reddedilmiş[491] Tanrı'larının tek olduğu,

---

[486] Bkz. Mehmet Aydın, "Hıristiyanlık'ta Din ve Dini Anlayış", **Dinler Tarihi Araştırmaları II**, Ankara, 2000, s.68.
[487] Gündüz, s.48, 54.
[488] Bkz. Tümer - Küçük, s.254; Woodhead, s.62.
[489] Bkz. Johnson, s.204-205.
[490] Bazı Hıristiyanlar da bu konuda putperestlerle aynı görüşü paylaşmıştır. Onlar Hıristiyanlıkta putperestlik etkilerinin oldukça güçlü olduğunu iddia etmekte ve pek çok Hıristiyan doktrinlerinin İsa Mesih kaynaklı değil de putperest kaynaklı olduğuna inanmaktadır. Arthur Weigall(1880-1934-yaşayan araştımacı yazar) bu konuda şöyle demektedir: " Kiliseye ait Hıristiyanlığın büyük bir kısmının, putperestliğin yeniden giydirilmiş hali olduğu açıktır ki bir kimse onun hakkında eski putperest tanrılarının son kalesi dahi diyebilir. Ben bu antik tanrılara tapınmanın asla ölmediğine ve bugün bile hala onu, bilmeden Hıristiyan ibadet yerlerinde ve dinsel törenlerde anlatılan putperest efsanelerde devam ettirdiğimize inanmaktayım." Weigall, s.11.
[491] Bkz. Don Cameron Allen, **Mysteriously Meant**, Baltimore and London, 1970, s37.

sadakatin O'na göstermek zorunda olunduğu, kurtuluşun ancak İsa Mesih'in Tanrı'sına iman etmekle olabileceği konusunda ısrar edilmiştir[492].

Hıristiyanlık'ta ki putperestlik anlayışının daha iyi anlaşılması için bu konu ile sıkı ilişkisi olan Hıristiyanlık'ta ki tanrı anlayışı incelenmiştir.

1. Putperestlik Bağlamında Hıristiyanlık'ta Tanrı

Hıristiyanlık'ta Yahudilerde olduğu gibi Tanrı'nın seçtiği bir millet yoktur ve O herkesin Rabbıdır[493]. Tanrı'dan " Bu dünyanın ilahı" diye bahsedilir[494].

Hıristiyan inancında herkesin ilahı olan Tanrı üçlüdür. Bu üçlü Tanrı inancını ifade etmede 'teslis' terimi kullanılmıştır. Teslis, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşmuştur. Teslis inancından dolayı Hıristiyanlık, diğer din mensuplarınca tarih boyu çok tanrıcılıkla ya da monoteist inanca sahip olmamakla suçlanmıştır.[495] Ancak Hıristiyanlar bu suçlamaları şiddetle reddederek teslisin kesinlikle tek tanrı inancı olduğunu belirtmiştir[496].

Teslisin birincisi Yüce Tanrı Baba olarak nitelendirilir. Bu nitelendirme aslında Yahudi geleneğindeki abbadan geldiği belirtilmektedir. Baba kelimesi İnciller'de 228 kez geçer, bunlardan 100 tanesi Yuhanna'da geçmektedir. Ayrıca abba kavramı 3 kez

---

[492] Hatta Roma İmparatorları putlara kurban kesilmesini emrettiklerinde bazı Hıristiyanların kabul etmeyerek putlara tapınarak Tanrıya ihanet etmektense ölmeyi tercih ettikleri belirtilmektedir.Bkz. Woodhead, s.70.

[493] Bkz. Romalılara, 3/29.

[494] Bkz. II Korintoslulara, 4/4.

[495] Putları ve tanrıları üçleme anlamına gelen teslis, coğrafyası ve zamanı ne olursa olsun, putperestliğe ait evrensel bir inanıştır. Putperestler daima putlar arasından üç putu diğerlerinden üstün saymışlardır. Bunlardan en büyüğüne Baba, bir sonrakine Ana, daha sonra geleni de oğul olarak kabul ederlerdi. M.Ö. Aristoteles, "Her şey üçtür ve üç kere bütündür."der. Yine erken dönem dini düşüncesini derinden etkilemiş olan Antik Mısırlılar, kendi tanrı ve tanrıçalarını genellikle teslisler üzere düzenlerlerdi. Osiris(Baba), İzis(Anne), Horus(Oğul) olmak üzere üç tanrıları vardır. Zeus, Jüpiter ve Apollo eski Yunan üçlü tanrılarındandır. Yine Hint putperestliğinde teslis karşılığı Timurti kavramı kullanılır, üçlü tarrıları da, Brahma, Vişnu ve Şiva'dır. (Örnekleri çoğaltmamız mümkündür), Amen, Mut, Honsu teslisi, Hnum, Satis, Anukis teslisi gibi.. (Bkz. Weigall, 107; Mehmet Bayraktar, s.78,109). Teslis dogmasının yapısı, unsurları, unsurlar arası ilişkiler ve onların işlevleri konusunda birbirinden farklı yaklaşım ve görüşler ortaya atılmıştır. Bu farklılıkların sebebi, Teslisin kaynağının İsa'nın ve kutsal metin öğretileri olmadığındandır.

Bazı araştırmacılar yukarıda savundukları gibi görüşlerden dolayı bugünkü Hıristiyanlığın inanç açısından İsa'nın tebliğ ettiği din değil, Batı'nın onun adına kendi kültürleriyle oluşturduğu bir din olduğunu iddia eder. Bkz. Mehmet Bayraktar, s.49,160.

[496] Bkz. Efesoslulara, 4/4-6; II Koleselilere, 13/14; Ayrıca, bkz. Robert H.King,, **Tanrı'nın Anlamı,** Çev. Temel Yeşilyurt, İstanbul,2001, s.183; Wayne Grudem **Hıristiyan İlahıyatı**, (Çev. Levent Kınran), İstanbul, 2005, s.111; Gündüz, s.64; Mehmet Bayraktar, s.224

geçmektedir. Rab terimi de çok kullanılır. İnciller'de pek çok yerde "Rab Tanrı'na tapınacak ve yalnız O'na kulluk edeceksin" cümlesi bulunmaktadır.[497] Rab Tanrı, aynı zamanda semavi babadır ve onun mekanı göklerdir[498].

Üçün ikincisi İlahi Oğul İsa Mesih'tir. İsa, Tanrı'nın biricik oğludur ve Hıristiyanlık, İsa Mesih'in etrafında oluşmuştur. İsa'nın şahsı ve eylemleri Hıristiyan ilahiyatçınlarının temel ilgi alanı olmuştur. İsa Mesih'in mahiyeti konusunda dördüncü ve beşinci yüzyıllarda Hıristiyanlar arasında kavgaya varan şiddetli tartışmalar olmuştur. İskenderiyeli Aryus(Ö.336) İsa'nın Tanrı değil Tanrısal kuvvetlerle donatılmış Tanrı'nın oğlu olduğunu iddia etmiştir. Ancak Aryus'a karşı çıkanlar oğul İsa'nın Baba ile arasında bir fark olmadığını ikisinin de aynı cevherden olduğunu iddia etmiştir. Bu farklı iddialardan dolayı 325 tarihinde İznik Konsili yapılmıştır. Bu konsilde Aryus görüşleri kabul görmemiştir[499].

Farklı tarihlerde yapılan konsiller neticesinde İsa'nın iki tabiatlı hem insan hem de Tanrı olduğı kabul edilmiştir. Buna göre İsa, Tanrı'dan Tanrı, ışıktan ışık, hakiki Tanrı'dan hakiki Tanrı olarak nitelendirilmiştir. O gerçek insan olduğu gibi gerçek Tanrı'dır. İsa'nın normal bir insan gibi Meryem'in rahminden dünyaya gelmesi, tümüyle insan olduğunu, ana rahmine Kutsal Ruh mucizesi ile düşmesi ise tümüyle Tanrı olduğunun delili sayılmıştır. İsa'nın, kendini feda ederek, herkesin cezasının bedelini ödemesi, onun insan olduğunun delili görülmüştür. O'nun insanlığı da tanrısallıkla kaplıdır. Ancak insanlığı tanrısallıktan sonra

---

[497] Matta, 4/ 10.

[498] Bkz. Matta, 6/ 1, 9; 7/21; Luka, 11/ 13; Galatyalılara, 1/1.

[499] İlk Hıristiyanlar aslında tevhitçi bir görüşe sahip idiler, teslis sonradan benimsenmiştir. Teslis kelimesi, Yeni Ahit'in hiçbir yerinde geçmemektedir.Bu fikir İsa'nın ölümünden üç yüzyıl sonra Kilise tarafından kabul edilmiş ve kökeni putperestliktir. Yunan-Roma putperestliğinin hakim olduğu Mısır, İskenderiye, Yunanistan, İtalya, ve Anadolu gibi bölgelerde Hıristiyan olan kişiler, eski inançlarının etkisinde kalarak daha sonra adına teslis denilen farklı bir Hıristiyan inancı oluşturmuşlardır. Bu teslis inancının oluşmasında doğrudan olmasa da dolaylı olarak Aziz Pavlus'un Hıristiyanlık anlayışı etkili olmuştur. Batı Hıristiyanlığı, Pavlus'un anlayışını ve yorumlarının temel alarak Roma-Yunan putperest inancı ve Yunan felsefesi etkisiyle teslis inancını kabul etmiştir. Zamanla Roma ve Bizans İmparatorluklarının siyasi ve maddi gücüyle bütünleşen Batı Hıristiyanlığı, sürekli Doğu Hıristiyanlığının tevhid anlayışı ile mücadele etmiş ve başarılı olmuşlardır. Böylece teslis, yapılan Konsillerle Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlığının resmi dogması olarak kabul edilmiştir. Bkz. Weigall, 107; Mehmet Bayraktar, s.12,17.

gelmektedir. Çünkü O, hem Tanrı'nın oğlu hem de kendi tezahürüdür[500]. İsa Tanrı'dan çıkmış, Tanrı'ya gitmektedir[501] ve O, Tanrı'ya denktir[502]. Oğul olan Tanrı İsa, insanlar arasına karışarak müdahale eden bir Tanrı'dır. Bu sebeple Tanrı'nın kendisi için kullandığı terimleri İsa'da şahsı için kullanmıştır. Bunlardan en belirgini "Rab" dır[503].

İsa'nın tek tabiatlı olduğu görüşünü savunan Monofizitler İsa hakkında yukarıda belirtilen görüşlerden tatmin olmamıştır. Bu sebeple onlar daha sonra İsa'nın tek tabiatlı Tanrı ile aynı cevherden olduğunu savunan iman formülünü geliştirmiştir[504]. Buna göre İsa, mutlaka itaat edilmesi gereken aşkın bir varlıktır ve Tanrı'nın oğlu olarak yeryüzüne gelmiştir. O, Tanrı'nın yeryüzündeki iradesinin belirleyicisi ve ifadesidir. Aynı zamanda İsa bedenleşen Kelam olarak ilahi bir kurtarıcıdır. Onun dünya üzerinde geçirdiği her an Tanrı'nın iradesinin bir yansımasıdır. İsa, Baba Tanrı ile eşit olduğunu bizzat kendisi "Alfa ve Omega, birinci ve sonuncu, başlangıç ve son Benim"[505] cümlesiyle ifade etmiştir. O, tüm tarihin, yaratılışın hakimi olarak başlangıç ve sondur. Ayrıca O'nun işlerinde, mucizelerinde Tanrılık vasfı tezahür etmiştir. Mesela, azgın denizin sularını sakinleştiren, körleri gördüren, ölüleri tekrar hayata döndüren biri kesinlikle Tanrı'nın gücüne sahip olmalıdır. Çünkü bunları Tanrı'dan başka kimse yapamaz. Dolayısıyla İsa, Tanrı'nın adeta yaşayan bir tezahürüdür. Bu sebeple İsa'nın hayat hikayeleri de 'İlahi Yazıtlar' olarak görülür. İsa Tanrı olduğu için günahları bağışlamıştır. Onun, sonunda melekler eşliğinde gelerek ve dirileri ve ölüleri yargılayacak olduğu belirtilmiştir.[506]

---

[500] Bkz. Matta, 3/17; 4/ 6; 8/29; 26/53; 27/43; Bkz. Markos, 1/1, 11; 3/11; 9/7; Bkz. Yuhanna,1/14; 3/16-18,35; 5/18, 20, 25, 43 ; 10/36 ;14/9; 17/1.
[501] Bkz. Yuhanna, 13/3; 16/27-30.
[502] Bkz. Yuhanna, 5/ 8,23; 14/ 7-11; 16/ !4-15; 20/ 28.
[503] Bkz. Matta, 9/ 28; 20/33; Bkz. Yuhanna, 5/34; 11/34,39; 13/13; 20/18; 8/38; Ayrıca bkz. Bruce Milne, **Tanrı Öğretisi**, Çev. Levent Kınran, İstanbul, 1995
1995, s.52; King, s.135; Grudem, s.252; Firestone, s.45.
[504] Bkz. Mustafa Erdem, "Monofizit Kiliselerinde Din Anlayışı", **Dinler Tarihi Araştırmaları II**, Ankara, 2000, s.91.
[505] Vahiy, 22/13.
[506] Bkz. Milne, s.52; King, s.135; Grudem, s.252; Firestone, s.45.

Üçün üçüncüsü, Kutsal Ruh'tur. Kutsal Ruh, peygamberler aracılığıyla konuşan ve tanrısal inayeti bahşeden bir varlıktır. Kutsal Ruh 381 yılında yapılan İstanbul Konsili'nde alınan karara göre o da Baba ve Oğul ile aynı tanrısal cevhere sahiptir ve O da Tanrı'dır[507]. Kutsal Ruh, Baba ile Oğul'un ayrılmaz bir parçasıdır. O, hem Tanrı'nın hem de Mesih'in ruhudur. O, dünyanın ötesinde değil, inananların yüreğindeki Tanrı'nın varlığıdır. O, Baba'dan Oğul'a, Oğul'dan da Baba'ya akan sevgidir. İsa Mesih'e iman eden herkes vaftizle Kutsal Ruh'u almakta ve onunla dolmaktadır. Hiç kimse Kutsal Ruh'un aracılığı olmadan 'İsa Rab'tır' diyemez. Bu sebeple Kutsal Ruh kişiye iman, mucize gücü, ebedi yaşam gibi nitelikleri kazandıran ilahi bir cevherdir. O, insanların kalbine imanın ihsan edilmesinde ve ilahi inayetin sağlanmasında aktif olan ilahi unsurdur Kutsal Ruh olan Tanrı, yapılan işlere rehberlik eder, başkalarıyla ilişki kurmada yardımcı olur, insanların ümitvar olmasını sağlar[508].

Baba, oğulun üzerinde söz sahibidir, onu yönlendirir. Oğul söz dinler ve Baba'nın yönlendirmesine uyar, Kutsal Ruh ise hem Baba'nın hem de Oğul'un yönlendirmesine tabi olur.[509].

Tesliste yaratılış Baba'ya, kurtarış Oğul'a, kutsama Ruh'a aittir. Yaratıcıkla ilgili emirleri Baba verir, Oğul onları gerçekleştirir. Baba, Tanrı Adem'in işlediği günahtan dolayı[510] kurtuluşu planlayarak Oğlunu yeryüzüne gönderir ve onu Kutsal Ruh aracılığıyla dünyada daima hissedilir ve ulaşılabilir kılar. Oğul da Baba'nın sözünü dinleyerek kurtuluşu gerçekleştirir. Daha sonra İsa göklere yükseldiğinde Baba ve Oğul, Kutsal Ruh'u göndererek kurtuluşun insan hayatında etkili olmasını sağlar[511]. Böylece Hıristiyanlar, Yahudilik'teki Yahve'ye mahsus kurtarıcılık sıfatını İsa'ya vermiştir. İsa, halkını günahlarından kurtaran kişi

---

[507] Bkz. Aydın, Hıristiyanlık'ta Din ve Dini Anlayış, s.69.
[508] Bkz. Grahem Kendrick, **Tapınma**, Çev. Levent Kınran, İstanbul, 1996, s.55; Grudem, s.244; Woodhead, s.35.
[509] Bkz. I.Korintoslulara, 2/10-13; Ayrıca Bkz. Woodhead, s.58; . Grudem, s.122; Gündüz, s.78.
[510] Hıristiyan inancına göre Adem cennette yasak meyveden yiyerek günah işlemiştir. Doğan bütün insanlarda bu günah ile doğmakta ve buna asli günah denmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. Erdem, Hazreti Adem, s.76 vd.
[511] Bkz. Kendrick, s.55; Grudem, s.244; Woodhead, s.35.

olarak karşılanmıştır. O aynı zamanda günahları bağışlama gücüne sahip ve günahlıların kurtarıcısıdır. İsa, ölüleri diriltmiş, onun aracılığıyla iman edenlerin hepsi sonsuz yaşamı almaktadır. Vaat edilen bu yaşama gelecekte insanlar yine onun aracılığıyla kavuşacaktır[512].

Yeni Ahit'e göre, her şeyin kaynağı Baba'dır. Babanın sayesinde Oğul ve yine Kutsal Ruh vardır[513]. Baba'nın Tanrı oluşu kendisini Oğul ve Ruh'tan ayırmıyor. Çünkü bu birbiriyle özdeştirilmiş üçlü bir birliktir.[514] Hıristiyanlık inancında her şey bu üçlüye yani teslis temeline dayanmaktadır. Hıristiyanlıkta Tanrı denilince teslis inancı anlaşılmaktadır. Teslis hem pak ve temizlikten kaynaklanan kutsallıkla, hem de iyilik asıllı sevgi ile doludur[515]..

Tanrı çok adaletlidir. O'nun adaleti kutsallığından kaynaklanmaktadır. O'nun adaleti, muhtaç olanın ve tövbe edenin hakkını arar ve verir.[516] O'nun öfkesi de adaletinin gereğidir. Tanrı öfkesi ile de haksız olanları, zulmedenleri cezalandırır[517].

Hıristiyanların inancına göre bütün insanlar doğuştan gelen bir his ile Tanrı'yı bilmekte ancak daha sonra çevresel faktörlerin etkisiyle isyan ya da inkar etmektedir. Tanrı görünmez ancak dünya yaratılalıdan bu yana yaptıkları ile anlaşılmaktadır. Kaianattaki tabi olaylar, yağmurlar, mevsimler, yiyecekler ve var olan her şey Tanrı'nın görünmeyen niteliklerini, sonsuz gücünü bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Bunların içerisindeki en büyük delil de O'nun benzerliğinde yaratılmış olan insandır[518]. Nitekim bazı Hıristiyanlar tarafından Tanrı'nın varlığı ile ilgili hiçbir akılcı neden Kutsal Kitapta

---

[512] Bkz. Matta, 1/21; 2/7-10; Markos, 10/21, 30; Luka, 7/28;; Yuhanna, 3/16;5/24; 1.Korintoslulara, 15/22,54; 1.Selaniklilere, 1/10; 2.Timeteosa, 12/10; 1.Yuhanna, 5/19; Ayrıca bkz. Johnson, s. 7.
[513] Bkz. Romalılara, 11/36.
[514] Üçlü birlik ifadesi, Hıristiyanlık tarihinde ilk olarak 180 yılında Antakyalı Theophilus tarafından kullanılmıştır.Tarhihi rivayetlerde üç ayrı şahıstan oluşan üç tanrısal varlık olduğu ve aralarındaki birliğin sadece 'cevher birliği'olduğu belirtilmektedir. Bkz. Sarıkçıoğlu, s.289.
[515] Bkz. Markos, 9/2; Luka, 1/35; 11/13; Resullerin İşleri, 2/4; 4/31; 9/3; Efesoslulara, 3/20; İbranilere, 9/8; Vahiy, 1/12; Bkz. Milne, 1995, 52,61.
[516] Bkz. Yuhanna, 1/9; Vahiy, 15/3.
[517] Bkz. Yuhanna, 3/36; Efesoslulara, 2/3; 1.Selaniklilere, 1/10; Vahiy, 6/16.
[518] Bkz. Elçilerin İşleri, 14/17; Romalılara, 1/19-21,25.

sunulmayıp, varlığının sorgulanamaz olduğunu ve Tanrı sadece "Rab benim, benden başka Tanrı yoktur" gibi cümlelerle varlığını bildirmiş olduğu belirtilmektedir[519].

Tanrı, kolay anlaşılır yapıda değil, esrarlıdır. O pek çok sebepten dolayı gizemli ve anlaşılamazdır. O, insanı aşmaktadır.[520] Çünkü sınırlı ve sonlu olan insanların, sınırsız ve sonsuz olan Tanrı'yı tam olarak anlayabilmesi mümkün değildir. O'nun büyüklüğü, anlayışı, bilgisi, sıfatları, zenginlikleri ve yargıları insanın kavrama yeteneğini aşmaktadır. Bu yüzden Tanrı, tümüyle kavranamaz. Ancak İnsan Tanrı'yı tam olarak kavrayamasa da, O'nunla ilgili gerçekleri öğrenebilir. O, hiç anlaşılamaz değil, tümüyle anlaşılması mümkün de değildir. Bu durumda insan sürekli olarak Tanrı'yı keşfetmeye çalışacak, bu da onun yaşamını olumlu bir şekilde etkileyecektir[521].

Tanrı bağımsızdır ve çok güçlüdür. Her şey tam ve sınırsız bir şekilde O'na bağlıdır. Tanrı'nın her şeye gücü yetmektedir. O'nun insanlara ya da herhangi bir şeye ihtiyacı yoktur. İnsanlar O'na muhtaç ama O, hiçbir şekilde hiçbir şeye muhtaç değildir. Tanrı, yaratılmamış kendi kendine var olmuştur. Tanrı, ezeli ve ebedidir. Her şey bir anda yok olup gidebilir ama Tanrı sonsuza dek var olacaktır. Tanrı tüm varlığıyla her yerdedir. Ancak farklı yerlerde farklı şekillerde işlev görmektedir. O istemeden hiçbir şey meydana gelmemektedir. O, aynı zamanda yanlışsız ve tek iyi olandır[522].Tanrı dün, bugün ve sonsuza dek aynıdır[523]. Mezmurlar (102/25-27) daki şu şiirimsi cümleler Tanrı'nın gücünü bize özetlemektedir;

"Çok önceden attın dünyanın temellerini, göklerde senin ellerinin yapıtı,

Onlar yok olacak, ama sen kalıcısın,

Hepsi bir giysi gibi eskiyecek, onları bir kaftan gibi değiştireceksin.

---

[519] Bkz. Milne, s.9.

[520] Yeni Ahit'te dayandırılarak Tanrı'nın ruh olduğu söylenmiştir. Bkz. Yuhanna, 4/24; Ayrıca bkz. Grudem, s.103.

[521] Bkz. Romalılara, 11/33; I Timoteosa, 6/16; Ayrıca bkz. King, s.116; Grudem, s.71.

[522] Tanrı kelimesinin İngilizce karşılığı olan 'God' kelimesi iyi anlamındaki 'good sözcüğünün kısaltılmış şekli olup Tanrı'nın hep iyi olduğunu vurgulamak için özelikle tercih edildiği söylenmektedir. Çünkü zalim bir tanrıya inanç insanı zalim yapar. Bkz.Karen Armstrong, **A History of God**, Newyork, 1993, s.109.

[523] Bkz. Yuhanna, 1/3; Elçilerin İşleri, 17/24-25; Romalılara, 11/35-36; 1.Koleselilere, 8/6; Vahiy, 4/11 ; Ayrıca, bkz. Peter Scott, **Theology, Ideology and Liberation**,Cambridge, 1994, s.98,99,104; Kendrick, s.16.

Geçip gidecekler, ama sen hep aynısın.

Yılların tükenmeyecek."

Hıristiyan inancına göre Tanrı, dünyanın ve insanların dışında, çok ötesinde var olan ve onlara hükmedendir. O, insanları ilk olarak yokluktan çıkarmış ve onları daima varlıkta tutmuş olandır. Tanrı, Kutsal Ruh'u aracılığıyla imanlıların içinde yaşar ve onları kendisiyle kişisel bir beraberliğe yönlendirir[524]. O, kainatı başlangıçta hiç yoktan var etmiştir. Tanrı'nın gücü sınırsız olduğu için her zaman yeni şeyler yapmaktadır. O, her şeyin devamlılığını, sürekliliğini ve beraberliğini sağlar[525].

Hıristiyan inancının, akla olduğu kadar yüreğe ve duygulara hitap ettiği belirtilmiştir. Buna göre Tanrı sevgi demektir. O, insanlara olan sevgisinden dolayı biricik oğlunu dünyaya göndererek onların yaşamasını sağlamıştır. İsa Mesih insanların suçlarına kefaret olarak ölmüş ve günahtan aklanmaları için tekrar dirilmiştir[526]. İsa Mesih'in insanlık için ölmesi, Tanrı'nın insanlığa duyduğu sevginin göstergesidir. Böylelikle Tanrı kendi öz oğlunu insanlık için kurban olarak göndermiş onu bizzat kendisi çarmıhta ölüme teslim etmiş ve daha sonra diriltmiştir. Mesih İsa'nın çarmıhta ölümü insanlığın Tanrı'yla barışmasını simgeler. Zira günahkar insan Tanrı'yla barışık değil demektir. Mesih'in çarmıhta akan kanı ve ölümü sayesinde insanlık günahtan kurtulmuştur. Günahtan kurtulan insan, Mesih sayesinde Tanrı'nın huzuruna kutsal, pak ve temiz olarak çıkacaktır.[527] Ayrıca Hıristiyan inancına göre İsa Mesih'in ölümden dirilmiş olması onun Tanrılığının ve Mesihliğinin ispatıdır. Onun dirilmesi aynı zamanda kendisine inananların da ölüme galip gelerek yeni bir yaşama girecekleri anlamına gelir[528] Tanrı, İsa'da dünyaya geldi, insanın bedenini aldı ve insanın

---

[524] Bkz. Romalılara, 8/9-17; Ayrıca bkz. Armstrong, **A History of God**, 1993, s.108.
[525] Bkz. Yuhanna, 1/3; Resullerin İşleri, 17/25; Romalılara, 4/7; 1.Korintoslulara, 1/28; Koleselilere, 1/7; İbranilere, 1/3; 11/3.
[526] Bkz. Matta, 28/1-10.
[527] Bkz. Koleselilere, 2/19-22.
[528] Bkz. I Yuhannanın, 4/9-10.

zamanına ve mekanına girdi. Tanrı'nın var ettiği dünya ve insan yaşamı bu gerçekten dolayı önem kazanmaktadır. Tanrı iyi ve şefkatlidir. Merhametiyle insanların suçlarını bağışlar[529].

Hıristiyanlar, İsa'nın özel anlamı olduğu konusunda anlaşmış, ancak onu yorumlamada aralarında farklılıklar oluşmuştur. Onlar bu farklılıkların sebebini İsa'nın bizzat kendini tanımlamasındaki kapalılığa dayandırmıştır.. Zira İsa her zaman bilmece gibi ve mesellerle konuşmuştur. Kendisine kim olduğu sorulduğunda "Ben kimim dersiniz" diye soru ile cevap vermiş[530] gibi cevaplar vermiş ve açık konuşmamıştır. Hıristiyanlıkta İsa'nın Tanrı ile çok yakın bir ilişkisi içerisinde olmuş ve yaratılmış olanlarla yaratıcı Tanrı arasındaki sınırı sadece onun aştığı iddia edilmiştir[531].

Tanrı anlayışından sonra put ve putperestliğin anlaşılmasında yardımcı olacağı düşünülerek, O'na nasıl ibadet edildiğinin bilinmesinde yarar görülmüştür.

2. Putperestlik Bağlamında Hıristiyanlık'ta İbadet

Hıristiyanlık'ta İbadet, boyun eğme, itaat etme, kulluk etme ve tapınmadır. İnsanın yaradılışı, Tanrı'ya tümüyle bağımlı olmayı gerektirir. Çünkü sahip olunan her şey O'ndan gelmekte, alınan soluk bile O'nun armağanıdır. Bunun karşılığı olarak kişi yaşantısında samimi bir şekilde kendini Tanrı'ya sunarak ibadet etmesidir. Samimiyet olmadan yapılan ibadet enerji kaybı ve zaman kaybıdır. Samimi ibadet günlük yaşantının gereği olarak görülmelidir[532].

Hıristiyan inancına göre, insanın en büyük amacı Tanrı'ya ibadet etmek, O'nu yüceltmek, hoşnut etmek, bunları yaparken de sonsuz zevk almak olmalıdır. Çünkü İnsanın dünyaya hizmet edilmek değil, hizmet etmek için geldiğini belirten İsa'nın tüm yaşamı, en

---

[529] Bkz. Resullerin İşleri, 14/17; Ayrıca bkz. Milne, s.181; Gündüz, s.73.
[530] Bkz. Matta, 16/13-16; Markos, 8/27-30; Luka, 9/18-21.
[531] Bkz. Woodhead, s.13,24. Bazı Hıristiyan mezhepleri bu konuda daha da ileri giderek İsa'nın iconunu yaparak ona saygı göstermeyen bir kişinin, İsa'nın ikinci gelişinde onu göremeyeceğini, ona inananlar ise ebedi hayata kavuşacaklarını savunmuştur. Bkz. Antony Eastmond and Liz James, **Icon and Word The Power of Images in Byzantium,** England, 2003, s.67.
[532] Bkz. Milne, s.38; Kendrick, s.128.

sıradan işler de dahil olmak üzere tapınmadır. Tanrı'ya karşı hissedilen gerçek sevgi ve övgüler ibadetlerle gösterilmelidir. Çünkü Tanrı, büyüklüğü ve yaptıkları karşısında bütün mahluklar tarafından övülmeye, tapılmaya layıktır. İnsan övgülerinin O'na uygun olmasına çaba göstermelidir. Bu çaba da ancak yürekten içtenlikle yapılmayla gerçekleştirilebilir[533].

Hıristiyan inancında ibadetlerde dua ve övgü çok önemlidir. Nitekim Tanrı'nın kurtarma vaadi karşısında insanların övgülerle dua etmesi gereklidir. "Övgü, saygı, yücelik ve güç sonsuzlara dek, taht üzerinde oturanın ve Kuzu'nun olsun"[534] diyerek dua etmek çok önemli görülmektedir[535].

Hırisitiyanlık'ta ibadetlerin temeli sayılan sakrament denilen bazı dini ayinler. Vardır. Bunlar; vaftiz[536], evharistiya[537], konfirmasyon[538], günah itirafı[539], nikah[540], rahip takdisi[541],

---

[533] Bkz. Kendrick, s.15,20-21,143.
[534] Bkz. Vahiy, 5/13.
[535] Bkz. Luka, 3/21; Bilgi için bkz. Milne, s.259,312.
[536] Bkz. Matta, 28/19-20; Koleselilere, 2/11-12. Ayrıca bilgi için bkz. Erdem, "Hıristiyanlık'ta Vaftiz Anlayışı", **A.Ü.İ.F.D**.1993; c.XXXIV, s.135; Talley, c.XIV, s.447-448; Erbaş, s.121; Grudem, s.406; Gündüz, s.140-141; Woodhead, s.55; Putperest olan Babilliler, Mısırlılar ve Yunanlılarda vaftizin var olduğu ve farklı şekilde yapıldığı nakledilmektedir. Bkz. Erdem, "Hıristiyanlık'ta Vaftiz Anlayışı", s.134.
[537] Bkz. I.Korintoslulara, 11/23-30; Ayruca bilgi için bkz. Talley, s.448-449-450; Ahmet Eroğlu, "Ekmek Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları", **A.Ü.İ.F.D**. Ankara, 1999, c.XXXIX, s.443; Erbaş, s.161-162; Woodhead, s.57,59. Son akşam yemeğinin daha sonra İsa'nın eti ve kanına dönüşmesinin Pers tanrılarından Mitra'ya özgü böyle bir uygulama olduğu söz konusudur. Buna göre insan suretinde ki tanrının etini yemek ve kanını içmek elbette çok eski bir adettir ve başlangıcı aslen yamyamlara dayanmaktadır. İsa'nın kendini kurban etmesi de pek çok durumda tanrıların kendi kendini kurban etmesi ile ilişkilidir. Antik dünyada tanrıların insanın iyiliği için acı çekerek ölümleri insanlık adına adak olarak kabul edilen kurtarıcı tanrılardı. İsa Mesih'in Hıristiyanlığı, Tanrı'nın gazabını, ceza için eziyet etmeyi vurgulamaz aksine onun sevgisini ve insanın zayıflığı karşısındaki sınırsız bağışlamasını, affediciliğini belirtir. Bkz. Weigall, 85; Erbaş, s.166.

Evharistiyanın Pavlus tarafından Hıristiyanlığa sokulduğu söylenmektedir. (Bkz. Sarıkçıoğlu, s.276). Pavlus, Hıristiyan olmadan önce bir putperest idi. Pavlus'un bu durumu, Hıristiyanlığın putperest inançlarından etkilenerek İsa'nın bildirdiğinden farklılaştığı görüşünü doğrulamaktadır.Bkz.Baş, s.108.
[538] Bilgi için bkz. Erbaş, s.222; Gündüz, s.146.
[539] Bkz. Matta, 18/8-9; Bilgi için bkz. Mehmet Katar, **Yahudilik'te, Hıristiyanlık'ta ve İslam'da Tövbe**, Ankara, 2003, s.92 ve devamı.
[540] Bilgi için bkz. Gündüz, s.148. Hıristiyanlıkta evliliğin kutsallığına karşılık boşanma tasvip edilmemiştir. Katoliklerde boşanmanın tek sebebi zinadır. (Bkz. Sarıkçıoğlu, s.293). Eski Ahit ve Yeni Ahit Putperestlerde ise zinanın meşru bir uygulama olduğunu belirtmektedir. Bu konu hakkında bilgi "Yeni Ahit'in Put ve Putperestlere Bakışı"kısmında verilmiştir.

Yahudilikte Tanrı'ya ibadet edecek insanları yetiştirecek müessese olarak görüldüğünden dolayı evlilik teşvik edilmiştir. Bekar bir erkek eksik sayılmıştır. (Bkz. Firestone, s.167 vd) Evliliği bozan şeyler yasaklanmıştır. On emrin yedincisinde "Zina etmeyeceksin" Çıkış, 20/14; Ayrıca bkz. Tesniye, 5/18 belirtildiği üzere zina yasaklanmıştır.

İslamda da evlilik teşvik edilmiştir. (Bkz. Rum, 30/21; Nur, 24/32). Ancak boşanma hoş karşılanmamakla birlikte insanları güç durumda bırakmamak, zinaya yol açmamak gibi nedenlerden dolayı

son yağlamadır[542]. Bunlardan vaftiz ve evharistiya bütün Hıristiyan gruplar tarafından kabul edilmektedir[543].

Sakramentlerden başka Hıristiyanlık'ta hac ve oruç ibadeti de vardır[544]. Ayrıca Hıristiyanlık'ta günlük, haftalık, ve yıllık yapılan bazı temel ibadetler vardır. Bunlardan haftada bir yapılan Pazar günü ibadeti Hıristiyanlık'ta çok önemlidir.

Yıllık ibadetler, Mesih'in yaşamı, ölümü, Kutsal Ruh, Meryem ve azizlerle ilişkilendirilerek zamanı kiliseler tarafından ayarlanmış bayram ve anma günleridir[545]. Bunların başta gelenleri, noel[546], paskalya(Easter) bayramı[547], haç yortusu[548], Meryem Ana günüdür[549].

3. Yeni Ahit'in Put ve Putperestlere Bakışı

İnciller, Resullerin İşleri, Mektuplar ve Vahiy'den oluşan Yeni Ahit'te put ve putperestlerle ilgili bilgiler Tanah'la kıyaslandığında daha azdır. Çünkü Hıristiyanlar tarafından şeriat kitabı olarak kabul edilen ve Eski Ahit adını verdikleri Tanah'ta[550] put ve putperestler hakkında oldukça geniş bilgi verilmektedir. Bu bilgiler Yahudilikle ilgili bölümümüzde bulunmaktadır. Tanah'taki bu bilgiler ekseriyetle Hıristiyanlarca kabul edilmektedir. Nitekim İsa, Tanah'taki hükümleri yıkmaya değil, tamamlamaya geldiğini

---

Hıristiyanlıkta olduğu gibi zorlaştırılmamıştır. Bkz. M.Akif Aydın, **İlmihal II İslam ve Toplum**, Ankara, 2005, s.198,224.

[541] Bilgi için bkz. Erbaş, s.223; Gündüz, s.148.

[542] Bilgi için bkz. Erbaş, s.222; Gündüz, s.149.

[543] Bkz. Mustafa Erdem, "Kıpti Kilisesi Üzerine Bir Araştırma" , **AÜİFD**, Ankara, 1997, c.36, s.169; Woodhead, s.55; Gündüz, s. 139-140.

[544] Bkz. Matta, 8/22; Markos, 2/14; Luka, 5/27; Yuhanna, 21/19-22; Ayrıca bilgi için bkz. Ali Erbaş, **Hıristiyanlık'ta İbadet**, İstanbul, 20032003, s.53-61; Gündüz, s.150.

[545] Bkz. Matta, 6/9-13; Bilgi için bkz., Thomas J. Talley "Worship and Cultic Life, Christian Worship" , **The Encyclopedia of Religion,** Editör: Mircea Eliade, Newyork, 1996, c. XIV, s.450; Gündüz, s.149.

[546] Daha geniş bilgi için bkz. Erbaş, s.28,34,36; Gündüz, s.162 vd; İsa'nın doğum günü olarak kutlanan 25 ocak güneş dinlerinde, güneşin doğum tarihi olarak kabul edilmişti. Zedüştten önceki İran güneş tanrısı Mitra'nın da doğum günü kabul edilmiş ve pek çok yerde büyük şölenlerle kutlanırdı. Bu sebeple Noel, İsa'nın doğum yıldönümü değil, putperestlere ait bir gündür olduğu iddia edilmiştir. Bkz. Weigall, 119-144; Erbaş, s.45.

[547] Bilgi için bkz. Erbaş, s.47; Gündüz, s.152 vd.

[548] Bkz. Luka, 9/23; Ayrıca bkz. Erbaş, s.47-49; Gündüz, s.152.

[549] Bkz. Erbaş, s.50.

[550] Hıristiyanlar Tanah'ı şeriat kitabı olarak kabul etmekte, ona Eski Ahit adını vermektedir. (Bkz. Erdem, "İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram", s.154). Hıristiyanlar, Eski Ahit ve Yeni Ahit ten oluşan kitaplarını ise Kitab'ı Mukaddes olarak isimlendirmektedir.

belirtmektedir[551]. Yeni Ahit'te Tevrat'ın bu hükümleri bazen de yorumlanarak yeni anlamlarla verilmektedir[552]. Bu sebeple burada sadece Yeni Ahit'te konu ile ilgili olan ifadeler ele alınmaktadır.

Yeni Ahit'te putperest olarak genellikle Yahudiler bazen de Romalılar ve Yunanlılardan bahsedilmiştir.

Yeni Ahit'te put ve putperestler olarak bahsi geçen ifade sayısı 37 dir. Bu ifadelerden üç tanesi İncillerde, diğerleri ise Resullerin İşlerinde ve mektuplarda yer almaktadır.

Yeni Ahit'te verilen bu ifadeleri daha önce Tanah'ta yaptığımız gibi belirli başlıklar altında vermeye çalışacağız. Yeni Ahit put ve putperestleri özellikleriyle birlikte tanımlamaktadır.

3.1. Put ve Putperest Tanımı

Yeni Ahitte, putların neler oldukları, put ve putperestlerin özellikleri anlatılmaktadır.

Romalılar'a Mektuplarda putların "Fani olmayan Tanrı`nın izzetini, fani olan insan, kuşlar, dört ayaklılar, yerde sürünenler suretinin benzeyişiyle değiştirdiler."[553] insan, kuş, hayvan ve sürüngen şeklinde elle yapılmış şeyler oldukları belirtilmiştir.

Putperestler bazen sevdikleri kişileri bazen de krallarını tanrılaştırmış ve öldükten sonra bu kişilerin heykellerini yaparak onları yüceltmiştir[554]. Putperestler insanların yanı sıra

---

[551] Bkz. Matta, 5/17.
[552] Bkz. Erdem, "İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram", s.154.
[553] Romalılara, 1/23; Hıristiyan inancına göre Rab Tanrı, semavidir, O'nun mekanı göklerdir. Tezahürü ise İsa'dır, onların dışında başka bir görüntü ilah edinilemez. İsa'nın dışında başka bir şeyde Tanrı'nın tecelli ettiğini kabul etmek şirktir, yasaktır. Bkz. I Korintoslulara, 2/10-13
[554] Mısır firavunlarında olduğu gibi. (Bkz. Eliade, c.I, s.120). Bu konu daha geniş olarak Yahudilik Bölümünde işlenmiştir.

kendilerinden daha akıllı, kurnaz, ve kuvvetli olduklarını hissettikleri kuş[555], boğa[556] gibi dört ayaklı yada sürüngen türünden bazı hayvanları da kutsallaştırmıştır. Sürüngen türünün başında yılan yer almıştır[557].

Yuhanna'nın Vahyi'nde Yukarıda sayılanlardan başka, putperestlerin put olarak cinlere, altın, gümüş, tunç, taş, tahta dan yapmış oldukları şeylere secde ettiği anlatılmaktadır[558].

Yeni Ahit'te secde edilen putların murdar oldukları belirtilmektedir. Resullerin İşleri'nde onlara sunulan kurbanların murdar olduklarından bahsedilmektedir[559]. Bu kurbanlar putlara sunulduğu için murdar oluyorsa doğal olarak putların da murdar olması gerekmektedir. Putların bu murdarlıkları, Tanrı yerine konularak ibadet edilmelerinden ve kötü görülerek yasaklanan fuhuş[560] gibi bazı uygulamaların onlar için yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Pavlus murdar olan putların aynı zamanda hiçbir değeri olmadıklarını ve anlamsız olduklarını belirtmektedir: "…biliriz ki put dünyada bir şey değildir…"[561] ; "…yahut put bir şey midir…"[562]. Çünkü putlar ne fayda ne de zarar verebilir, kendilerini dahi koruyamayan şeylerdir.

---

[555] Sebe bölgesinde yaşayanların Nesr adında yırtıcı kuş şeklinde erkek ilahı vardı. Nuh Kavmi putlarından birinin ismidir. Himyeri ve Zül Kela kabileleri ona ibadet ediyordu. Daha sonra ona ibadet etme Hicaz'ın yükseklerine kadar yayıldı. Yırtıcı kuş şeklindeydi. Bkz. El Kelbi,s.52, st.10; Abduh, s.19,59; El Cebri, s.86.
[556] Yahudilik le ilgili bölümümüzde boğa ile ilgili bilgi vermiş bulunmaktayız.
[557] Yılana tapınma sadece bir türe, bir ruh temsilcisi olduğuna inanılan tek bir yılana ya da Tanrılık niteliği oğluna inanılan tek bir yılana tapınma şeklinde olmuştur. Yılanın sahip olduğu bazı özellikler onu kutsallaştırılmıştır. Bunlar ayakları, kanatları olmaksızın hızlı bir şekilde kayarak esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolması, çok zeki olması, etkileyici bakışı, güzelliği, gücü, ölüme yol açan ani ısırığı, sarılan kıvrımları, onu uzun ömürlü beklide ölümsüzlüğü andıran deri değiştirmesidir. Bütün bunlar ona karşı merak, ilgi, korku ve saygı duyulmasına yol açmıştır. Mesela kobra ve engerek yılanlarının korkudan dolayı kutsallaştırıldığı fikrini akla getirmektedir. Yılan, pek çok millet ve bölge halkında olduğu gibi Mısırlılar ve Yahudiler tarafından da kutsallaştırılmıştır. Bkz. J.A.Macculloch, "Serpent-Worship", **Ansiclopedia of Religion and Ethic**, London and Newyork, 1908-1927,s.399,402,403.
[558] Bkz. Vahiy, 9/20.
[559] Bkz. Resullerin İşleri, 15/20.
[560] Bkz. Markos, 21-23.
[561] Bkz. I Korintoslulara, 8/4.
[562] I Korintoslulara, 10/19.

Pavlus putların dilsiz olduklarını, dolayısıyla konuşamadıklarını ifade etmektedir: "Biliyorsunuz, putperestken şöyle ya da böyle saptırılıp dilsiz putlara tapmaya yöneltilmiştiniz"[563].

Dilsiz olan putlar görmekten, duymaktan ve yürümekten de acizdirler. Yuhanna'nın Vahyi'nde "…insanların baki kalanları cinlere, göremeyen, işitemeyen ve yürüyemeyen altın, gümüş, tunç, taş ve ağaç putlara secde kılmak üzere kendi ellerinin işlerinden tövbe etmediler."[564] denilerek putların bu özellikleri belirtilmektedir.

Yuhanna'nın Mektubu'nda "Ey küçük çocuklar, kendinizi putlardan koruyun."[565] denilerek putların sakınılması gereken tehlikeli şeyler olduğu belirtilir. Çünkü putlara kulluk eden kişi kendisini dünya zevk ve sefasına kaptırarak Tanrı'yı unutmakta ve dünya hayatını adeta putlaştırmaktadır. Oysa inanan kişinin bu dünyada ki amacı sadece Tanrı'ya tapınmak, hizmet etmek, O'nu tanıtmak ve duyurmak olmalıdır[566].

Hiçbir değeri olmayan putlar, inananlar için üzülme ve öfkelenme sebebidir. Pavlus, Atina şehrinin putlarla olduğunu görünce üzülmüş ve öfkelenmiştir[567]. Putlar, Tanrı yerine konulduğundan ve insanları Tanrı'yı unutturduklarından dolayı inananların üzülmesine aynı zamanda da öfkelenmesine sebep olmuştur.

Matta İncil'inde İsa, putperestler hakkında bize bilgi vermektedir. İsa şakirtlerine yaptığı vaazda Levililer Bölümü 19/18'de yer alan "Sen komşunu sevecek, düşmanından nefret edeceksin" cümlesini ele almaktadır. İsa'ya göre, düşmanları da sevmek hatta eziyet eden kişilere dahi dua etmek gerekir. Çünkü gökteki Baba, iyi kötü ayırt etmeksizin güneşi herkesin faydasına sunmakta, yağmuru da herkesin üzerine yağdırmaktadır. İnananlar bu Baba'nın çocukları olarak her yaptığında O'nu kendilerine örnek almalıdır. İnananlar, Tanrı'yı örnek almayıp sadece kendilerini sevenleri sever, yalnız kendi kardeşlerini

---

[563] I Korintoslulara, 12/2.
[564] Vahiy, 9/20.
[565] I Yuhanna, 5/21.
[566] Bkz. Milne, s.69,76,81-82,87.
[567] Resullerin İşleri, 17/16.

selamlarsa putperestlerden farklı bir şey yapmamış, onlar gibi hareket etmiş ve kamil insan olamamış olur[568]. İsa, burada kendisine tabi olanlardan herkesi selamlamasını, kucaklamasını, iyilik yapmasını, affedici olmasını isteyerek kamil insan tanımını yapmakta, putperestlerin ise bu tanımın dışında bırakmaktadır. İsa'ya göre putperestler kamil olmayan insanlar olmaktadır. Affetmeyi ve sevmeyi bilmediklerinden kamil insan değildir[569].

İsa vaazlarında insanlar arası ilişkilerin iyi olması üzerine durmaktadır. O yaptığı bir vaazda, iki kişi arasında ki problem çözme konusunu ele alarak putperestlere atıfta bulunur ve şöyle der: " Eğer kardeşin sana karşı günah işlerse git, yalnız onunla senin aranda kabahatini kendine göster; seni dinlerse, kardeşini kazandın. Fakat seni dinlemezse, yanına bir yada iki kişi al da iki veya üç şahidin ağzı ile her söz sabit olsun. Ve eğer onları dinlemek istemezse, kiliseye söyle. Ve eğer kiliseyi de dinlemek istemezse, o sana putperest ve vergi mültezimi[570] gibi olsun."[571] Burada İsa, hiç kimseye hatta kiliseye bile güveni ve saygısı olmayan kişileri putperestlere benzetir. Dolayısıyla İsa'ya göre putperestler sulh istemeyen, hiçbir şeye güvenmeyen ve saygı duymayan kişilerdir.

Putperestler bazen elle yaptıkları putlara tapınmıştır. Nitekim Yeni Ahit'te Yahudi putperestlerin elleriyle buzağı putu yaptıkları sonra da ona tapındıkları belirtilmiştir[572].

Yeni Ahit'te elleriyle yaptıkları putlara tapınan putperestlerin aynı zamanda yalancı ve ikiyüzlü oldukları belirtilmektedir. Çünkü Romalılar'a Mektup'ta Yahudi Putperestlerin başkasına zina etmemeği vaaz ederken kendilerinin zina yaptıkları ve putlardan nefret ettiklerini söylerken de put tapınaklarını yağmaladıkları vurgulanmaktadır[573].

---

[568] Bkz. Matta, 5/43-48.
[569] Affetme, sulh, merhametli olma, iyilik severlik, Hıristiyanlığın ahlaki esaslarını oluşturan İsa'nın dağ vaazları arasında yer almaktadır. Bkz. Matta, 5/3-10.
[570] Vergi mültezimi, Rolalılar için vergi toplayan kişilerdir. Bkz. Matta, 5/46.
[571] Matta, 18/15-17.
[572] Bkz. Resullerin İşleri, 7/40-41.
[573] Romalılara, 2/22.

Pavlus'un yalancı ikiyüzlü diye tanımladığı putperestler aynı zamanda tamahkardır. Çünkü O, Efesoslulara yazdığı mektup'ta "…putperest demek olan tamahkar adam…" [574] tanımını yapmaktadır.

Yeni Ahit'te tamahkar olan putperestlerin inatçı kişiler oldukları vurgulanmıştır. Çünkü onlar putperestlilerinden dolayı Tanrı'nın verdiği bela ve sıkıntılardan ders almayıp elleriyle yaptığı putlara secde etmeye devam etmişdir.[575]

Pavlus, putperestlerin cahil kişiler olduklarını vurgulamıştır. Onlar cahil oldukları için kolayca kandırılmakta ve putlara yöneltilerek putperest yapılmaktadır[576].

Cahil olan putperestler, Tanrı isteği doğrultusunda yaşamayan, caiz olmayan yolda yürüyen kişiler olarak tanımlanmaktadır[577].

Pavlus doğru yolda yürümeyen putperestlerin, ayartılan, saptırılan kişiler olduklarını belirtmektedir.[578] Putperestlerin ayartılmasına bilge kişi Balam'ın, Moab Kralı Balak'ı[579] ve İsrail Kralı Ahab oğlu Yoram'ın annesi İzabel'in oğlunu ve kavmini ayartması[580] örnekleri verilmektedir.

Pavlus'un Putperestleri ayartılan kişiler olarak tanımlamasının nedeni, Kainattaki yağmurlar, mevsimler, yiyecekler ve var olan her şey Tanrı'nın varlığını ve sonsuz gücünü göstermektedir[581]. Kainatta var olanlar içersine O'nun varlığına en büyük delil de kendi benzerliğinde yaratmış olduğu insandır[582]. Tanrıyı gösteren bütün bu delillere rağmen putperestler başkalarının ayartması ile Tanrı'yı terk edip putlara kulluk etmektedir. Bundan dolayı Pavlus putperestlerin ayartılan, saptırılan kişiler olduklarını belirtmektedir.

---

[574] Bkz. Efesoslulara, 5/5.
[575] Bkz. Vahiy, 9/20.
[576] Bkz. I Korintoslulara, 12/2.
[577] I Petrus, 4/3.
[578] Bkz. I Korintoslulara, 12/2.
[579] Bkz. Vahiy, 2/14.
[580] Bkz. Vahiy, 2/20.
[581] Bkz. Resullerin İşleri, 14/17; Romalılara, 1/19-21,25.
[582] Bkz. Tekvin, 9/6.

Pavlus Korintoslular'a yazdığı mektupta putperestlerin günahkar ve haksızlık yapan kişiler olduklarını belirtmiştir. Çünkü putperestler varlıklarını borçlu oldukları Tanrı yerine putlara kulluk ettikleri için O'na haksızlık etmekte ve günah işlemektedir[583].

Yeni Ahit'te günahkar putperestlerin bedeni, nefsani işler yapan kişiler oldukları belirtilmiştir. Çünkü Pavlus Galatayalılar'a yazdığı mektup'ta putperesliği, zina, pislik, şehvet, sihirbazlık, düşmanlıklar, münazaa, kıskançlık, gazaplar, çekişmeler, ayrılıklar, fırkalar, hasetler, sarhoşluklar, sefahetler olarak, Bu gibi şeyleri de beden işleri olarak tanımlamıştır[584].

Yukarıdaki ifadelerin yanı sıra Pavlus Korintoslular'a Mektub'unda bedene farklı açıdan bakarak putperestliği değerlendirmektedir. Bu bakış açısına göre beden Rab için, Rab da Beden içindir. Çünkü insan bereket kasesinden içip ekmek kırıntısından yediğinde bedeni Mesih'in azası olur. Bundan dolayı insanın işlediği günahlar beden işi değil, aksine bedenin dışındadır. Çünkü Mehih'in azası olan beden aynı zamanda Ruhulkudüs'ün mabedidir. Bu durumda zina eden de, putperest olanda kendi bedenine karşı günah işlemiş olmaktadır. Mesih'in azası olan bedenin de putperestlik ve fuhuş yapması doğru değildir[585].

Putperestler, köpekler, katiller, büyücüler, fuhuş yapanlar, yalancı ve hilekarlarla bir tutulmuştur. Çünkü köpekler sahibine kayıtsız itaat etmekte, putperestlerde aynı şekilde düşünmeksizin putlara itaat etmektedir. Katiller, haksız yere Tanrı'nın kendi suretinde yarattığı ve evharistiya ile Mesih'in bir azası haline gelen kişiyi öldürmektedir. Büyücüler sadece Tanrı'nın bileceği ve yapacağı işlere karışmakta Tanrı'nın egemenliğine müdahale etmektedir. Fuhuş yapanlar Mesih'in azası olan bedenlerine karşı haksızlık yapmakta, günah işlemekte, kutsal olan evlilik müessesesin bozmaktadır. Yalancı ve hilekarlar, Tanrı adına yalan söylemekte ya da yalanları ile insanları birbirine düşürmektedir. İşte katiller, büyücüler, fuhuş yapanlar, yalancılar, hilekarlar yaptıkları bu şeylerden dolayı büyük günah işlemekte,

---

583 Bkz. I Korintoslulara, 6/9.
584 Bkz. Galatyalılara, 5/19-21; Kolesililere, 3/5.
585 Bkz. I Korintoslulara, 6/14-19.

toplum ve Tanrı tarafından sevilmemektedir. Bu sebeplerden dolayı putperestler bu kişilere benzetilerek onlarla birlikte zikredilmiş olabilir[586].

Yeni Ahit'te yukarıda belirtilen vasıflarla tanımlanan put ve putperestlere karşı Tanrı kendi gücünü ve özelliklerini açıklayarak onlarla ilişkilendirilmesini farklı şekillerde ortaya koymaktadır.

3.2. Put, Putperestler ve Tek Tanrı İlişkisi

Yeni Ahit'te putlar ve Tanrı ilişkisi de ele alınmaktadır. Bu ilişki içersinde Tanrı'nın gücü vurgulanarak putlarla mukayesesi yapılmakta ve putların acizliği ifade edilmektedir.

Yeni Ahit'tin bölümlerinden olan Mektuplar genellikle "Babamız Allah ve Rab İsa Mesih'ten size inayet ve selam olsun" diye başlar, dua ile biter. Bu başlangıç ve bitişler ile Hıristiyan inancında putlara hiçbir şekilde yer olmadığı vurgulanmaktadır.

Tanrı hakikat ve ezeli - ebedi olan, putlar ise yalan ve fani olandır. Pavlus Mektuplarında, Tanrı'nın bu özelliklerinden dolayı bazı putperestlerin, put gerçeğini görerek daim olan Tanrı'ya kulluk etmeyi tercih ettiğini şu sözleriyle ifade etmektedir: "…yaşayan gerçek Tanrı`ya kulluk etmek, O`nun ölümden dirilttiği ve bizleri gelecek gazaptan kurtaran Oğlu İsa`nın göklerden gelişini beklemek üzere putlardan Tanrı`ya nasıl döndüğünüzü anlatıyorlar"[587].

Her şeyin egemeni olan Tanrı, bunu put ve putperestlerle paylaşmayacak ve O'nun egemenliğine kimse zarar veremeyecektir. Pavlus Korintoslulara yazdığı mektupta "fuhuş yapanların, putperestlerin Tanrı egemenliğinden pay alamayacaklarını bilmiyormusunuz" diye soru yönelterek Tanrı egemenliğin de put ve putperestlerin müdahalesi olamayacağını

---

[586] Vahiy, 22/15.
[587] I Selaniklilere, 1/9-10; Ayrıca bkz. Romalılara, 1/23.

belirtmektedir[588]. Putperestler, aynı zaman da putları için fuhuş yaptıklarından Tanrı egemenliğinden pay alamayacaktır.

Mektuplar'da Pavlus, yerde gökte tek Tanrı Baba, Rab Mesih İsa olduğunu ve ilahlığını başka hiçbir şeyle paylaşmadığını, her şeyin onun sayesinde olduğunu ve ondan geldiğini buna karşılık putların bir hiç olduğunu belirtilmektedir[589]. Tanrı her şeye hükmederken putlar konuşma ve hareket etmekten dahi acizdir.

Putperestler putlarını Tanrı'ya ait olan tapınağa koymuştur. Putların Tanrı tapınağına konulmasını Pavlus iyilik ile kötülüğün, ışık ile karanlığın, Mesih ile Belial'ın[590], imanlı ile imansızın bir arada bulunmasının imkansızlığına benzetmiştir[591]. Çünkü Tanrı tek başlangıcı, sonu olmayan, her şeyi var eden, her şeye hükmeden ve her şeyi bilendir. Putlar ise ölümlü olan, hiçbir şeye gücü yetmeyen aciz ve bilgisiz olandır. Bundan dolayı putların Tanrı ile eşitmiş gibi O'nun tapınağına konulması uygun değildir.

Putlar Tanrı ile aynı tutulamayacağı ve onlara secde edilemeyeceği gibi, O'nun dışında melek ya da başka bir şey önünde de eğilinmez, itaat edilmez. Bu konuda Yuhanna'nın söyledikleri dikkat çekicidir. O, vahyinde kendisine bir melek göründüğünü nakleder. Bu Melek ona Tanrı'nın ve kuzu(İsa)'nın tahtının bulunduğu bir hayata ağacını göstererek inananların orada ebedi saltanat süreceklerini söyler. Meleğin bu söyledikleri karşısında Yuhanna ona secde etmek ister ancak melek "sakın etme, ben senin, peygamber kardeşlerinin ve bu kitabın sözlerini tutanların kapı yoldaşıyım, Tanrı'ya secde kıl"[592] diyerek engel olur. Çünkü mülk ve egemenlik Tanrı'ya ait olup, onun dışındaki şeyler birer yaratıktır.

Yeni Ahit'te, Tanrı'nın eşsizliğine rağmen putlara tapınan putperestlerin putlar için yaptıklarından bahsedilmektedir.

---

[588] Bkz. I Korintoslulara, 6/9-10.
[589] Bkz. I Korintoslulara, 8/4-6.
[590] Belial: Şeytanın lakaplarından dır.
[591] Bkz. II Korintoslulara, 6/16.
[592] Vahiy, 22/1-9.

3.3. Putlar İçin Yapılan Uygulamalar

Putperestler, putlara secde etmiş, onlara dualar ederek istek ve talepte bulunmuştur. Bunları da gösteriş içersinde yapmıştır. Halbuki İsa, şakirtlerine yaptığı vaazda sadaka verildiğinde gösterişe imkan vermeyerek adeta sol elin sağ elin yaptığını bilmeyecek derecede gizlilik içersinde olmasını ve duanın da aynı şekilde yapılması gerektiğini vurgumıştır. Çünkü Tanrı gizlidir, gizli olanı da açık olanı da görmekte neye ihtiyaç duyulduğunu da bilmektedir. Bu sebeple dua yapılırken gereksiz tekrarlar yapılmamalıdır[593]. Ancak putperestler Tanrı'ya değil putlara yöneldikleri için yaptıklarını başkalarına göstermek ister, dualarını da onlara işittirebilmek için fazlaca tekrar eder ve böylelikle isteklerinin yerine getirileceğini düşünmektedir[594]. Bu düşüncelerinden dolayı onlar gittikleri yerlerde tapınmak için putlarını bereberlerinde götürmektedir[595].

Resullerin İşlerin'de Tanah'tan alıntılar yapılarak Yahudilerin buzağı putu yapıp ona kurban sunmalarından bahsedilmektedir. Musa Tanrı ile görüşmek için Sina Dağı'na gittiğinde biraz geç kalır. Musa'nın geç kalmasından endişelen kavmi onun kardeşi Harun'a Musa'nın akibetinden endişe duyduklarını ve ondan kendilerine önderlik edecek, görebilecekleri bir ilah yapmasını ister. O'da onlara buzağı putunu yapar. Onlar bu puta tapınır ve kurbanlar keser[596].

Resullerin İşleri'nde Putperestlerin buzağı putuna kurban kesmelerinin yanı sıra diğer putlarına da kurban sundukları anlatılmaktadır[597].

Pavlus Korintoslular'a yazdığı Mektupta putperestlerin Tanrı yerine cinlere kurban ettiklerinden söz etmektedir: "…Tanrı'ya değil cinlere kurban ediyorlar, [598]

---

[593] Hıristiyan inancında dua, Mesih vasıtasıyla Tanrı'ya yaklaşma vesilesi olarak ibadetin özünü oluşturur. İsa sık sık dua eder, bazen bu dualar sabaha kadar devam ederdi. Bilgi için bkz. Milne, s.259,312.
[594] Matta, 6/7-8.
[595] Bkz. Resullerin İşleri, 7/43.
[596] Bkz. Resullerin İşleri, 7/40-42.
[597] Bkz. Resullerin İşleri, 15/20,28-29.
[598] I Korintoslulara, 10/20-21.

Putperestler putlarına kurbanın yanı sıra bazı takdimeler sunmuş ve onlar için eğlenceli törenler düzenlemiştir. Bu konuda, Pavlus, ataları olan Yahudilerin hepsinin inanmış kişiler olmadığını, bir kısmının Musa'nın ardından Harun'a buzağı yaptırtarak tapındığını ve eğlenceli törenler düzenleyerek ona takdimeler sunduğunu söyleyerek putperest olunmaması gerektiğini belirtmiştir[599].

Yeni Ahit'te putperestlerin putları için fuhuş yaptığı belirtilmektedir. Evlilik dışı ilişki olduğu için insanı kirleten fuhuş Hıristiyanlık'ta yasaktır. Ayrıca fuhuş, Hıristiyanlık'ta tek boşanma sebebi olarak kabul edilmekte ve yasaklanmaktadır[600].

Romalılar'a Mektup'ta putperestlerden "Zina etmeyin derken, zina eder misin"[601] diye bahsedilerek onların zina yaptıklarına dikkat çekilmektedir.

Yeni Ahitte putperestlerin putlar için yaptıklarının yanı sıra inananların put ve putperestlere karşı yapması gerekenlerler de anlatılmaktadır.

3.4. Put ve Putperestler Karşısında Yapılması Gerekenler

Yeni Ahitt'te putlar ve putperestler karşısında takınılması ve yapılması gereken bazı durumlar belirtilmektedir.

Romalılar'a Mektup'ta Yahudilerin, putlardan tiksindiklerini söylemesine rağmen, put tapınaklarını yağma ederek faydalandığı belirtilmektedir. Onların bu yaptıkları "Putlardan tiksinirken, tapınakları yağmalar mısın?"[602] ifadesiyle kınanmaktadır. Buradan putların hiçbir şeyinden faydalanamayacağı anlaşılmaktadır.

---

[599] Bkz. I Korintoslulara, 10/7.
[600] Bkz. Matta, 5/32; Resullerin İşleri, 21/25.
[601] Romalılara, 2/22.
[602] Romalılara, 2/22.

Putlara karşı yapılan uygulamalar arasında kurban etleri de ele alınmaktadır. Bu kurban etlerinin putlar için sunulduklarından dolayı kaçınılması gerektiği ve bunlardan sakınan kişinin iyi davranışta bulunmuş olacağı belirtilmiştir[603].

Daha sonra Pavlus yazdığı bir mektupta putlara sunulan putperestlerle yemek yemeyi dahi yasaklamıştır. Pavlus putperest biriyle yemek yememenin yanı sıra arkadaşlık edilmemesini de vurgulamıştır[604]. O, putperestlerle yemek yiyen kişinin bu yakınlaşma dolayısıyla onlardan olumsuz yönde etkilenebileceği arkadaşlık yapanında onlar gibi olabileceği ihtimalini göz önüne alarak bu yasağın konduğunu söylenebilir.

Pavlus, ayrıca putperestlerin Tanrı'ya değil de cinlere sundukları kurban etlerinden de yenilemeyeceğini ve yiyenlerle de aynı sofraya oturulamayacağını "…cinlerle iştirak etmenizi istemem. Rabbin kasesinden ve cinlerin kasesinden içemezsiniz, Rabbin sofrasından ve cinlerin sofrasından hissedar olamazsınız"[605] sözleriyle vurgulamaktadır.

Korintoslular'a Mektup'ta da kurban etlerinin yenilmeme nedeni farklı açıdan ele alınmaktadır. Buna göre bu kurbanlar Allah adına olmadığından daha önceki putperest alışkanlıklarıyla onlardan yiyenler önce vicdanı zayıf kişiler olarak nitelendirilmektedir. Bu nitelendirmenin ardından onlardan yemenin zararsız ve faydasız olduğu söylenir. Ancak bu etleri yiyenler vicdanı zayıf olan kişileri olumsuz yönde etkileyerek onların günaha girmelerine sebep olacaktır. İşte inanan kişinin kardeşinin günah işlemesine sebep olmamak için gerekirse hiç et yememesi gerektiği belirtilmektedir[606].

Yeni Ahit'te tüm ikaz ve uyarılarına kulak vermeyen putperestler için Tanrı'nın uygun gördüğü cezalar anlatılmaktadır.

---

[603] Resullerin İşleri, 15/28-29; Bu konuda Hıristiyanlık'ta dışarıdan giren yiyeceklerin temiz oldukları ve yenebilecekleri görüşü de bulunmaktadır. Bkz. Erdem, "İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram",s.169.
[604] Bkz. I Korintoslulara, 5/11.
[605] I Korintoslulara, 10/20-21.
[606] Bkz. I Korintoslulara, 8/4-13.

3.5. Putperestlerle İlgili Cezalar

Hıristiyanlıkta inancına göre Tanrı, her şeyin yaratıcısı, her şeye hükmeden ve kullarına her türlü iyiliği yapandır. O kullarına yardımcı olmak, onları kurtuluşa erdirmek için, Oğlu İsa'nın şeklinde dünyaya gelerek, kulları arasına karışandır. Tanrı'nın yaptığı bunca iyiliğe, lutufa karşılık insanların, O'nu bırakıp ta tapınmak için put yapmaları ve putlara kulluk etmeleri yani putperestlik şirk olarak tanımlanarak yasaklanmıştır. Şirk de tövbe edilmediğin de affı olmayan en büyük günah kabul edilmiştir.

Putlara kulluk etmenin yanı sıra teslise küfür de şirk kabul edilmiş ve affı olmayan büyük günah olduğu belirtilmiştir: "…Hep günahlar ve ne kadar küfrederlerse, küfürleri adem oğullarına bağışlanır. Fakat herkim Ruhul Kudüs'e küfrederse, onun için ebediyen bağışlama yoktur, ama ebedi günah ile yüklüdür"[607]. Bu büyük günahı işleyen kullarına öfkelenen Tanrı onları farklı şekillerde cezalandırmaktadır.

Tanrı, putperstleri bazen sürgün ile cezalandırmaktadır. Mesela, Buzağıya ve başka putlara tapan putperestleri Babil ötesine sürerek cezalandırmıştır[608].

Pavlus, Efesoslulara yazdığı mektup'ta hiçbir şeye gücü yetmeyen aciz putlara tapınan putperestlerin, Tanrı Mülkünde payları olmadıklarını belirtmektedir. Çünkü onlar putları Tanrı'ya rakip yada ortak olarak görerek O'na itaatsizlik etmektedir. Pavlus, onların yaptığı bu itaatsizlikten dolayı Tanrı'nın gazabının onların üzerine ineceğini ifade etmektedir[609]. Pavlus Koleseliler'e yazdığı mektupta da zinanın, tamahkarlık olan putperestliğin öldürülmesini emreder. O öldürülmediği takdirde Tanrı'nın gazabının bunları yapan itaatsizler üzerine geleceğini haber verir[610].

---

[607] Markos, 3/28-29.
[608] Bkz. Resullerin İşleri, 7/43.
[609] Bkz. Efesoslulara, 5/5.
[610] Bkz. Kolesililere, 3/5.

Pavlus, Galatyalılar'a yazdığı mektupta putperestlerin beden işi yaptıklarından dolayı da Tanrı mülkünden pay alamayacağını ve bu şekilde cezalandıralacağını belirtmektedir[611]. Çünkü onlar itaatsizlik ederek Tanrı emrine muhalefet etmektedir.

Pavlus, putperestlerin yaptıklarından dolayı Tanrı tarafından cezalandırılacağını, helak olacaklarını belirttikten sonra inananların bereket kasesinden içerek Mesih'in kanına iştirak etkilerini, ekmek kırıp yiyerek Mesih'in bedeninde bütünleştiklerini ve bu kişilerin putperestlikten kaçınması gerektiğini belirtmiştir: "…sevgili kardeşlerim, putperestlikten kaçının."[612]

Petrus birinci mektubunda, caiz olmayan yolda yürüyen putperestlerin cezalandırılmaları ile ilgili "onlar dirilere ve ölülere hükmetmeğe hazır olana hesap vereceklerdir"[613] demektedir.

Yuhanna'nın Vahyi'nde "Fakat korkaklara, iman etmeyenlere[614], mekruhlara[615], katillere, zalimlere, büyücülere, putperestlere ve bütün yalancılara gelince, onların hissesi ateş ve kükürtle yanan göldedir. İkinci ölüm budur."[616] ifadesiyle putperestlerin öldükten sonraki cezalarının cehennem olduğu belirtilmektedir.

Fuhuş yapan putperestlerin cezası Kitabı Mukaddes'in Eski Ahit kısmında daha önce belirtildiği üzere taşlanarak öldürülmedir. Ancak İsa'nın bu konuda farklı yaklaşımı vardır. Buna göre bazı Yahudiler İsa'ya zina eden bir kadını getirir ve Musa'nın onun hakkındaki hükmünün taşlanarak öldürülme olduğunu söyleyerek, kendisinin bu konudaki hükmünü sorar. Bunun üzerine İsa, içlerinden günahsız olan birinin ona taş atmasını söyler. Bunu duyanlar, İsa'nın dediğin yapmayarak oradan çıkar. Onların gittiğini gören İsa, kadına onun

---

[611] Bkz. Galatyalılara, 5/19-21; Kolesililere, 3/5.
[612] I Korintoslulara, 10/14.
[613] I Petrus, 4/5.
[614] Hıristiyan Havari inanç sistemine göre Teslis'e inanmak şarttır. (Bkz. Tümer-Küçük, s.252). Ona inanmayan imansız sayılmaktadır. Putperestler buna inanmadıkları için imansız kişilerle bir değerlendirildikleri söylememiz mümkündür.
[615] Putlar murdar olduklarından onlara kulluk eden putperestler de murdar, mekruh olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Tesniye, 32/16.Bu sebeple putperestler mekruhlarla birlikte sayılmıştır.
[616] Vahiy, 21/8.

hakkında bir hüküm vermeyeceğini, gitmesini ve bir daha günah işlememesini söyler[617]. İsa böyle söyleyerek Eski Ahit'in hükmüne muhalif davranışta bulunmaktadır. Bu da Hıristiyanlık'ta fuhuş yapan putperestlerin cezası konusunda bir muammadır. Hıristiyan inancına göre evlilikteki tek boşanma sebebi olan fuhuşla ilgili ceza hükmünün net olmayışı Hıristiyanlığın önemli problemlerinden biridir[618].

[617] Bkz. Yuhanna, 8/3-11.
[618] Bkz. Erdem, "İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram", s.162.

III. BÖLÜM

İSLAM'IN PUTPERESTLİĞE BAKIŞI

En son gelen ilahi din olduğunu iddia eden İslam, inançlarına aykırı olmayan geçmişten gelen iyi şeyleri devam ettirmiş ve bütün peygamberlerin Hz.Muhammed gibi aynı dini esasları bildirdiğini beyan etmiştir[619]. Dolayısıyla o insanlığın başlangıcı konusunda Yahudilik ve Hıristiyanlıkla aynı görüşü paylaşmıştır.

İslam, Arapça asıllı olan bu kelime teslim olmak, itaat etmek, boyun eğmek manasında olup, Kur'an'da bulunan her şeyi kabul etmek demektir[620]. İslam, din ismi olarak bizzat Allah tarafından verildiği "bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim."[621] ayetiyle Kur'an'da ifade edilmektedir. Ayrıca "Allah katında geçerli din İslam"[622] ve "İslam 'dan başka din arayanlar"[623] ifadeleri de kullanılmaktadır. İslam, isminin bizzat Allah tarafından verilen din ismi olarak Kur'an'da zikredilmesi itibarıyla da Yahudilik ve Hıristiyanlıktan ayrılmaktadır.

İslam, yedinci yüzyıl başlarında halkı putlara tapan ve tam bir ahlaki çöküntü yaşayan Arabistan'da doğmuştur. İslam'ın temel kaynağı Kur'andır. Kur'an, ilahi dahi olsa kültürel ve çevre değişiklikleri gibi çeşitli faktörlerden dolayı farklı anlayış ve yorumlar neticesinde zamanla değişiklikler olan kendinden önceki dinlerde ki inanış ve davranışlardan tevhide aykırı olmayan iyi davranışları doğrulamış, bazılarını düzeltmiş, bazılarını ise tamamlamıştır. Kur'an'ın bu din anlayışı ile insanlığın gelişmesini ve ilerlemesini hedeflemiştir[624].

Kur'an İslam'ın temel kaynağı olan kutsal kitabın adıdır. Kur'an, kendisinin Hz. Muhammed'e vahiy ile bildirildiğini iddia etmektedir. Vahiyler yirmi üç yılda

---

[619] Bkz. Abdurrahman Küçük, "Kur'an'da Din ve Din Anlayışı", **Dinler Tarihi Araştırmaları II**, Konya, 1998, s.5-6.
[620] Bkz. Abdurrezzak Muhammed Esved, **El Medhallu ila Dirasetu'l- Edyan ve'l- Mezahib**, , Beyrut, 1981, c.I, s.248.
[621] Maide, 5/3.
[622] Ali İmran, 3/19.
[623] Ali İmran, 3/85.
[624] Bkz. Küçük, s.5-6.

tamamlanmıştır. Onlar her geldiğinde yazılmış, sonra derlenip toplanarak kitap haline getirilerek çoğaltılmış ve sıkı bir şekilde orijinalliği muhafaza edilmiştir. Kur'an orijinalliğini muhafaza etmesi itibarıyla Musa ve İsa'dan çok sonra yazılan Tanah ve İncil'den ayrılmıştır[625].

Kur'an sure adı verilen yüz ondört bölümden, onlarda ayetlerden oluşmaktadır. Ayetlerin sayısı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte yaygın olan kanaat 6666 olduğu yönündedir.

İnanç, ibadet, ahlak ve sosyal ilişkiler gibi birçok konuya temas etmiş olan Kur'an bunlardan tevhidi esas almış ve Allah'a ortak kılınarak ibadet edilen putların temizlenmesine çok önem vermiştir. Çünkü İslam'a göre insan Allah'ı bilmek, O'na ibadet etmek ve O'nun hakkını yerine getirmek için yaratılmıştır[626]. Bu sebeple ilim erbabı, putların isimlerinin söylenmesini dahi hoş karşılamayacak kadar hassas davranmıştır. Bu hassasiyetin bir ifadesi olarak Ömer b. Hattab, Hz. Muhammed'in arkadaşları ile birlikte altında biat ettikleri ağacı, Müslümanlar tazim ederek kutsallaştırdığı için zamanla fitneye sebep olur endişesiyle ile kestirmiştir[627].

Kur'an'a göre put ve putperestlerin ne olduğunu anlayabilmek için önce Allah inancının nasıl olduğunu bilmek gereklidir.

1. Putperestlik Bağlamında İslam'da Allah

Allah, Arapça ilah kelimesinden gelmektedir. Allah, kendisine ibadet edilen ilahın özel adıdır. İslam'da Allah'a iman, iman esaslarının birincisidir. O'na bütün sıfatlarıyla iman etmek gereklmektedir[628].

---

[625] Bkz. Esved, s.270-271.
[626] Bkz., Şaban Muhammed İsmail, **El İbadet fi'l- İslam**, Kahira, 1980, s.16-22.
[627] Bkz. Ahmed Zeki Paşa, **Tasdiri Muhakkik Kitabi'l Esnam**, Kahira, 1995, s.22.
[628] Bkz. Bekir Topaloğlu, "Allah", **TDVİA,** İstanbul, 1989, s.471.

Allah'ın güzel isim anlamında Esma'ül Hünsa diye adlandırılan pek çok ismi vardır. Bunların sayısı üçyüz onüçe kadar çıkarılmaktaysa da yaygın olan kanaat 99 tane oluşudur. Bu isimler arasında Allah en yaygın olanı ve kullanılanıdır[629].

Kur'anda Allah'ın varlığı ve birliği ile ilgili pek çok ayet bulunmaktadır. Bu ayetler genellikle soru, hayret bildiren uyarı ya da kınama şeklindedir. "Yoksa onların Allah'tan başka bir ilahı mı var? Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır."[630], "…İşte sizin ilahınız bir tek ilahtır. Şu halde yalnız ona teslim olun. Alçak gönüllüleri müjdele!"[631] İslam'ın doğduğu bölgede yaşayanların az bir kısmı ilahi din mensubu, çoğunluğu ise putlara tapınan putperest olduğu için Kur'an Tevhid inancı üzerinde çok durmaktadır. Tevhid inancı ile putların ortadan kaldırılarak putperestlerin İslam Dini'ne girmesi, ilahi din mensuplarının ise desteklendiği görülmektedir[632].

Kur'an daha önce gelen peygamberlerin hepsinin mücadelesinin Allah'ın tek olduğunu tebliğ etmek olduğunu anlatmaktadır[633]. Nitekim Kafirun Suresi'nde de son peygamber Hz.Muhammed'in, inkarcıların taptıklarına yani putlara, tapmadığı ve tapmayacağı tekrarlarla belirtilmektedir.

Tevhid, Kur'an'ın geliş amaçlarından en önemlisidir. Nitekim Allah, Kur'anın indiriliş sebebini "Bu Kur'an; kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak tek ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara bir bildiridir."[634] olarak belirtmektedir.

Tevhid, hakka yönelme, kabul etmeyenler ise zalim olarak tanımlanmıştır: "…..Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma. Allah'ı

---

[629] Bkz. Topaloğlu, s.484.
[630] Tur, 52/43.
[631] Hac, 22/34.
[632] Bkz. Topaloğlu, s.477.
[633] Bkz. A'raf, 7/65,73,85; Hud, 11/61,84.
[634] İbrahim, 14/52.

bırakıp da sana ne fayda ne de zarar verebilecek olan şeylere yalvarma. Eğer böyle yaparsan, şüphesiz sen zalimlerden olursun"[635].

Allah, her yerde mevcuttur. O'nun mevcudiyeti herkes tarafından hissedilebilir. Çünkü her şey Allah'ın varlığına ve birliğine delalet eder. Bunun için insanın gözünü kendine ve kendi dışındakilere yöneltmesi yeterlidir. Bunu yaptığında her şeyde onu varlığını görmesi mümkündür[636].

Allah, başlangıcı ve sonu yoktur oysa onun dışında var olan her şeyin meydana geldiği ve sona erdiği bir zaman vardır. O tektir, ortağı yoktur, Kainattaki düzen de Allah'ın ortağı olmadığının ispatıdır. Kur'an bunu "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök kesinlikle bozulup gitmişti…"[637] ayetiyle açıkça bildirmektedir. Müminun Suresi'nde de O'nunla birlikte başka tanrı olsaydı bunların birbirlerine üstünlük sağlamak isteyecekleri vurgulanmıştır[638]. Ayrıca Neml Suresi'nde de Allah'ın kainatta yaptıkları ile tek olduğu veciz bir şekilde anlatılmaktadır: "Yahut gökleri ve yeri yaratan ve size gökten yağmur indirip, onunla, ağaçlarını sizin yetiştiremeyeceğiniz gönül alıcı güzel bahçeler meydana getiren mi? Allah ile birlikte başka ilah mı var!? Hayır onlar (Allah'a) eş tutan bir kavimdir. Yahut yeryüzünü karar kılma yeri yapan, içinde nehirler akıtan, onun için oturaklı dağlar yapan ve iki denizin arasına bir engel koyan mı? Allah ile birlikte başka bir ilah mı var!? Hayır onların çoğu bilmiyor! Yahut kendisine dua ettiği zaman zorda kalmışa cevap veren ve başa gelen kötülüğü kaldıran, sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Allah ile birlikte başka ilah mı var!? Ne kadar az düşünüyorsunuz! Yahut karanın ve denizin karanlıklarında size yolunuzu gösteren ve rahmetinin önünden rüzgarları bir müjdeci olarak gönderen mi? Allah ile birlikte başka bir ilah mı var!? Allah onların ortak koştuklarından yücedir. Yoksa, başlangıçta yaratmayı yapan, sonra onu tekrarlayan ve sizi gökten ve yerden

---

[635] Yunus, 10/105-106.
[636] Abdu'l Bari Muhammed Davud, **Allah fi'l- Akideti'l-İslamiyye**, Kahira, 2002, s.23.
[637] Enbiya, 21/22.
[638] Bkz. Müminun, 23/ 91.

rızıklandıran mı? Allah ile birlikte başka bir ilah mı var!? De ki, "Eğer doğru söyleyenler iseniz kesin delilinizi getirin"[639].

Allah her şeyi yaratan, yöneten, bilen, gören, işiten, her şeyin üzerinde olan ve her şeye gücü yetendir: "…..Nerede olursanız olun Allah sizi bir araya toplar. Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir"[640] bu ayet Allah'ın gücünü özetlemektedir.

İhlas Suresi, Allah'ın özet bir şekilde tanımını yapmaktadır: "…Allah birdir.O, hiçbir şeye muhtaç değil, her şey O'na muhtaçtır. O, doğurmamış ve doğrulmamıştır, hiçbir şey ona denk değildir." Buna göre Allah'ın evlat edinme gibi bir durumu söz konusu değildir.

Bir olan Allah bağışlayan, esirgeyen, şefkatli, rahman ve rahimdir: "Sizin ilahınız bir tek ilahtır. Ondan başka ilah yoktur. O Rahmân'dır, Rahîm'dir"[641].

Rahman ve rahim olan Allah rızık verendir: Fatır Suresi'nde Allah göklerden ve yerden rızık verenin kendisi olduğunu hatırlatarak kendisinden başka ilah olmadığını belirtmektedir[642].

Rızık veren Allah her şeyin sahibidir: "Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Ondan başka hiç ilah yoktur. O yüce arşın sahibidir"[643].

Kur'an her şeye sahip olan Allah'ın her şeyi istediği şekilde yarattığını, bir müddet yaşatıp sonra öldürüp daha sonra da dirilttiğini ifade etmektedir :"….O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O, diriltir ve öldürür…"[644]

Hamd sadece her şeyi yaratan Allah'a yapılır çünkü O tek hükmedendir. Kasas Suresi'nde dünyada ve ahirette hamdetmenin kendisinden başka ilah olmayan Allah'a ait olduğu belirtilmektedir[645].

---

[639] Neml, 27/60-64.
[640] Bakara, 2/148.
[641] Bakara, 2/163.
[642] Bkz.Fatır, 35/3.
[643] Muminun, 23/116; Ayrıca bkz. Neml, 27/26.
[644] A'raf, 7/158.
[645] Bkz. Kasas, 28/70,88.

Yukarıda verilen ayetlerde açıkça görüldüğü üzere, İslam'da tevhid inancı çok önemlidir. İslam, Allah'ın varlığı ve sıfatları konusunda tevhid öğretisi dışında başka bir hakikat kabul etmemiştir. Tevhid inancına muhalefet şirktir. Bu da affı olmayan günahlardandır.

İslam'da Allah inancından sonra O'na nasıl ibadet edildiğinin bilinmesi put ve putperestliğin anlaşılmasında yararlı görülmektedir.

2. Putperestlik Bağlamında İslam'da İbadet

İbadet Arapça bir kelime olup anlamı, itaat etmek, boyun eğmek anlamında isteyerek Allah'a itaat etmek, boyun eğmek, gönülden isteyerek yönelmek, tapınmak, kulluk etmek demektir[646]. İnsanın yaradılış gayesi Allah'a kulluk etmektir. Kur'an'da " Ben cinleri ve insanları bana kulluk etmeleri için yarattım, ben onlardan bir rızık istemiyorum ve ben onlardan beni doyurmalarını istemiyorum. Allah rızık verendir, kuvvetlidir, güçlüdür"[647]. Kur'an'da ibadet ile ilgili emirler, daha ziyade ibadetin mahiyeti, kime ve nasıl yapılacağı hakkındadır.

İnsan ile Yaradan'ı arasında en yoğun manevi atmosferin hakim olduğu anlar ibadet anlarıdır.

İslam'da düzenli bir ibadet sistemi vardır. Bunlar namaz[648], oruç[649], zekat[650], hac[651] gelmektedir..

İslam'da dua da önemli ibadetlerdendir. Kur'anda 20 ayette dua kelimesi geçmektedir[652].

---

[646] Bkz. İsmail, s.14-16.
[647] Zariyat, 51/ 56-57.
[648] Bkz. Bakara, 2/ 83,153 ; Yunus, 10/ 87; Hud, 11/ 87; İbrahim, 14/ 37, 40; Meryem, 19/ 30-31, 54-55; Taha, 20/ 14; Enbiya, 21/ 72-73; Lokman, 31/ 17. Ayrıca bilgi için bkz. Yunus Apaydın, "Namaz-Oruç", **İlmihal, İman ve İbadetler**, Ankara, 2005, c.1, s.220.
[649] Bkz. Bakara, 2/ 183-184. Ayrıca bilgi için bkz. Apaydın, s.383
[650] Bkz. A'raf, 7/156; Müminun, 23/ 1-4; Lokman, 31/ 3-4; Fussilet, 41/ 6-7; Ayrıca bilgi için bkz. Mehmet Erkal, "Zekat", **İlmihal İman ve İbadetler**, Ankara, 2005, c.1, s.423.
[651] Bkz. Al-i İmran, 3/ 97. Ayrıca bilgi için bkz. İrfan Yücel, "Hac ve Umre" **İlmihal İman ve İbadetler**, TDVY, Ankara, 2005, c.1, s.514.

Müslümanlar'da yıllık ibadet sayılan dini bayram ve özel geceler olan kandiller vardır. Bunlar ramazan ve kurban bayramı[653] ile mevlid kandili, regaib kandili, mirac kandili, berat kandili, kadir gecesidir[654].

3. Kur'an'ın Put ve Putperestlere Bakışı

İslam'da Tevhid inancı çok önemli olduğundan Kur'an'da put ve putperestlerle ilgili pek çok ayet bulunmaktadır. Bu ayetler farklı surelerde yer almaktadır. Ayetlerde put kelimesinin Arapça karşılığı olarak esnam (sanem), evsan(vesen) ve ensab(nusb) kelimeleri kullanılmaktadır. Sanem kelimesi beş, evsan kelimesi üç, ensab kelimesi de üç ayette put karşılığı olarak yer almaktadır.

Kur'anda, şirk olarak kabul edilen putlara tapma en büyük zulüm olarak görülmüştür[655]. Bundan dolayı putlara tapınma ve onlarla ilgili olan herşey, çok açık bir şekilde yasaklanmış, putperestlerin ahirette en ağır şekilde cezalandırılacağı anlatılmış ve putperestler hoşa gitmeyen sıfatlarla nitelendirilmiştir.

Kur'nda bahsi geçen putperestler İslam'dan önceki Hicaz döneminde yaşayan kişilerdir. Bu putperestler put, heykel gibi cansız varlıklara tapınmış, ibadet etmiş ve kurban kesmiştir. Bunlar en büyük olarak Tanrı'ya inanmış putları da ona ulaşma da aracı ilah olarak görmüştür[656].

Bu dönem insanları nüfusun çoğalması ve halkın farklı bölgelere dağılmasının da etkisiyle putperestlikte o kadar ileri gitmiştir ki her kabile, bazen de her ferd özel bir put edinmiştir. Bu sebeple yazıtlarda yüzlerce tapınak ve tanrı adına rastlanmıştır[657]. Bu putların en büyükleri sırasıyla; Uzza, Lat ve Menat 'dır. Bunlara herkes çok değer vermiştir. Bunlar

---

[652] Bkz. Bakara, 2/ 186. Ayrıca bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, "Dua" , **TDVİA,** TDVİAM, İstanbul, 1994, c.IX, s.530 vd.
[653] Bilgi için bkz. İbrahim Bayraktar, "Bayram", **TDVİA,** İstanbul, 1992, c.V, s.259 vd.
[654] Bilgi için bkz. Nebi Bozkurt, "Kandil", **TDVİA,** İstanbul, 2001, c.XXIV, s.300 vd.
[655] Bkz.Nisa, 4/48; Lokman, 31/13.
[656] Bkz. Abduh, s.16.
[657] Bkz. El Kelbi, s.3, st.5; Çağatay, s37.

Kabe' nin yanına konmuştur. İslam geldikten sonra Hz. Muhammed bunların buradan kaldırılarak mescidden çıkarılmalarını ve yakılmalarını emretmiştir[658].

Kur'an tapınılan put ve putperestlerin tanımını yapmakta onların özellikleni anlatmaktadır.

3.1. Put ve Putperest Tanımı

Kur'an'da Allah'tan başka tapınılan ve O'na ortak koşulan herşey put olarak nitelendirilmiştir.

Tapılan putların bazen tanımı yapılmış, bazen isim olarak zikredilmiştir. Mesela Nur Suresi' nde bazı putlardan isim olarak bahsedilmiştir. Buna göre, Allah, uyarması için Nuh'u peygamber olarak kavmine göndermiştir. Nuh kavmine Allah'a isyan değil ibadet etmelerini, kendisine de peygamber olarak kabul etmelerini söylemiştir. Onlar Nuh'u inanmayarak, onu peygamber olarak kabul etmemiş ve putperestlerin "Sakın ilahlarınızı bırakmayın. Hele hele Vedd'i[659], Suva'i[660], Yeğus'u[661], Yeuk'u[662] ve Nesr'i[663] hiç bırakmayın," onlar gerçekten

---

[658] Bkz. El- Kelbi, **Kitabu'l - Esnam**, s.97.

[659] Vedd: Kudaa kabilesinden Vebre oğlu Kelb koluna ait erkek bir ilahtı. Nuh Kavmi putlarındandı. Savaşçı büyük bir adam görünümündeydi. Hicaz bölgesine dışarıdan getirilmiştir. Şam'ın etrafında Cebeli Tayy yakınlarında Dummetul Cendel de idi. Hemdan, Mezhac ve Yemniyye kabileleri ona ibadet ederlerdi. Tebük savaşında Peygamber Halid b. Velid'i göndererek onu yıktırıp kırdırıncaya kadar ona ibadet devam etmişti. Bkz.El Kelbi, s.49,st. 10- s.50, st.10 ; Abduh, s.19; El Cebri, s.91-92.

[660] Suva': Batn-ı Nahle bölgesinin Mekke'ye üç gecelik mesafede Medine yönünde Ruhat denilen kısmında bulunan erkek bir ilah idi. Nuh Kavmi putlarından idi. Yanba'da Huzeyl tarafından ilah olarak tapınıldı. Mudar, Beni Kinane, Huzeyl ve Muzeyne Kabilelerinden oraya gelenler ona ibadet ederdi. Bekçisi Beni Luhyan idi. Amr b. Luheyl'in bu sanemi dışarıdan getirdiği tahmin edildi. Bkz. El Kelbi,s.52,st. 5; Abduh, s.18,59; El Cebri, s.60.

[661] Yeğus: Yemen'de bir tepede idi. Nuh Kavmi putlarındandır. Erkek olarak kabul ediliyordu. Tay Bölgesinde Enam ve Mezhac'tan Ceraş ehli bu saneme ibadet ederlerdi. Bu sebeple ona mezhac denmiştir. O aslan şeklindeydi. Araplar ona hürmetin kendilerini abdul yeğus olarak kendilerini isimlendirmişti. Bkz.El Kelbi, s.52, st.10; Abduh, s.18,59; El Cebri, s.95.

[662] Yauk: Yemen ülkesinden Batnı Hemdan Bölgesinde Hayvan denilen bir köyde idi. Hemdan Kabilesi ve Yemen'den bu kabileye tabi olanlar ona ibadet ederdi. Nuh Kavmi putlarındandı. Erkek olarak kabul ediliyordu. At şeklindeydi. Bkz. El Kelbi, s.52, st.10; Abduh, s.18,59; El Cebri, s.94.

[663] Nesr: Sebe bölgesinde erkek ilah idi. Yırtıcı kuş şeklindeydi. Nuh Kavmi putlarındandı. Himyeri ve Zül Kela kabileleri ona ibadet ederdi. Daha sonra ona ibadet etme Hicaz'ın yükseklerine kadar yayıldı. Yırtıcı kuş şeklindeydi. Bkz. El Kelbi, s.52, st.10; Abduh, s.19,59; El Cebri, s.86.

birçoklarını saptırdılar, Sen'de bu zalimlerin sadece sapıklıklarını artır."[664] demelerine kulak vererek onlar gibi olmuştur.

Yukarıda ayette adı geçen Vedd, Suva, Yeğus, Yeuk ve Nesr'in, El Kelbi'nin Kitabu'l Esnam'ında ilk tapılan putlar oldukları belirtilmektedir. Buna göre, Ali b.Sabbah kanalıyla Hasan b. Uleyl'in rivayetinde Ved, Suva', Yağris,Yeuk ve Nesr'in beş iyi kişinin ismi oldukları nakledilmektedir. Bu kişiler aynı ay içersinde ölür ve akrabaları buna çok üzülür. Onların çok üzüldüğünü gören Beni Kabil'den bir şahıs "Ey kavim sizin için onların şeklinde beş tane put yapayım mı ancak ben onlara ruh veremem" diye teklifte bulunur. Onların teklifi kabul etmeleri üzerine ismi geçen beş şahsın şeklinde putlar yapar ve onları diker[665]. Bu beş kişiyi temsilen dikilen heykeller yüceltilir sonra da putlaştırılır.

En'am Suresi'nde İbrahim Peygamber ile anlatılanlardan putperestlerin yıldıza[666], Güneş'e[667] ve Ay'a[668] tapındıkları anlaşılmaktadır. Burada anlatılanlara göre, İbrahim babası ve kavminin putlarının Tanrı olamayacağını bilir ve putperest olan babasını ve kavmini sapıklık içersinde nitelendirdikten sonra Rabbını aramaya başlar ve gökyüzünde parlayan yıldıza yönelir, onun gerçek yaratıcı Tanrı olacağını düşünür. Yıldızın battığını görünce, yanıldığını anlar ve aya yönelir. Ay'da batınca, bu sefer daha parlak ve büyük olan Güneş'e yönelir. O'da batınca "Ey kavmim, ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben yüzümü tamamen gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben (O'na) ortak

---

[664] Nur, 71/23-24.

[665] Putları yapan bu kişi daha sonra ölü kardeşinin, amcasının ve amca oğlunun kabrine gider ve onların etrafında dönerek onları da yücelttir. Böylece put yapımı ve onları yüceltme birinci yüzyılda başlar ve zamanla gelişerek devam eder. Üçüncü yüzyıla ulaşıldığında insanlar putları yüceltmeyi daha da ileri götürerek putlara ibadet etmeye, tapınmaya başlar.Bkz. El Kelbi, s.45, st.5.

[666] Yemen Bölgesinde yaşayanların Aştar adında ki en büyük gök tanrısı zühre yıldızıydı. Onlar, onun erkek olduğuna inanırdı. Ayrıca onların Nekruh adında ki tanrısı Zuhal ve Merih yıldızını temsil ediyordu.Bkz. Çağatay, s.36.

[667] Yemen'in Nucir bölgesinde Kinde Kabilesine ait Zeriyc adında güneş şeklinde erkek kabul edilen put vardı. Bkz.El Cebri, s.48. Ayrıca Hicaz Bölgesi'nde Beni Taym'e ait Şumes adında yuvarlak güneş şeklinde erkek kabul edilen eski bir put vardı. Beni Udd Kabilesi ona ibadet ediyordu. Bekçiliğini Benu Evs Kabilesi yapıyordu. Kureyş onunla kendini isimlendirmiştir. O Kureyşin bir kahramnı olarak görülüyordu. Bkz. Abduh, s.60;El Cebri, s.62. Kuzey Arabistan Bölgesi'nde yaşayanlarından Palmirlilerin de Yarhibol adında güneş tanrıçaları vardı. O, pınarların koruyucusu idi. Bkz. Çağatay, s.57-58.

[668] Yemen Bölgesinde yaşayanların Vedd veya Sin, Amm veya Havbas adlarında en yüksek tanrısı aydır. Palmirlilerin de Aghibol adında Ay tanrısı vardı. O, Ayı temsil eden boynuzlara sahipti. O, bolluk ve kıtlık tanrısıydı. Bkz. Çağatay, s.37,57-58.

koşanlardan değilim.” diyerek tek olan Allah’a yönelir ve ona ortak koşanları yaptıklarından vazgeçirmek için onlarla mücadele etmeye başlar[669].

Put olarak genellikle taşlara ibadet edilmiştir. Taşlar bazen yontularak, bazen de yoltulmaksızın dikilerek putlaştırılmıştır[670]. Taşın yanı sıra altın, gümüş, tunç, ağaç, taş gibi farklı maddelerden yapılmış putlara da tapınılmıştır[671].

Kur’an’da putlardan “Allah'ı bırakıp ona yakınlık sağlamaları için edindikleri ilahlar…”[672] diye bahsedilerek onların putperestler tarafından Allah’a ulaşmada aracı olarak görüldükleri belirtilmiştir. Putperestler putları Allah’a ulaşmada aracı kılarak onların şefeatlarını elde etmeye çalışmıştır. Onlar putları aracı kılarak Allah’ı daha çok yücelttiğini bu şekilde de ona daha çok saygı gösterdiğini zannetmiştir.

Putperestlerin putları kendileri için şefaatçı olarak görmelerine karşılık Kur’an’da onların şefaatinin olmadığı, Allah’ın cezalandırması karşısında hiçbir şeyin fayda vermeyeceği hatta onların kimseyi kurtaramayacağı ve yardım edemeyeceği belirtilmektedir[673].

Kur’an’da putlar şarap, kumar ve şans okları birlikte sayılarak şeytan işi pislik olarak tanımı yapılmıştır[674] putlar şeytan işi pislik olduğundan Hz.Muhammed put ticaretini yasaklamıştır[675].

Kur’an’da putlar batıl, boş şeyler olarak tanımlanmıştır. Musa kavmi ile konuşmasında putların bu özelliğini vurgulamıştır: Musa kavmi ile Allah’ın yardımıyla denizden karşıya geçtiğinde putperest bir kavimle karşılaşmıştır. Onun kavmi bu putların elle tutulur, gözle

---

[669] Bkz. En’am 6/ 76 – 80.
[670] Bkz. Saffat, 37/95.
[671] Bkz. El Kelbi, 1995, s.3, st.5.
[672] Ahkaf, 46/28.
[673] Bkz. Yasin, 36/23,75.
[674] Bkz. Maide, 5/ 90.
[675] Bkz. Muhammed b. İsmail Buhari, **El Camiu’s- Sahih**, İstanbul, 1981, “Kitabu’l-Buyu”, c.I, s.43.

görünür oluşlarına heves ederek Musa'dan benzeri put yapmasını istemiştir. Onların bu talebi karşısında şaşıran Musa putların boş ve batıl olduklarını ifade etmiştir[676].

Kur'an batıl olan putların düzmece isim olduklarını belirtmektedir. Yusuf Suresi'nde Yusuf, zindanda arkadaşları ile yaptığı söyleşide putları düzmece isim olarak nitelendirmektedir. Onlar düzmece isimdir, çünkü onların ismi var hükmü yoktur. Hüküm de sadece Allah'a aittir. Hüküm kendisine ait olan Allah ta kendisinden başka hiçbir şeye tapılmamasını emretmekte ve doğru olanın da bu olduğunu belirtmektedir. Ancak putperestler bunu anlamamakta ve tek olan Allah yerine çok olan putlara tapmayı tercih etmektedir[677].

Kur'an, putların sadece isimden ibaret uydurma şeyler olduklarını da belirtmektedir. Putlar uydurma olduklarından dolayı hesap günü putperestlere bir faydaları olmayacak ve onları yüzüstü bırakacaktır[678]. Ayrıca Hud Peygamber kavmine seslenişinde putları uydurma olarak nitelendirmiştir[679].

Putlar uydurma oldukları için onlara tapınanlara fayda vermeleri, onlara karşı duranlara da zarar vermeleri söz konusu değildir. Furkan Suresi'nde yer alan şu ayet putların bu durumunu özetlemektedir: "Allah'ı bırakıp hiçbir şey yaratmayan ve zaten kendileri yaratılmış olan, üstelik kendilerine fayda ve zararları dokunmayan, öldürmeye, yaşatmaya ve ölüleri diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen ilahlar edindiler"[680].

Allah putların, putperestlere fayda sağlamadığı gibi onları günaha soktukları için ziyanlarını artırıcı rol oynadıklarını belirtmektedir: "…İlahları onların sadece ziyanlarını artırdı"[681].

Kur'an'da putların konuşmaktan ve kimseye zarar ziyan vermekten aciz oldukları belirtilir. Bu konuda İbrahim ile kavmi arasında geçenler ilgi çekicidir. İbrahim, kavmini

---

[676] Bkz. Araf 7/ 138 – 140.
[677] Bkz. Yusuf, 12/39-40.
[678] Bkz. Enam, 6/24.
[679] Bkz. Hud, 11/50.
[680] Furkan, 25/3.
[681] Hud, 11/101.

putlara tapmaktan vazgeçirmeye çalışması fayda vermeyince onlara bir tuzak kuracağını söyler. Bir gün kavmi uzağa gittiğinde O, putların yanına gider onlara "...Yemez misiniz, neyiniz varda konuşmuyorsunuz?" der sonra üzerlerine yürüyüp onlara sağ eliyle vurdu…"[682] ve putları parçalar ve onları parçaladığı baltayı da büyük putun boynuna asar. Kavim döndüklerinde gördükleri karşısında şaşırır ve öfkelenerek, suçluyu arar. Onlar aramaları neticesinde suçlu olarak İbrahim'i bulur ve aralarında şu ilginç konuşma geçer "Ey İbrahim! İlahlarımıza bunu sen mi yaptın" dediler. "Hayır, işte şu büyükleri yapmış, onlara sorun, eğer konuşurlarsa!" dedi. Kendi vicdanlarına başvurup "Gerçekten sizler haksızsınız" dediler. Sonra yine eski kafalarına döndürüldüler. "Sen de bilirsin ki bunlar konuşmaz" dediler. "Peki, siz Allah'ı bırakıp ta size hiçbir yarar ve zarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?"[683] bu ayetlerden putperestler putların konuşma ve herhangi bir şey yapmadan aciz olduklarını bildikleri halde onlara tapındıkları anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilen ayetlerde, İbrahim'in puta tapan kavmi ile yaptığı mücadele detaylı olarak anlatılmaktadır. İbrahim kavminin taptığı putları kırarak onların değil başkalarını koruyup hükmetmek kendilerini dahi gözetmekten aciz cansız, hiçbir anlamları olmayan varlıklar olduklarını göstermiş ve bu insanları tek, eşsiz, her şeye gücü yeten ve her şeyi yaratan Allah'ı tanımaya ve O'na tapınmaya, ibadet etmeye çağırmıştır.

Konuşamayan putlar aynı zamanda her şeyden habersizdirler. Yunus Suresi'nde putlar ve putperestler birlikte hesaba çekildiklerinde putlar kendilerine ibadet edildiğinden habersiz olduklarını beyan edecekleri belirtilmektedir[684].

Kur'an putperestlerin sadece birbirlerini sevmesini sağlayacağı düşüncesiyle de putlara tapındıklarını bildirmektedir[685]. Çünkü inanç birliği gerek aynı toplum gerekse farklı toplum içersindeki insanları birbirine yaklaştıran, birbirleri ile yakın ilişkiler kurduran bunun

---

[682] Saffat, 37/91-93.
[683] Bkz. Enbiya, 21/ 63- 66.
[684] Bkz. Yunus, 10/28-29.
[685] Bkz. Ankebut, 29/25.

neticesinde de birbirlerini sevmelerini sağlayan önemli bir psikolojik unsurdur. İnanç birliği aynı zamanda toplumu ayakta tutan çok önemli bir soysal etkendir. İşte Kur'an bazı putperestlerin bu gerçekten dolayı düşünmeksizin putlara tapındıklarını haber vermektedir.

Meryem Suresi'nde putların putperestler tarafından kendileri için şeref kaynağı görüldüğünden bahsedilmektedir. Bu Sure'de putperestlerin itibar elde etmek için taptıkları putların ahirette onları inkar edecekleri, yaptıklarını yalanlayacakları ve onlara düşman olacakları anlatılmaktadır[686].

Putperestlerin putları şeref kaynağı görmeleri Hicaz Bölgesi yaşayanları arasında var olan bir adet idi. Bu bölgede yaşayan her putperest kabilenin bir ya da birkaç putu vardı. Kabileler sahip olduğu putun her tür bakımı ile ilgilenir ona göre itibar kazanır hatta onun adı ile isimlendirilirdi. Bazen de ailelerin özel putları olur ve bununla anılırlardı. Ayrıca kişiler de ibadet ettikleri putlarla kendilerini isimlendirirdi. Abdul Uzza, Abdul Menat gibi. Onlar bu putlara göre birbirlerini şerefli ve itibarlı olarak nitelendirirdi[687].

Putların boş ve batıl olduklarını belirten Musa putperestleri de cahil olarak nitelendirmektedir[688]. Çünkü putperestler putların hiçbir anlamı olmadığını bildikleri halde onlara tapınmaktadır. Bu cahil kişilerin yapacağı bir şeydir.

Kur'an cahil olan putperestlerin nankör olduklarını söylemektedir. Lokman Suresi'nde onların nankör oldukları anlatılmaktadır. Bu surede denizde yolculuk edenlerin dalgalardan korktuğunda Allah'ı hatırlayarak O'na yalvarıp sığındıkları, karaya çıktıklarında ise kendilerine yapılan iyiliği unutarak nankörlük ettikleri nakledilmektedir[689]. Onların yaptığı nankörlük putlara yönelmeleridir.

---

[686] Bkz. Meryem, 19/81-82.
[687] Bkz. l Kelbi, s.26, st.5; Abduh, s.61.
[688] Bkz. Araf 7/ 138.
[689] Bkz. Lokman, 31/32.

Bazı surelerde putperestlerin alaycı kişiler oldukları belirtilmiştir; "Şüphesiz biz, Allah ile beraber başka ilah edinen alaycılara karşı sana yeteriz..."[690] ; Sad Suresi'nde, Hz.Muhammed'in Allah'ın putperest Nuh Kavmi , Ad Kavmi, Semud Kavmi, Lut Kavmi ve Musa'ya direnen Firavun'un gibi kavimleri cezalandırdığını hükmünü söylemesi üzerine putperestler "…Ey Rabbimiz! Hesap gününden önce payımızı hemen ver!"[691] diyerek kendilerince Hz.Muhammed ve Allah ile alay etmiştir.

Kur'an'da putperestlerin sapıklık içersinde oldukları belirtilmiştir. İbrahim Suresi'nde putperestlerin içersinde bulundukları sapıklık. İbrahim'in putperest babası Azer'e " Sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içersinde görüyorum."[692] demesinde vurgulanmıştır. Ayrıca İbrahim, Allah'tan babası için af dilerken onun yolunu şaşıranlardan olduğunu belirtmektedir[693].

Kur'an insanlara Allah'ı bulma yeteneğinin verilmiş olduğunu ve bu yeteneklerini kullanmayan kişilerin doğru yoldan ayrılarak sapıklık içersine düşerek şaşırdıklarını belirtir[694].

Sapıklık içersinde bulunan putperestlerin aynı zaman da insanları ayartan kişiler oldukları vurgulanmaktadır. Bundan dolayı İbrahim, Allah'a yaptığı duada putperestlerin birçok kişiyi şaşırtarak doğru yoldan uzaklaştırdıklarını belirterek kendinin ve oğullarının putlardan uzak tutulması temennisinde bulunmaktadır[695]. Buradan da putperestlerin hem ayartan hem de ayartılan kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'da bulunan pek çok ayet putperestlerin ayartılan, aldatılan kişiler olduklarını doğrulamaktadır. Mesela, Ankebut Suresi'nde "Andolsun, eğer onlara 'gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı hizmetinize kim verdi' diye soracak olursan mutlaka 'Allah'

---

[690] Hicr, 15/95-96.
[691] Sad, 38/16.
[692] Bkz. En'am 6/ 74.
[693] Bkz. Şuara, 26/86.
[694] Bkz. Enbiya, 21/51.
[695] Bkz. İbrahim, 14/36.

diyeceklerdir. O halde nasıl döndürülüyorlar?"[696] zikredilen bu ayet onların gerçeği bildiklerini ancak aldatıldıklarını ispat etmektedir.

Aldatılan kişiler olarak görülen putperestlere karşılık, İbrahim inananların imanlarına zulüm etmeyen, doğru yolu bulan dolayısıyla da güven içersinde olan kişiler olduklarını belirtmektedir[697]. Onun bu söylediklerinden putperestlerin imanlarına zulüm eden ve doğru yolu bulmayan bundan dolayı da güven içersinde olmayan kişiler oldukları anlaşılmaktadır. Putperestler Allah'ın yerine putlara inandıklarından dolayı imanlarına zulmeden ve kendilerini koruyacak güçlü Tanrı'ya sahip olmadıklarından da güven içersinde olmayan kişiler olarak nitelendirilmektedir

Kur'an kendilerine zulmeden putperestleri öğüt almayan kişiler olarak tanımlamıştır. İbrahim, putperestlikte direnerek onunla çekişen kavmine "…Rabbim bilgice her şeyi kuşatmıştır. Hala kendinize gelip öğüt almıyormusunuz?"[698] diyerek onların nasihat dinlemeyen inatçı kişiler olduğunu belirtmiştir.

Kur'an putperestlerin inatlarının körü körüne taklitten kaynaklandığını belirtmiştir. İbrahim babası ve kavmine karşısında durup taptıkları putların ne olduğunu sorduğunda onlar, söyleyecek bir şey bulamamış sadece babalarının onlara taptıkları cevabını verebilmişdir[699]. Burada putperestlerin taklitçi kişiler oldukları vurgulanmıştır.

Kur'an taklitçi olan putperestleri akıllarını kullanmayan kişiler olarak tanımlamaktadır. Bu konuda İbrahim'in babasına ve kavmi ile putlara tapınmamaları için yaptığı mücadele neticesinde onlara söyledikleri düşündürücüdür. Yuh size ve Allah'tan başka taptıklarınıza, aklınızı kullanmıyor musunuz siz?"[700]

---

[696] Ankebut, 29/61; bkz.Lokman, 31/25; Zumer, 39/38; Zuhruf, 43/9.
[697] Bkz. En'am 6/ 82.
[698] En'am 6/80.
[699] Bkz. Enbiya, 21/52-53; Şuara, 26/74.
[700] Enbiya, 21/66.

Putperestler akıllarını kullanmamakta o kadar ileri gitmiştir ki kendilerini korumaktan aciz olan putlara onlara bir fayda sağlar düşüncesiyle de tapınmıştır[701].

Yukarıda verilen ayetlerde putperestlerin taklitçiliğinin akıllarını kullanmamaktan kaynaklandığı belirtilmektedir.

Hac Suresi'nde akıllarını kullanmayan putperestler için ilginç bir benzetmede bulunmaktadır: "…Kim Allah'a ortak koşarsa o, sanki gökten düşmüşte kendisini kuş kapıyor veya rüzgar onu uzak yere sürüklüyor gibidir."[702] Bu ayetten putperestlerin tıpkı rüzgarın sürüklemesi gibi akıllarını kullanmadan çekildikleri yöne düşünmeksizin gittiği anlaşılmaktadır.

Kur'an'da putperestlerin Allah'ı terk edip putlara tapmakla kendilerine zulüm ettiklerinden bahsedilmektedir. Musa kendisinden sonra buzağıyı ilah edinen kavminin kendilerine zulmettiklerini bundan dolayı da tövbe etmeleri gerektiğini bildirmiştir[703]. Bakara Suresi başka bir ayette de Allah buzağıya tapan Musa kavminden nefislerine zulüm edenler olarak bahsetmektedir[704]. Ayrıca Furkan Suresi'nde Tevhid inancına bağlı olanlar Allah'ın haksızlık etmeyen, cana kıymayan, has kullar olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla putperestler haksızlık eden, cana kıyan kişilerdir[705].

Enfal Sure'sinde putperestlerden şımarık ve kibirli kişiler olarak bahsedilmektedir. Bu surede Müslümanlara Allah ve Resuluna itaat etmeleri tavsiye edilmektedir. Yapılan bu arasında putperestler gibi şımarık ve kibirli olmamaları yer almaktadır[706]. Çünkü putperestler taptıkları putlardan dolayı birbirlerine karşı üstünlük taslayarak şımarmaktadır.

Kur'an kendilerin zulmeden putperestleri aynı zamanda pis ve yalancı olarak nitelendirmektedir: Allah haram şeyleri sayarken "…artık putlara tapma pisliğinden ve yalan

---

[701] Bkz. Yasin, 36/74.
[702] Hac, 22/31.
[703] Bkz. Bakara, 2/54.
[704] Bkz. Bakara, 2/92; Araf, 7/148.
[705] Bkz. Furkan, 25/68.
[706] Bkz. Enfal, 8/47.

sözden kaçının"[707] demektedir. Putperestler taptığı putlardan dolayı pis kabul edildiğinden Hz.Muhammed onların Kabe'yi tavaf etmelerini yasaklamıştır[708].

Kur'an bazı kişilerin melekleri ve peygamberleri ilahlaştırdıklarını söyleyerek bu kişileri putperest olarak tanımlamaktadır[709]. Çünkü Allah'ın dışında gerek peygamber, gerek melek ne olursa olsun herşeye ibadet etme kesin olarak yasaklanmıştır.

Tanrı inancını teslise dayandıran Hıristiyanlar, Baba Tanrı ile birlikte oğul İsa'nın ve Ruhul Kudüs'ün de Tanrılığına inanmaktadır. Teslise inanarak İsa'yı tanrılaştıran Hırastiyanlara cevap olarak Kur'an İsa'nın diğer peygamberler gibi bir peygamber olduğunu[710] ve İsa'nın "hakkım olmayan bir şeyi söylemem benim için söz konusu olamaz…" diyerek, asla böyle bir iddiada bulunmadığını belirtmektedir[711].

İsra Suresi'nde putperestlerin kınanmış, yalnızlığa itilmiş ve Allah'ın rahmetinden mahrum kişiler oldukları belirtilmektedir. Sure'de Allah ile birlikte başka ilah edinilmemesi tavsiye edilerek buna uymayanların kınanarak yalnız kalacakları ve Allah'ın rahmetinden mahrum kalacak kişiler oldukları anlatılmaktadır[712].

Yukarıda sayılan vasıflara sahip olan putperestleri, Kur'an inananların düşmanı olarak tanımlamıştır: İbrahim babası ve kavminin sırf atalarının putlara tapınmasından onları terk etmeyip tek olan Allah'a ibadeti kabullenmemeleri karşısında putperestleri kendine düşman olarak ilan etmiştir[713].

Allah, Kur'an'da gücünü ve eşsizliğini put ve putperestlerin acizliği ile ilişkilendirerek anlatmaktadır.

---

[707] Hac, 22/30.
[708] Bkz. Buhari, Kitabu Tefsiru'l-Kur'an, c.II, s.202; Buhari, Kitabu'l-Cihad, c.1, s.164; b. Haccac, İmam Ebi Huseyn Muslim, **Muslim Sahih,** I-III, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981 , "Kitabu'l-Hac", c.I, s.982.
[709] Bkz. Ali İmran, 3/80; Nisa, 4/171; Maide, 5/73,75,116; Tevbe, 9/31.
[710] Bkz. Maide, 5/75.
[711] Bkz. Maide, 5/116.
[712] Bkz. İsra, 17/22,39.
[713] Bkz. Şuara, 26/ 69-86.

3.2. Put, Putperestler ve Tek Tanrı İlişkisi

Kur'an'da Allah'ın gücü kudreti vurgulanarak, putlarla kıyas yapılır, onların acizliği ortaya konur ve bazen de onlara meydan okunur.

Kur'an'da kainattaki düzene dikkat çekerek başka ilahların varlığı, düzen bozuculuk olarak ifade edilmiştir: "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki, Arş'ın Rabbi Allah onların nitelemelerinden uzaktır, yücedir"[714]. Bu ayette kainattaki düzenin sadece güçlü olan tek Allah tarafından sağlanabileceğine dikkat çekilmiştir.

Nahl Suresi'nde her şeyi yaratan ve her şeye gücü yeten Allah'ın, ortak koşulan putlardan çok yüce olduğu, kıyasının dahi mümkün olmadığı belirtilir: "Allah, gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattı. O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden yücedir"[715]. Çünkü Allah'ın sonsuz gücünün karşısında putların hiçbir şeye güçleri yetmemektedir.

Allah çok güçlü olduğundan dolayı korkulması gereken sadece O'dur, putlar değildir. İbrahim, kavmi ile konuşmasında "Hem siz, Allah'ın size hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri, O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da ben nasıl sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkarım?.."[716] der ve Allah'ın her şeyi bildiğini, her şeye gücü yettiğini dolayısıyla asıl korkulması gerekenin Allah olduğunu bildirir. Ayrıca Allah, bizzat kendisi iki ilaha kulluk edenlere "İki ilah edinmeyin. O, ancak tek ilahtır. O halde yalnız benden korkun."[717] diye çağrıda bulunarak korkulması gerekenin sadece kendi olduğunu ilan etmektedir.

İbrahim, kavmine yaptığı bir başka çağrıda da sadece Allah'tan korkarak O'na kulluk etmelerini bunun onların hayrına olduğunu ve O'na döndürüleceklerini ifade etmektedir[718].

---

[714] Enbiya, 21/22.
[715] Nahl, 16/3.
[716] En'am 6/81.
[717] Nahl, 16/51.
[718] Bkz. Ankebut, 29/16-17.

Allah'ın gücü ve iyiliklerinden dolayı başka tanrı olması söz konusu değildir. Musa kavmi ile birlikten Allah'ın yardımıyla firavunun zulmünden kurtulduktan sonra, onların kendisinden tapınmak için Allah'tan başka put talep etmeleri üzerine "Allah sizi alemlere üstün kılmış iken, size Allah'tan başka bir tanrı mı arayayım"dedi"[719] Musa'nın bu sözlerinden onları kurtaranın sadece Allah olduğu ve O'nun dışındakilerin böyle bir şeye güç yetiremeyeceği anlaşılmaktadır.

İbrahim putperest babası ve kavminin putlara tapmadaki inatları karşısında Allah'ın her şeyi yaratan, doğru yolu gösteren, rızık veren, hastalara şifa veren olduğunu söylemektedir. Allah insanları ve tüm mahlukatı öldürecek sonra da hesap sormak için diritecek, dilediğinin cezasını bağışlayacaktır. İbrahim Allah'ın bu yaptıkları karşısında sadece O'ndan dilek ve temenni de bulunmaktadır[720]. Çünkü Allah bunları yaparken, putlar hiçbir şey yapamamaktadır. Dolayısıyla Allah her yaptığı ile eşsizdir.

Allah, güçsüz olan bu putların O'nun mülkünde hiçbir ortaklıkları olmadığını[721] ve onlardan herhangi bir ortağı olmadığını da "…Rahmân'dan başka kulluk edilecek ilahlar var etmiş miyiz?"[722] gibi ayetlerle ilan etmiştir. Bundan dolayı Hz.Muhammed Allah'tan başkasına atalara ve putlara yemin edilmesini yasaklamış ve yemin eden kişinin kefaret olarak hemen la ilahe illa'llah demesini söylemiştir[723].

İsra Suresi'nde yer alan "Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve acizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur…"[724] bu ayet Allah'ın putlar karşısındaki üstünlüğünü özetlemektedir.

Allah putperestlerin üstün olduklarını iddia ederek tapındıkları putlara farklı şekillerde meydan okumaktadır..

---

[719] Araf 7/140.
[720] Bkz. Şuara, 26/ 77-87.
[721] Bkz. Sebe, 34/22.
[722] Zuhruf, 43/45.
[723] Bkz. Buhari, Kitabu'l-İman ve'n-Nuzur, c.III, s.222; Muslim, Kitabu'l -İman, c.II, s.1266-1268.
[724] Bkz. İsra, 17/111.

3.3. Allah'ın Putlara Meydan Okuması

Allah putperestleri putlara tapınmaktan vazgeçirmek için putların acizliğini, buna karşılık kendi gücünü belirtmekterek onları uyarmaktadır. Onlar putlardan vazgeçmediklerinde de Allah putlara ve putperestlere meydan okumaktadır. Enam Suresi'nde mahşer günü Allah'ın, putperestlere "nerede ilah olduklarını iddia ettiğiniz ortaklarınız"[725] diye soracağı sonra onları "Ne dersiniz, eğer Allah sizin kulağınızı ve gözlerinizi alır, kalplerinizi de mühürlerse, Allah'tan başka onu size (geri) getirecek ilah kimmiş?"[726] diye tehdit edeceği ve "Onu bırakıp da ilah diye ileri sürdüklerinizi çağırın, onlar, başınızdaki sıkıntıyı ne kaldırabilirler ne de değiştirebilirler."[727] sözleriyle de putlara meydan okuyacağı, bu şekilde onların acizliğini ortaya koyacağı belirtilmektedir.

Allah putlara ve putperestlere farklı şekillerde meydan okumaktadır. Bu meydan okumalarda bazen putların ölüleri diriltmeye gücü olmadığını söylemekte[728] , bazen de onların kimseyi koruyamayacağını belirtmektedir[729]. Allah meydan okumalarını genellikle dikkat çekici ifadelerle yapmaktadır. Mesela, Kasas Suresi'nde "Ne dersiniz? Allah, üzerinize geceyi kıyamete kadar sürekli kılsaydı, Allah'tan başka hangi ilah size bir aydınlık getirir? Hâlâ duymayacak mısınız? "Ne dersiniz? Allah, üzerinize gündüzü kıyamete kadar sürekli kılsaydı, Allah'tan başka hangi ilah size içinde dinleneceğiniz bir gece getirebilir? Hâlâ görmeyecekmisiniz?"[730] söylemekte sonra da meydan okumalarını şu dikkat çekici sözlerle adeta tamamlamaktadır: "Allah'ı bırakıp da ilah olduklarını iddia ettiklerinizi çağırın. Göklerde ve yerde zerre kadar bir şeye sahip değillerdir. Onların yerde ve gökte hiçbir ortaklıkları yoktur. Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur"[731].

---

[725] Enam, 6/22.
[726] Enam, 6/46.
[727] İsra, 17/56.
[728] Bkz. Enbiya, 21/21.
[729] Bkz. Enbiya, 21/43.
[730] Kasas, 28/71-72.
[731] Sebe, 34/22.

Kur'an putperestlerin putlarını yüceltmek için yaptıkları uygulamalardan bahsetmektedir.

3.4. Putlar İçin Yapılan Uygulamalar

Putlara perestij eden putperestler tapınmalarında dualar ederek bazı talep ve isteklerde bulunmuştur.[732] Rad Suresi'nde putperestlerin putlarına yaptıkları duaya ilginç bir benzetme ile cevap verilmiştir. Buna göre putların putperestlerin yaptıkları duasına, ağzına ulaşmayacağı halde, ulaşsın diye avuçlarını suya uzatan kimsenin isteğine suyun cevap verdiği kadar karşılık verebildiği belirtilmiştir[733].

Putperestler putların, taleplerini yerine getirmesini isterken onlar için bazı uygulamalar geliştirmiştir. Bunların başında onlara sunulan kurban gelmektedir. Kur'an putperestlerin putlara kurban kestiğinden bahsetmiştir[734].

Diğer bölgelerde olduğu gibi Hicaz bölgesinde yaşayan putperestler için de putlara kurban kesme çok önemli idi. Bunlar yılda bir yada iki kez bu ilahlara kurban keserdi. Çünkü onlar kurbanlarla putlarına yaklaştıklarına inanırdı. Putperestler kestiğii kurbanın kanını putlar üzerine sürer, etleri de üzerine koyardı[735].

Putperestler putları için kurban kesmenin yanı sıra onlara bazı hediyelerde sunardı. Mesela: Havlan bölgesinde yaşayan Havlan Kabilesi Umyanus[736] isimli putuna yiyecek hediye ederdi[737].

Sunduğu kurban ve hediyelerle putlara verdikleri önemi gösteren putperestler bir şeyi yapıp yapmamaya karar vermesi gerektiğinde de onlara baş vururdu. Putperestlerin putlara

---

[732] Bkz. Şuara, 26/213.
[733] Bkz. Rad Suresi, 13/14.
[734] Bkz. Maide, 5/ 3.
[735] Bkz. El Kelbi, s. 32, st. 10; Abduh, s. 18; El Cebri, s. 57.
[736] Umyanus :Havlan bölgesinde, Havlan Kabilesine ait eski bir erkek sanem idi. Mekke'nin güneyinden Yemen çevresine dek olan kabile ona ibadet ederdi. Bu kabile yiyeceklerini putları ile Allah arasında pay ederdi. Bu pay sırasında eğer Allah'ın hakkı Umyanus'a geçmişse onu olduğu gibi bırakırdı. Ancak anlar Umyanus'un hakkından Allah'a geçmişse onu geri alırdı. Bkz. El Kelbi, s.38, st.10; Abduh, s.60; El Cebri, s.69.
[737] Bkz. El Kelbi, s.38, st.10; Abduh, s.60; El Cebri, s.69.

baş vurması fal okları yoluyla idi. Mesela Hubel[738] putu önünde yedi kadeh vardı. Bu kadehlerin birincisinde "sarihun" , sonuncusunda "mulsakun" yazılı idi. Araplar yola çıkacağı, bir iş yapacağı, bir konuda çelişkiye düşüp karar veremediği yada bir konuda tartıştığı zaman ona gelir ve bu kadehlerle kader çekilişi yapardı. Yine şüpheli doğumlarda ona hediye sunulur sonra kadehlere vurulur, eğer sarihun çıkarsa çocuk kabul edilir, mulsakun çıkarsa kabul edilmez, uzaklaştırılırdı[739].

Allah Kur'an'da putlara tapınmaya devam eden putperestler ve tapındıkları için inananların bazı tedbirler alması gerektiğinden bahsetmiştir.

3.5. Put ve Putperestler Karşısında Yapılması Gerekenler

Allah'ın dışında gerek peygamber, gerek melek ne olursa olsun herşeye ibadet etmenin yanı sıra onlar için yapılanlar da kesin olarak yasaklanmıştır.

Putlar için kesilen kurban etinden yemek, onlara bir şey sunmak ya da danışmak için çekiliş yapmak " …..dikili taşlar(putlar) adına boğazlanan hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı."[740] gibi ayetlerle yasaklanmaktadır.

Kur'an müminlerin putlara küfretmemesi gerektiğini belirtmektedir. Sebep olarak onların da müminlerin inandığı Allah'a küfredeceğini ifade etmektedir[741].

Putperestler putlara tapınarak Allah'ı değil, onları kendilerine dost edinmiştir. Kur'an putların dost edilmesini yasaklamış,[742] putperestlerle de dostluk kurulmamasını, onlardan yüz çevrilmesini gerekli görmüştür. Enam Suresi'nde Allah, Hz.Muhammed'e kendisinden başka ilah olarak putları ortak koşan. putperestlerden yüz çevirmesi gerektiğini belirtmiştir[743].

---

[738] Hubel: O, Kureyşlilerin ebad olarak en büyük ilahları ve en meşhur erkek ilahlarıdır. İnsan şeklinde kırmızı akikten yapılmıştı. Onun sağ eli kırık idi. Daha sonra Kureyşliler ona altından bir el yaptılar. İlk olarak Huzeym b. Mudrike b. Elyas b. Munzir onu dikti. Bu sebeple ona Huzeym'in hubeli denmiştir. O, Kabe'nin ortasında idi. Bkz. El Kelbi, s. 23, st. 10.
[739] Bkz. El Kelbi, s.24, st.5; Abduh, s.19,58; El Cebri, s.89.
[740] Maide, 5/3; Ayrıca bkz. Maide, 5/90.
[741] Bkz. Enam, 6/108.
[742] Bkz. Şura, 42/9.
[743] Bkz. Enam, 6/106.

Ayrıca Mücadele Suresi'nde Allah'ın cezalandırdıklarını dost edinenlerin de ağır bir şekilde cezalandırıldıklarına dikkat çekilmiştir[744].

Allah, putperestlerle dostluk kuran Müslümanların onlardan etkileneceğini göz önüne alarak böyle bir önlem alınmasını istemesi muhtemeldir. Çünkü dost olan kişilerin olumlu ve olumsuz yönde birbirlerini etkilemeleri sosyal bir realitedir.

Mumtehine Suresi'nde putperest erkeklerle, müslüman kadınların evlenmesinin yasak olduğunu belirtilmiştir. Bu surede Allah "müslüman hanımlar kafirlere helal değillerdir. Kafirler de müslüman hanımlara helal olmazlar…"[745] buyurarak bu konuda açıklık getirmiştir.

Kur'an'da Allah, putperestlere karşı alınması gereken tedbirlerin yanı sıra onlarla ilgili bazı cezalardan bahsetmiştir

3.6. Putperestlerle İlgili Cezalar

Tevhid inancının önemi üzerinde yoğunlaşan Kur'an'da Allah, ona inanmayan ya da muhalefet eden putperestleri önce: "… sakın Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma, sonra azaba uğratılanlardan olursun!"[746] gibi ifadelerle uyarmakta ve onlara kulak vermeyenleri ise ahirette "Allah ile beraber, başka bir ilah edinen o kimseyi atın şiddetli azabın içine!"[747] diyerek cehennem azabı ile cezalandıracağını bildirmektedir:

Kur'an ilahlık iddiasında bulunan kişileri zalim olarak adlandırmış ve onların cehennem ile cezalandırılacaklarını bildirmiştir[748]. Tarihte zaman zaman bazı kişiler ilahlık iddiasında bulunmuştur. Mısır Firavunları ilahlık iddiasında bulunanların başında gelmiştir. Şuara Suresi'nde Musa ile Firavun arasında geçen konuşma nakledilmektedir. Bu konuşma da Musa alemlerin sahibinin Allah olduğunu demesi üzerine Firavun onunla alay ederek onun deli olduğunu söyler ve şöyle devam eder: "Eğer benden başka bir ilah edinirsen, andolsun seni

---

[744] Bkz. Mücadele, 58/14.
[745] Mumtehine, 60/10.
[746] Şuara, 26/213.
[747] Kaf, 50/26.
[748] Bkz. Enbiya, 21/29.

zindana atılanlardan ederim."[749] Ayette firavuna ait olduğu zikredilen bu sözler onun ilahlık iddiasında bulunduğunun delilidir.

Kuran'da putperestlerin, dünyada putlara nasıl koşuyorlarsa, ahirette de hesap vermek için öyle koşacakları belirtilmiştir: "O gün kabirlerinden hızlı hızlı çıkarlar. Onlar dikmelere koşar gibi koşarlar"[750].

Kur'an putperestlerin verdikleri hesap neticesinde suçlu bulunacakları ve cezalandırılacakları ilgili bilgiler vermektedir. Bu konuda bilgi verilen surelerden biri Hicr Suresidir. Bu surede Allah, Hz. Muhammede'e emrolunduğu tebliğ vazifesini putperestlere aldırmaksızın yerine getirmesini söylemektedir. Allah'ın yanı sıra putları ilah edinip, Hz.Muhammed'le alay eden putperestlerin de ilerde gerçeği bileceklerini belirtmektedir[751]. Putperestlerin bileceği gerçek, öldükten sonra yaptıklarına karşılık Allah tarafından hesaba çekildiklerinde O'ndan başka ilah olmadığını anlamalarıdır. Onlar bunu anladıklarında çok pişman olacakları, ancak pişmanlıklarının onlara bir kar vermeyeceği ve Allah tarafından azap ile cezandırılacakları bildirilmektedir[752].

Putperestlerin cezalandırılması ile ilgili Ankebut Suresi'nde de bilgi verilmektedir. Buna göre İbrahim putperestlerin kıyamet gününde birbirilerini inkar ederek lanetleyecekleri, sonunda varacakları yerin cehennem olduğu orada da kendilerine yardım edecek olanın olmadığı haberini vermektedir. [753] İsra Suresi'nde de putperestlerin kınanacakları ve Allah'ın rahmetinden mahrum kalarak cehenneme atılacakları belirtilmektedir[754].

Allah ahirette cezalandıracağını belirttiği putperestlerin dünyada da zelillik yaşayacaklarını belirtmiştir.[755] Dünyada zillete uğramaya örnek olarak sık sık putlara tapan İsrailoğullarının sürgüne gönderilmesi, düşmanları karşısında mağlup olması, peygamber

---

[749] Şuara, 26/29.
[750] Mearic, 70/ 43.
[751] Bkz. Hicr, 15/94-96.
[752] Bkz. Bakara, 2/167.
[753] Bkz. Ankebut, 29/ 25.
[754] Bkz. İsra, 17/39.
[755] Bkz. Ali İmran, 2/112; Araf, 7/152.

tebliğlerine kulak vermeyen Nuh ve Ad Kavimlerinin yok olması gibi olaylardan bahsedilmesidir. Ayrıca putperestlerin dünyada yaşadıkları zelilliğe başka bir örnek Mekkeli putperestlerin, Müslümanlar karşısında Bedir'de ağır yenilgiye uğramasıdır. Onların cezalarını bu kadarla da kalmayıp ahirette acı veren azap yaşayacakları anlatılmıştır[756]. Böylece putperestler hem dünyada hem de ahirette lanete uğrayan kişiler olacakları belirtilmiştir[757].

Kur'an cezanlandırılacak olan putperestlerin tövbe etmedikçe Allah tarafından asla bağışlanmayacağını belirtmiştir. Çünkü onlar gerçek olmayan şeye inanarak Allah'a karşı iftirada bulunarak en büyük günahı işlemiştir[758]. Bundan dolayı Kur'an putperestlerin cehennemden hiçbir zaman kurtulamayacaklarını ve ebedi olarak orada kalacaklarını bildirmektedir[759].

Allah kendisiyle birlikte başka ilahlara dua edenlerin de ağır şekilde cezalandırılacağını belirtmektedir[760].

Muminun Suresi'nde de putlara tapan putperestlerin hesabının sadece Allah tarafından verileceği ve onlar için kesinlikle kurtuluş olmayacağı ifade edilmektedir[761].

Allah putperestleri cezalandırıp affetmezken onlara savaşta, barışta da yardım edilmesini yasaklamıştır. Yardım edenlerin "Allah kitap ehlinden olup müşriklere yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine büyük bir korku saldı. Siz onların bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir ediyordunuz."[762] ayette belirtildiği üzere cezalandırıldığını bildirmiştir. Mücadele Suresi'nde de putperestlere yardım edenlerin alçaltıcı bir azapla

---

[756] Bkz. Haşr, 59/15.
[757] Bkz. Hud, 11/60.
[758] Bkz. Nisa, 4/48; Hz.Muhammed'e en büyük günahın ne olduğu sorulduğunda "Seni yarattığı halde ona ortak koşmandır" cevabını vermiştir. Bkz.Muslim, Kitabu'l-İman, c.I, s.90-91 Hz.Muhammed, bir keresinde de şirki helak edici şeylerin birincisi olarak saymıştır. Muslim, Kitabu'l-İman, c.I, s.92.
[759] Bkz. Enbiya, 21/99.
[760] Bkz. Şuara, 26/213.
[761] Bkz. Muminun, 23/117; Hz.Muhammed amcası Ebu Talip için af dilediği ancak müşrikler için af dilemenin doğru olmadığı Allah tarafından yakınları da olsalar peygamber ve inananların, müşrikler için af dilemelerinin uygun olmadığını belirten Tevbe Suresi 113. ayetin nazil olduğu rivayet edilmiştir. Bkz. Buhari, Kitabu Tefsiru'l-Kur'an, c.II, s.208.
[762] Ahzab, 33/26; Bu ayette kastedilen Hendek Savaşı, yardım edenlerde İsrailoğullarından Beni Kurayza Kabilesidır.Bkz.Kur'an'ı Kerim Meali, s.417.

cezalandırılacağı, evlatlarının mallarının onlara fayda sağlamayacağı ve ebedi olarak cehennemde kalacakları belirtilmiştir[763]. Bundan dolayı Hz.Muhammed şirk koşmamanın Allah'ın kulları üzerindeki hakkı olduğunu[764] ve Allah'a ortak koşarak ölen kişinin cehenneme, ortak koşmadan ölenin ise cennete gireceğini söylemiştir[765].

Kur'an puta tapan putperestlerin yanı sıra put yapanların da aynı şekilde cezalandırılacaklarını belirtmektedir. Enfal Suresi'nde cehennem azabıyla cezalandırılan putperestlere "Bu sizin ellerinizin önceden yaptığının karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmedici değildir"[766] denilmektedir. Burada 'elleriyle yaptıklarınız' ifadesinden bizzat işledikleri suçlar anlaşılacağı gibi elleriyle yaptıkları putlar anlamı da çıkarılabilir. Ayrıca bu ayetten putperestlerin yaptıkları ile cehennemi hak ettikleri anlaşılır.

Yukarıda verilen ayetlerden anlaşıldığı gibi Kur'an da putlarla ilgili olan herşey, çok açık bir şekilde yasaklanmış, putperestlerin ahirette en ağır şekilde cezalandırılacakları anlatılmıştır.

Putlar hakkındaki bu yasaklamalardan dolayı İslam Peygamberi Hz.Muhammed Mekke'yi fethettiğinde Kabe'ye girer, etraftaki dikili putları görünce çok öfkelenir ve "Hak geldi, batıl zail oldu, batıl yok olandır (hükmü ortadan kalkandır)"[767] mealindeki ayeti okur. Sonra onların yüzlerinin açılarak, dışarı çıkarılmalarını ve yakılmalarını emreder[768]. Bu arada Ebu Süfyan'ın evinin köşesindeki putu da elinde ki kalkanı ile herkesin gözü önünde yere atarak parçalar, sonra " Hak geldi, batıl gitti" diyerek dolaşmasını bitirir ve Allah'a hamd ederek dua eder[769].

---

[763] Bkz. Mücadele, 58/14-17.
[764] Bkz. Buhari, Kitabu't –Tevhid, c.III, s.164; Muslim, Kitabu'l-İman, c.I, s.58.
[765] Bkz. Muslim, Kitabu'l-İman, c.I, s.94.
[766] Enfal, 8/51.
[767] İsra, 17/81; Ayrıca bkz.Sebe, 34/49.
[768] Bkz. Muslim, Kitabu'l-Cihad ve's-Siyer, c.II, s.1408; El Kelbi, s.27, st.5
[769] Bkz. Muslim, Kitabu'l-Cihad ve's-Seyr, c.II, s.1405 vd.

IV. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA

Tanah, Yeni Ahit ve Kuran esasta aynı kaynaklı olduklarından dolayı putları ve putperestleri benzeri sıfatlarla vasıflandırmakta, onlar için yapılanları anlatmakta, onlara karşı alınması gereken tedbirleri ve uygulanacak cezaları belirtmektedir. Biz bunları birbirlerine benzeyen ve benzemeyen yönleriyle maddeler halinde sırlalayacağız.

1. Yahudilik Yahve, İslam Dini ise Allah ismini verdikleri tek Tanrı'yı kabul eder, O'nun dışındakileri put olarak nitelendirir.

Hırisitiyanlık ise teslise dayalı Tanrı inancının tekliğini kabul eder ve O'nun dışında kalanları put olarak tanımlar.

2. Tanrı, her şeye gücü yeten, her şeyi yaratan, ve kuşatandır. O her şeyi bilmekte, idare etmekte ve bütün alemlerin Rabbı'dır. Bütün insanlar O'na kulluk etmeli ve tapınmalıdır. O, her şeyin karşılığını verecektir. Tüm insanlar içtenlikle samimi bir şekilde Tanrı'yı sevmelidir.

3. Tanah Tanrı'yı güreşmek, öfkelenmek, kıskanmak, Yeni Ahit Tanrı'yı oğlu olması gibi insanı vasıflarla tanımlarken, Kur'an ise Allah'ı bu tür vasıflarla vasıflandırmayı şirk kabul ederek O'nu bunlardan tenzih etmektedir.

4. Tanrı'nın resmini yapmak yasaktır, ancak bazı Hıristiyan mezhepleri teslisin ikincisi İsa'nın resmini yaparak bu yasağı ihlal etmiştir.

5. Tanrı, ezeli ve ebedidir, putlar ise gelip geçicidir.

6. Tanah, Yeni Ahit ve Kur'an putların batıl, kimseye fayda-zarar vermeye gücü olmayan, konuşamayan, görmeyen, işitmeyen, aciz, her şeyden habersiz iğrenç, pis, mekruh,

murdar, gelip geçici varlıklar olduğunu vurgulamıştır. Bu anlayışa göre putlar sadece insanların günaha girmelerine vesile olmuştur. Bundan dolayı onlar insanlar için tehlikeli bir tuzak olarak görülmüştür. Bütün bu gerçekler Tanrı'nın putlardan nefret etme sebebi olmuştur.

7. Putlara, tapınmak, ibadet etmek, dua etmek, onlar için tapınaklar yapmak, onları Tanrı tapınağına koymak, buhur yakmak, kurban kesmek, kesilen kurban etinden yemek ve onların yararına bir şey yapmak kesinlikle yasaklanan hususlar içersinde yer almaktadır. Çünkü her şey Tanrı için yapılmalıdır.

8. Yahudilik ve İslam'da kurban uygulanmakta, Hıristiyanlık'ta ise uygulanmamaktadır. Çünkü Tanrı kendi oğlu İsa'yı insanlık için kurban etmiştir. İsa'dan sonra gelenler Evharistiya sakramentinde sunulan ekmek şarap sayesinde İsa ile bütünleşerek kurban olayına iştirak etmiş olmaktadır.

9. Putlar adına yemin etme yasaklanmıştır

10. Putların yapımından kullanılan altın, gümüş dahi olsa murdar görülmüş ve faydalanılması yasaklanmıştır.

11. Putlar devrilmeli, yakılmalı ve ortadan kaldırılmalıdır.

12. Putperestler budala, akılsız ve anlayışsız, cahil, pis ve onlar putlara tapınmakla Tanrı'nın verdiklerini inkar ettiğinden dolayı nankör, hain, öğüt dinlemeyen inatçı, isyankar, sapıtmış, kendilerine zulmeden, kınanmış gibi sıfatlarla nitelendirilmiştir.

Kur'an'da ayrıca putperestlerin şımarık, kibirli ve alaycı oldukları belirtilir.

13. Tanah'ta ve Yehi Ahit'te putperestler fuhuş yapan kişiler olarak tanımlanmıştır. Kur'an'da ise bu konuda bir açıklama yok sadece puta tapma en kötü şeylerden görülmüştür.

14. Tanah ve Yeni Ahit'te putperestlerle evlenme yasaklanmış, Kur'an'da ise Müslüman kadınların, putperest erkeklerle evlenmesinin yasak olduğu belirtilmiştir.

15. Putperestlerle dostluk kurma ve her tür ilişki yasaklanmıştır.

16. Tanah veYeni Ahit puta tapınmayı barışa engel görür iken, Kur'an onu inananlara düşmanlık olarak nitelendirmiştir.

17. Kur'an'da putlara küfretme, putperestlerin Allah'a küfretmelerine sebep olacağından dolayı yasaklanmıştır. Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta ise bu konuda bir açıklama yoktur.

18. İlahlık iddiasında bulunma ve putlara tapınma şirktir, şirkte en büyük günahtır.

19. Tanah putperestlerin taşlanarak öldürülmeleri, kılıçlanmaları, evlerinin yakılmaları gerektiğini belirtirken, Yeni Ahit ve Kur'an onların cezasının Allah tarafından verileceğini ifade etmektedir.

20. Tanrı putlara meydan okumakta, onlara kulluk edenleri uyarmakta ve başlarına vereceği musibetlerle tehdit etmektedir.

21. Putperestler sonunda yaptıklarından dolayı pişman olacaktır.

22. Putperestler tövbe ettiğinde Tanrı tarafından affedilmekte, yaptıklarında ısrar ettiğinde ise dünyada zelillik, ahirette de ebedi cehennem azabı ile cezalandırılacakları bildirilmektedir.

23. Put yapanlar ve putperestliğe teşvik yasaklanmış, bunların da putperestler gibi cehennem ile cezalandırılacakları belirtilmiştir.

24. Tanah, Yeni Ahit ve Kur'an'da putlar ve onlara tapınmanın yanı sıra onları tazim için bir şey yapmak yasaklanmakta ve cezasının ebedi cehennem olduğu belirtilmektedir.

SONUÇ

Çalışmamızda Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da putperestliği söz konusu dinlerin Tanrı, ibadet algılayışları ile birlikte kutsal kitapları çerçevesinde ele aldık. Araştırmamızda dinler tarihinin kendine has metodlarını kullandık ve şu sonuçlara vardık.

İlahi kaynaklı olduklarını iddia eden Yahudilik, Hırıstiyanlık ve İslam Tanrı dışında tapınılan, ya da O'na aracı kılınan canlı cansız her şeyi put, tapınanları putperest, tapınmayı da putperestlik olarak isimlendirmiştir. Her üç din herhangi bir puta ya da putlara tapınmayı kesinlikle yasakmış, putperestleri dışlamış ve putperestliği, Tanrı'ya ortak koşma olarak kabul etmiştir.

Yüce Yaratıcının dışında, tapınılan şeylerin güneş, ay, yıldız, melek, cin, toprak, taş, ağaç gibi canlı, cansız olması önemli değil, önemli olan bunlara tapınılmasıdır. Putperestin, Tanrı'yı en üstün varlık kabul ederek, O'nun görkemini yüceltmek amacıyla putları aracı kılmak istemesi söz konusu olsa bile zikredilen üç din tarafından bu Tanrı'ya ortak koşma olarak kabul edilmektedir.

Yahudiler ve Müslümanlar tek tanrıya, Hıristiyanlar ise "Baba, Oğul, Kutsal Ruh" üçlemesi olan teslise inanmaktadır. Her üç dine göre Tanrı, ezeli- ebedi, her şeyi bilen, gücü sınırsız, her şeyin yaratıcısı ve kainatın ilahıdır. O, hiçbir şeye benzemez bundan dolayı da resmedilemez.

Tanah ve Yeni Ahit Tanrı'yı bazı insani özelliklerle sahip görür, Kuran Kur'an ise Allah'ı bu tür vasıflarla vasıflandırmayı şirk olarak kabul etmektedir.

Tanah, Yeni Ahit ve Kur'an putları hoş olmayan vasıflarla tanımlayarak, onları sadece insanların günaha girmelerine vesile olan tehlikeli bir tuzak olarak görmüştür. Bu bağlamda puta tapan putperestler de putlar gibi akılsız, anlayışsız, cahil sıfatlarla nitelendirilerek

kınanmıştır. Ancak Kur'an putları bu gibi vasıflarla tanımlamasının yanı sıra inananlar için onlara küfretmeyi yasaklayarak bu konuda farklılık ortaya koymuştur.

Her şey Tanrı için yapılması gerektiğinden putları yüceltme amaçlı yapılanlar yasaklanırken putperestlerle evlenmeme, dostluk kurmama gibi bazı tedbirler konulmuştur.

Putperestliğe teşvik, put yapımı ve putlarda bulunan kıymetli madenlerden faydalanma yasaklanmış ve putların yok edilmesi emredilmiştir.

Sonuçda her üç dine göre de putperestler tövbe ettiğinde Tanrı tarafından affedileceği, yaptıklarında ısrar etmeleri halinde ise dünyada zelillik, ahirette de ebedi cehennem azabı ile cezalandırılacakları bildirilmektedir. Bu sebeple onların sonunda yaptıklarından dolayı büyük pişmanlık duyacakları belirtilmektedir.

Dolayısıyla, gerek Tanah'a inanan Yahudiler, gerek Yeni Ahit'i kabul eden Hıristiyanlar gerekse Kur'an'a inanan Müslümanların put ve putperestlere bakışı açısından aralarındaki uzlaştırıcı ve birleştirici yönler, ayırıcı ve bölücü olanlardan daha fazladır.

KAYNAKÇA

Abduh, Mustafa, **El Veseniyyetu ve'l - Edyan**, Kahira, Mektebetu Medbuli, 1999.

Adam, Baki, "Yahudiliğin İslama ve Hıristiyanlığa Bakışı" , **A.Ü.İ.F.D**. A.Ü. Basımevi, Ankara,1997, c.XXXV11

Adam, Baki, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.

Adler, Mortimer J., **How To Think About God,** Newyork Macmillan Publishing Co. İnc. 1980.

Ali, Cevad, **El Mufassa'l fi Tarihi'l-Arab Kable'l - İslam**, I-X ,Camiatu Bağdat, Bağdat, 1993.

Allen, Don Cameron, **Mysteriously Meant**, Baltimore an London, The Johns. Hopkins Press, 1970.

Altıntaş, Yusuf **"Yahudilik Açısından Hıristiyanlığa Bakış"** , Dinler Tarihi Araştırmaları, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2002.

Alalu, Suzan ve diğerleri, **Yahadilikte Kavram ve Değerler**, Hazırlayan, Yusuf Altıntaş, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. , İstanbul, 2001.

Apaydın, Yunus, **İlmihal İman ve İbadetler**, TDVY, Ankara,2005.

Armstrong, Karen, **A History of God**, , Random House, Newyork 1993.

Armstrong, Karen, **Tanrının Tarihi**, (Çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan, Kudret Emiroğlu), Ayraç Yayınevi, Ankara 1998.

Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, I-XI, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat, 1989.

Aydın, Mehmet, **Din Fenomeni,** Tekin Kitabevi, Konya, 1993.

Aydın, Mehmet, "Hıristiyanlık'ta Din ve Dini Anlayış", **Dinler Tarihi Araştırmaları II**, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2000.

Aydın, M.Akif, **İlmihal II İslam ve Toplum**, TDVY , Ankara, 2005.

Azmeh, Aziz, **Muslim Kingship**, London, Newyork, I.B.Tauris Publishers,1997.

Baş, Mustafa, **İslam'ın Doğuş Döneminde Hicaz Bölgesinde Yahudilik ve Hıristiyanlık**, Ankara Din Görevlileri Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara, 1999.

Balcı, Ali, **Sosyal Bilimlerde Araştırma**, Pegem A Yayınları, Ankara, 2001.

Bayraktar, İbrahim, "Bayram", **TDVİA,** TDVİAM, İstanbul, 1992, c.V

Bayraktar,Mehmet, **Bir Hıristiyan Dogması Teslis,** Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2007.

Benko, Stephen, **Pagan Rome And The Early Christians**, Bloomington, Indiana University Pres, 1984.

Bozkurt, Nebi, "Kandil", **TDVİA,** İSAM TDVİAM, İstanbul, 2001, c.XXIV

Blao, Ludwing, "Worship, idol" , İsidore Singer, "**The Jewish Encyclopedia"**, Newyork, c.12, s.569

Blech, Rabi Benjamin, **Nedenleriyle ve Niçinleriyle Yahudilik,** Çev. Estreye Seval Vali, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. İstanbul, 2003.

Buhari,Muhammed b. İsmail, **El Camiu's- Sahih I-VIII**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Carpenter, Edward, **Pagan & Christian Creeds**, Blue Ribbon Boks, Newyork, 1920.

El Cebri, Muvafık Fevzi , **Mucemul - Evsan ve'l - Esnam**, Darul Kitabi'l - Arabi, Kahira, 1997.

Creyer Frederick H., Marie- Louise Thomsen, **Witchcraft and Magic in Europe,** University of Pennsylvania Pres, Philadelphia(Filadelfia), 2001.

Çağatay, Neşet, **İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, AÜİF Yayınları, Ankara,1971.

Davud, Abdu'l Bari Muhammed, **Allah fi'l - Akideti'l-İslamiyye**, , Daru'l Nahdetu'ş- Şark, Kahira 2002.

Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi I-XIV, Çağ Yayınları, İstanbul, 1986

Doran, Robert, **Birth of a Worldview in Early Christianity in Its Jewish and Pagan Context,** Westview Press, Oxford, 1995.

Eastmond, Antony and Liz James, **Icon and Word The Power of Images in Byzantium,** Ashgate Publishing, England, , 2003.

Eliade, Mircae, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, I-III, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003.

Erbaş, Ali, **Hıristiyanlık'ta İbadet**, Ayışığıkitapları, İstanbul, 2003.

Erdem, Mustafa, Hazreti Adem(İlk İnsan), T.D.V.Ankara, 2006.

Erdem, Mustafa, "Hıristiyanlık'ta Vaftiz Anlayışı", **A.Ü.İ.F.D**. , A.Ü. Basımevi, Ankara, c.XXXIV, 1993.

Erdem,Mustafa, "İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram", **A.Ü.İ.F.D.,** A.Ü. Basımevi, Ankara, 1997, c.XXXVII.

Erdem, Mustafa, **"Kıpti Kilisesi Üzerine Bir Araştırma"** , Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1997.

Erdem, Mustafa, "Monofizit Kiliselerinde Din Anlayışı", **Dinler Tarihi Araştırmaları II**, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2000.

Eroğlu Ahmet, "Ekmek Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları", **A.Ü.İ.F.D**. Ankara, 1999, c.XXXIX.

Erkal, Mehmet, "Zekat", **İlmihal İman ve İbadetler**, Ankara, TDVY, 2005, c.1

Esved, Abdurrezzak Muhammed, **El Medhallu ila Diraseti'l - Edyan ve'l - Mezahib**, , Daru'l- Arabiyyetu li'l -Mevzuat, Beyrut, 1981.

Firestone, Reuven, **Yahudiliği Anlamak Avraam'ın Çocukları**(Çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal), Gözlem Basın ve yayın A.Ş., İstanbul, 2004.

Fox, Rabin Lane, **Pagans and Christians**, Harper and Row, Publishers, San Francisco, Newyork, 1988.

Gager, John G., **The Origins of Anti-Semitism,** Newyork, Oxford Üniversity,1985.

Goleman, Dannel, **Duygusal Zeka**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1996.

Grudem, Wayne, **Hıristiyan İlahıyatı**, (Çev. Levent Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul. 2005.

Günaltay, Şemsettin, **İslam Öncesi Araplar ve Dinleri,** Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997.

Gündüz, Şinasi, **Hıristiyanlık**, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2006.

Hamilton, Kenneth, **To Turn from İdols**, William B. Eerdmans Publishing Company, Michigan, 1973.

Harman, Ömer Faruk, "Danyal", **TDVİA**, TDVİSAM, İstanbul, 1993.

Hatib, Ali Ahmed, **Şirk-u fi'l - Cahiliyyeti'l – Arabiyyeti Akideten ve Edeben,** Kahira, Basımevi yok, 2001.

Hirsch, Emil G., "Gentile" , İsidore Singer, **"The Jewish Encyclopedia"** , Newyork,1987, c.5

Hoffman, Lawrence A. , "Worship and Cultic Life, Jewish Worship", Mircea Eliade, **The Encyclopedia of Religion**, , Macmillan Library Reference USA, Newyork, 1996, c. 14, s.445

Idland, Egil; M. Ali Şimşek, **Tanrı, Tarih ve Kutsal Kitap**, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2002.

İbn Manzur, Lisanu'l Arab, Beyrut, 1956, c.XII

İsmail, Şaban Muhammed, **El İbadet fi'l - İslam**, Mektebetu'l – Kulliyyetu'l- Ezher, Kahira, 1980.

Johnson, Paul, **Yahudi Tarihi**, (Çev. Filiz Orman), Pozitif Yayınları, İstanbul, tarihsiz.

Jones, Prudence and Nigel Pennick, **A History Of Pagan Europe**, Routledge, London and Newyork, 1995.

Kaplan, İbrahim, **İslam'a Göre Hıristiyanlık,** IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Katar, Mehmet, **Yahudilik'te, Hıristiyanlık'ta ve İslam'da Tövbe,** Andaç Yayınları, Ankara, 2003.

El- Kelbi, Ebu Munzir Hişam b. Muhammed b.Es- Saib, **Kitabu'l Esnam**, Daru'l- Kutubu'l- Mısriyye, Kahira, 1995.

Kendrick, Grahem, **Tapınma**, (Çev. Levent Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 1996.

Kevin Hogan, **İstediğiniz Kişiye 8 Dakikada Nasıl Evet Dedirtirsiniz?, (**Çev. Taner Gezer), Yakamoz yayıncılık, İstanbul, 2006.

King, Robert H. , **Tanrı'nın Anlamı,** (Çev. Temel Yeşilyurt), İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.

Kitabı Mukaddes, İstanbul, Kitabı Mukaddes Şirketi, 1993.

Kur'an- ı Kerim, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

Küçük, Abdurrahman "Kur'an'da Din ve Din Anlayışı", **Dinler Tarihi Araştırmaları II**, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Konya, 1998.

Macculloch, ,J.A. "Serpent-Worship", **Ansiclopedia of Religion and Ethic,** Editör: James Hasting, ve T. Clark in Edinburg, and Charles Scribner's Sons in the United States, London and Newyork, 1908-1927, c.XI,

Meydan Larousse, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1972, c. I-XII

Minnis, A. J., **Chaucer and Pagan Antiquity,** Totowa, New Jersey, D. S. Brewer. Rowman and Little Field, 1982.

Milne, Bruce, **Tanrı Öğretisi**, Çev. Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 1995.

Mustafa, İbrahim, Hamid Abdulkadir, Ahmed Hasan Zeyyad, Muhammed Ali

Mutçalı, Serdar, **Arapça- Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yay. , İstanbul, 1995.

Muslim b. Haccac, İmam Ebi Huseyn, Muslim Sahih I-III, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Neccar, **Mu'cemu'l – Vasıt**, İstanbul Çağrı Yayınları, tarihsiz.

O' Hara, Gwydion, **Pagan Ways**, Llewellyn Worldwide, Canada, 1997.

Oxford Advenced Learner's of Dictionary Current English, Oxford University Pres, Oxford, 1974.

Özen, Adem, **Yahudilikte İbadet**, Ayışığıkitapları, İstanbul, 2001.

Öskan, Ali Rafet, **Eski Araplarda Putperestlik Doğuşu ve Ortaya Çıkış Sebepleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1991.

Parry, Rabbi Aaron, **Talmud Nedir**(Çev. Estreya Seval Vali), Gözlem Basın ve yayın A.Ş., İstanbul, 2005.

Raymond, Irving Woodworth, **Seven Boks of History Against The Pagans,** Columbia University Press, Newyork, 1936.

Ries, Julien, "Idolatry", **The Encyclopedia of Religion**, Editör Mircae Eliade, Macmillan Publishing, Newyork, 1987, c.VII

Rokeah, David, **Jews, Pagans and Christians ın conflict**, Jerusalem-Lieden, The Magnes Press, 1982.

Ross, Anne, **The Pagan Celts,** Barnes and Noble Books,Totowa, Newjersey, 1986.

Sarı, Mevlut, **Arapça-Türkçe Lugat**, Bahar Yayınları, İstanbul, 1980.

Sarıkçıoğlu,Ekrem **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi,** Kardelen Kitabevi, Isparta, 1999.

Scott, Peter, **Theology, Ideology and Liberation**, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.

Soury, Jules, **Karşılaştırmalı Mitoloji Işığında İsrail Dini**, (Çev. Harun Güngör, İbrahim Açmaz), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Talley,Thomas J. "Worship and Cultic Life, Christian Worship" , **The Encyclopedia of Religion,** Editör: Mircea Eliade, Macmillan Library Reference USA, Newyork, 1996, c. XIV, s.445

Tanen, Deborah, **Hiç Anlamıyorsun**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1996.

Amsterdam, Philo Pres, 1973.

Topaloğlu, Bekir, “Allah”, **TDVİA,** TDVİSAM, İstanbul, 1989, c.II

Tümer, Günay - Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, Ankara, Ocak Yayınları, 1993.

Uludağ, Süleyman, “Dua” , **TDVİA,** TDVİSAM, İstanbul, 1994, c.IX,

Veyne, Paul, **A History of Private Life**, The Belknap Pres of Harvard University, Cambridge, 1987.

Wedeck, H. E. and Wade Baskın, **Dictionary of Pagan Religions**, Newyork, Philosophical Library, 1971.

Weigall, Arthur, **Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik**, Ozan Yayıcılık, İstanbul, 2002.

Westermarck, Edward, **Pagan Survıvals in Mohammedan Civilisation**,

Woodhead, Linda, **Hıristiyanlık**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, Eser Kitabevi, İstanbul, 1971, c.III,
Yücel, İrfan, “Hac ve Umre” **İlmihal İman ve İbadetler**, Ankara, TDVY, 2005, c.I
Ez Zebidi, Zeynü’d- din Ahmed b.Ahmed b. Abdi’l- Latif-, **Sahih-i Buhari Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih Tercemesi**, (Çev. Kamil Miras), Ankara, 1980, 6.Cilt

Zeki Paşa, Ahmed, **Tasdiri Muhakkik Kitabi’l - Esnam**, Kahira, 1995.

ÖZET

"Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın Putperestliğe Bakışı" (Kutsal Kitaplar Açısından Bir Değerlendirme) başlıklı bu çalışma bir giriş, dört bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte, tezin amacı, önemi anlatıldı. Konumuza giriş olması açısından "put"un kelime, terim anlamları verildi, putperestliğin tarihçesi, putçuluğun yoğun olduğu bölgelere göre anlatıldı ve putperestlerin tanrı anlayışları üzerinde duruldu.

"Birinci Bölüm"de genel çerçevesiyle Yahudilik'te Tanrı, İbadet ve Tanah'ta Putlar ve Putperestlik ele alındı.

"İkinci Bölüm"de Hıristiyanlık aynı anlayış çerçevesinde içersinde incelendi. Buna bağlı olarak Hıristiyanlık'ta Tanrı, İbadet ve Yeni Ahit'te Putlar ve Putperestlik üzerinde duruldu.

"Üçüncü Bölüm"de İslam"da Allah, İbadet ve Kur'an'da Putlar ve Putperestlik ele alındı.

"Dördüncü Bölüm"de, karşılaştırma başlığı altında Yahudik, Hıristiyanlık ve İslam'da putperestlik, aralarındaki benzerlikler ve ayrılıklar açısından karşılaştırıldı.

Sonuç bölümünde ise araştırmada varılan sonuçlar üzerinde duruldu.

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam, Allah'ın dışında yönelinen, tapınılan, her şeyi put, tapınanları da, putperest olarak nitelendirir.

Her üç dinde de putlar ve putperestlerde iyi olmayan şeylerle vasıflandırılır, putlara yönelme şirk olarak değerlendirilerek yasaklanır ve cezasının ebedi cehennem olduğu belirtilir.

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dini, tanrı vasıflarında bazı farklılıklar vardır. Ancak putlara ve putperestlere bakış açılarında bir farklılık görünmemektedir. Bu açıdan bu üç dinin aralarında uzlaştırıcı ve birleştirici yönler, ayırıcı ve bölücü olanlardan daha fazladır.

SUMMARY

This study entitled as “View of Judaism, Christianity and Islam To Idolatry” (An Evaluation From The Point Of Holy Books) in” are composed of one introduction part, four body parts and one conclusion part.

In the beginning, the aim and importance of the thesis; meaning of the word “idol” and its idiom were explained. We thought that it was suitable to mention about the “meaning of God for the idolaters” in the beginning as it gave main ideas on the issue.

In the first part, as the title “ the meaning of idolatry in Judaism” suggested, such topics as God in Judaism; idols and idolaters in holy books; the reasons of forbidding idolatry and worship in Judaism were told.

In the second part, as the title “the meaning of idolatry in Christianity” suggested, such topics as God in Christianity; idols and idolatry in New Testament; reasons of forbidding idolatry and worship in Christianity were told.

In the third part, as the title “the meaning of idolatry in Islam” suggested, such topics as God in Islam; idols and idolaters in the Holy Koran; idols and idolaters in hadiths; reasons of forbidding idolatry and worship in Islam were told.

In the fourth part, as the title “Comparison” were told suggested, such topics as Jew’s view on Christianity and Islam; Christian’s view on Judaism an Islam and Muslim’s view on Judaism and Christianity were told.

Finally, as a result what has been investigated in research were told.

Jews and Muslims share the same unification belief, but in Christianity, there is Trinity belief: the union of Father, Son and Holy Spirit.

Judaism, Christianity and Islam accept that everything being idolized rather than the God is idol and everyone who idolize is idolater.

In this three religions, idols and idolatry are certainly forbidden. It is accepted as polytheism to idolize and its punishment is eternal hell. Idolaters are characterized by evil things.

In Judaism, Christianity and Islam, there are some differences in their views on God and worships to God, but their views on idols and idolaters aren't different. Therefore, these three religions have more unifying aspects rather than their discriminating ones.